X. ÉVFOLYAM, 2021/1. SZÁM

BÜNTETŐJOGI SZEMLE

hvgorac
Lap- és Könyvkiadó Kft.

Tartalom

DR. BABJÁK RÉKA REBEKA:
A fehérgalléros bűnözés – kiemelt figyelemmel az érintett bűncselekményi körre és a fehérgalléros bűnözést övező látencia jelentőségére / 3

DR. BERTALDÓ ANDRÁS:
Quo vadis, ungarische Jugendstrafgerichte? / 11

DR. CSAPUCHA BERNADETT:
A veszélyeztetési eredmény értelmezése a kiskorú veszélyeztetése törvényi tényállásában / 15

PROF. DR. GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ:
A pénzmosás új magyar szabályozása 2021-től / 24

DR. GÁSPÁR ZSOLT:
Könyvismertető Gál István László: A magyar állam titkainak büntetőjogi védelme című könyvéről / 34

DR. HENRIETTA MAKAY-BERÓ:
Das Verhältnis zwischen Jagdrecht, internationalem sowie EU-Recht in der ungarischen Rechtspraxis / 37

DR. STEINER GÁBOR:
A költségvetési csalás bizonyítási kérdései / 43

DR. SZABÓ JUDIT:
A *ne bis in idem* elvének hazai fejlődéstörténete / 52

Szerkesztői előszó

Tisztelt Olvasó!

Ismét túl vagyunk egy „karanténon”. Az egyetemek szeptembertől jelenléti oktatással indulnak újra. A Büntetőjogi Szemle 2021. évi első számában több tehetséges fiatal oktató, kutató tanulmánya mellett tapasztalt büntetőjogászok, elsősorban bírák munkája jelenik meg. Szinte már hagyomány, hogy idegen nyelven is megjelentetünk egy-egy tanulmányt, ezúttal két német nyelvű írás található a mostani számban. A jelen lapszámban található tanulmányok most is a modern büntetőjog és büntető eljárásjog érdeklődésének homlokterében szereplő, rendkívül aktuális problémaköröket tárgyalnak, de klasszikus témák is megtalálhatók közöttük.

Budapest, 2021. augusztus 23.

Prof. Dr. Gál István László
főszerkesztő

A szerkesztőbizottság elnöke: Dr. Gál István László
A szerkesztőbizottság titkára: Dr. Kőhalmi László
A szerkesztőbizottság tagjai: Dr. Bárándy Gergely, Dr. Belovics Ervin, Dr. Elek Balázs, Dr. Molnár Gábor, Dr. Tóth Mihály, Dr. Vókó György

ISSN 2063-8183
Kiadja HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
Cím: 1037 Budapest, Montevideo u. 14.
Telefon: 340-2304, 340-2305, Fax: 349-7600
E-mail: info@hvgorac.hu
Internet: www.hvgorac.hu
Felelős kiadó: dr. Frank Ádám, a kft. ügyvezetője
Kiadói szerkesztő: Bodnár Kriszta
Műszaki szerkesztő: Harkai Éva
Tördelő: Bak Attila
Korrektor: Nagy Márton

Tájékoztató a folyóiratban való publikálásról

A szerkesztőség a megjelentetni kívánt tanulmányokat a gal.istvan@ajk.pte.hu vagy a Bodnar.Kriszta@hvgorac.hu e-mail címre várja.
A megjelentetésről a lektorálást követően a Szerkesztőbizottság dönt.
A Szerkesztőbizottság fenntartja a jogot a kéziratok korrigálására, szerkesztésére.
A tanulmányokat MS Word formátumban, Times New Roman betűtípussal, 12 pontos betűnagysággal, másfeles sorközzel írva, sorkizárt igazítással és lábjegyzetmegoldással kell elkészíteni.
A kéziraton kérjük a szerzőktől a név, az esetleges tudományos fokozat, a foglalkozás valamint a munkahely feltüntetését.
A szerkesztőbizottság másodközlésre nem fogad el kéziratot.
Terjedelmi korlát – lévén elektronikus folyóiratról van szó – nincsen.

A Szerkesztőbizottság és a Kiadó

Dr. Babják Réka Rebeka[1]

A fehérgalléros bűnözés – kiemelt figyelemmel az érintett bűncselekményi körre és a fehérgalléros bűnözést övező látencia jelentőségére

1. Bevezetés

Ahogy Waylon Jennings dalszövegében írta, az emberek elkövetnek gyilkosságot és mindenféle súlyos testi sértést, majd néhány év múlva visszatérnek az utcákra. Ezzel szemben a highway robbery[2] és a fehérgalléros bűnözők csak nevetnek azon a rendszeren, amit legyőznek.[3] A klasszikus fehérgalléros bűnözést jól szemlélteti a mondás: egy bank kirablásának a legjobb módja az, ha van egy bankunk.[4]

A fehérgalléros bűnözés szókapcsolat manapság már nem csak a jogászok számára ismerős. Már e képletes kifejezés is utal arra, hogy a fehérgalléros bűnözés tekintetében az elkövetők nagy presztízsű, magas beosztású személyek. Az átvitt értelmű kifejezés az angol nyelvből ered, a white-collar worker kifejezés az értelmiségi, irodai dolgozókra vonatkozik, tehát ez a magasabb presztízsű munkákat végző személyekre utal. Ugyanakkor, ha egy 'átlagos' bűnözőre gondolunk, akkor nem ez az általános kép, ami felötlik bennünk. Igen érdekesnek tartom, hogy miközben ez a fajta bűnözés nagy méretű károkat okoz, mégis olyan érzet lengi körül, mintha a társadalom ezen bűncselekmények felett szemet hunyna vagy legalábbis megbocsátóbb lenne, esetleg elismerné, magasabb társadalmi presztízzsel ruházná fel ezeket az elkövetőket. Kicsit olyan ez, mint a Kapj el, ha tudsz! című filmben, ahol tulajdonképpen mindenki a Leonardo DiCaprio által játszott szélhámosnak szurkolt. A hírportálokon is számos alkalommal jelennek meg hírek arról, hogy például milliárdos vállalkozók nem fizettek adót, esetleg, hogy igen nagy tekintélyű üzletemberek fiktív adatokkal játszva csökkentették a fizetendő adót, vagy, hogy magas beosztású személyeket korrupcióval gyanúsítanak. A fehérgalléros bűnözés akár milliárdos nagyságrendű károkat is okozhat, kihathat egy egész ország gazdasági életére, ráadásul az ezen a területen igen jellemző látencia miatt ezek a károk legtöbbször nem térülnek meg. Éppen ezért kiemelten jelentősnek tartom annak a kérdésnek a kutatását, hogy milyen tényezők okozzák azt, hogy ezek a bűncselekmények sokszor maradnak rejtve.

2. Bűncselekménytípusok a fehérgalléros bűnözés vonatkozásában

Ahhoz, hogy a látencia kérdésével foglalkozhassunk, először fontos tisztázni azt, hogy mi is az a fehérgal-

[1] Ügyvédjelölt, Budapest

[2] Olyan vásárlási szituáció, amikor az eladó felháborítóan és arcátlanul sok pénzt kér el az adott árucikkért.

[3] […] Men commit murder and all kinds of mayhem
In a few years they're back on the streets
Highway robbery and white collar crime
And they laugh at the system they beat […] részlet Waylon Jennings Out of Jail című dalából

[4] William K. Black: *The Best Way to Rob a Bank Is to Own One: How Corporate Executives and Politicians Looted the S&L*, Texas, University of Texas Press, 2005.

léros bűnözés, és hogy milyen bűncselekmények tartoznak ebbe a körbe.

A fehérgalléros bűnözés fogalom kialakítójának Edwin H. Sutherlandet tartjuk. Az ő meghatározása szerint a fehérgalléros bűnözést *„közelítőleg olyan bűncselekményként lehet meghatározni, amit egy jóhírű és magas társadalmi státuszú személy foglalkozási körében követ el."*[5]

Kránitz Mariann szerint azokat a bűncselekményeket lehet a fehérgalléros bűnözés fogalma alá vonni, amelyeknél az elkövető a személyes, vagy az elhelyezkedése által magában foglalt, de ténylegesen betöltött politikai-hatalmi-gazdasági státuszhoz, elithez való tartozáshoz, hierarchiában betöltött szerepéhez kapcsolódó tekintélyét működtetve követ el valamilyen bűncselekményt.[6] Azoknak a bűncselekményeknek a köre elég jól meghatározható (habár tekintettel az új bűncselekményi formák megjelenésére, nem teljes körű), melyek a fehérgalléros bűnözés körébe vonhatóak: ezek a gazdasági bűncselekmények, a számítógépes bűncselekmények, a korrupciós bűncselekmények, az adatlopások és a környezetkárosító bűncselekmények, valamint bizonyos vagyon elleni bűncselekmények.[7] Ám a kategorizálás nem elég annak meghatározásához, hogy adott esetben fehérgalléros bűnözésről van-e szó. Ahhoz, hogy ezt el lehessen dönteni, minden esetben szükség van az elkövető személyének a vizsgálatára.

2.1. A fehérgalléros bűnelkövetés jellemzői

Ismeretes az, hogy a fehérgalléros bűnözés körébe tartozó bűncselekmények többségében nem önállóan állnak, hanem legtöbbször más bűncselekmény párosul ezekhez.[8]

A vizsgált bűncselekmények legnagyobb része gazdasági bűncselekmény, illetve intellektuális jellegű vagyon elleni bűncselekmény, melyek érdekessége, hogy ezekhez szinte mindig tartozott valamilyen eszközcselekmény, általában magán-, illetve közokirat-hamisítás, és sokszor a közélet tisztasága elleni bűncselekmények is. Ezeken felül e bűncselekményeknél gyakori az is, hogy elkövetők együttműködnek, és az is, hogy ezeket folytatólagosan vagy üzletszerűen követik el. Találhatunk a szakirodalomban még egy olyan gondolatot is, ami alapjaiban véve elhatárolja a fehérgalléros bűnözést a többi, közönséges bűnelkövetőtől a korábban említetteken kívül. Eszerint, a fehérgalléros bűncselekménynél maga a tett, a tevékenység egy társadalmilag elfogadott, legális tevékenységhez kapcsolódik, míg ez az aktivitás tiltott az általános, hagyományos deliktumoknál. E gondolat alatt azt kell érteni, hogy a fehérgalléros bűncselekmények esetében maga a tett egy törvényes tevékenységhez kapcsolódik, értve ez alatt azt, hogy az üzleti tevékenység, a vállalkozás önmagában társadalmilag elfogadott magatartás, és lényegében annak a szabályozása kívül is esik a büntetőjogon, de vannak olyan jogsértések, amelyek a büntetőjogi rosszallást már kiváltják.[9]

A fehérgalléros bűnözés kiemelten nagy anyagi károkat okoz, de mindemellett olyan erkölcsi kárt is, amelyet még csak felmérni sem lehet.[10] Irk Ferenc megállapítása alapján az egy alapvető, lényegi jellemzője a fehérgalléros bűnözésnek, hogy annak elkövetői azért, hogy céljukat megvalósítsák, megtévesztő magatartást alkalmaznak. A megtévesztésnek Irk három formáját említi, a valóság megszépítését, annak utánzását, illetőleg elrejtését. Az utolsó forma az első kettőtől elhatárolható, hiszen ennek lényege abban áll, hogy az elkövető el akarja titkolni az illegális tevékenységét, azzal álcázva azt, mintha az a köznek hasznos lenne. Ráadásul e személyek számára tevékenységük során elérhetőek olyan legális eszközök, melyeket felhasználva a bűnelkövetést megvalósítják, tehát a pozíciójukat használják fel arra, hogy a bűncselekményt megvalósító tevékenységüket jogszerűvé (vagy annak a látszatát hordozóvá) tegyék. Lényegi elem a fehérgalléros bűnözés elemzése során a bizalom, a bizalmi kapcsolat. Úgy tűnik, hogy enélkül ez a fajta bűnözés létezni sem volna képes. Sokszor a jogi szabályozás rengetege az, ami lehetőséget ad az illegális tevékenység megvalósítására: egy multinacionális vállalkozás munkavállalóinak száma több száz, adott esetben több ezer is lehet, akikre sokféle jogi előírás vonatkozik, ezért a jogi útvesztőkben könnyű jogsértést megvalósítani. Emellett, a nagyvállalatok óriási üzleti forgalmat bonyolítanak, amelyek átláthatósága és ellenőrzése nehézkes, amely szintén lehetőséget biztosít az illegális tevékenységek elrejtésére.[11]

David Weisburd, Elin Waring és Ellen F. Chayet megállapításaira hívja fel a figyelmet Korinek László, aminek – úgy vélem – igen nagy a jelentősége. Eszerint a fehérgalléros bűnelkövetőket általában úgy tekintik, mint akikre nem jellemző a bűnismétlés, ugyanakkor a valóság ezzel ellentétben áll: e szerzők azt mutatták ki, hogy ezen elkövetőknek megközelítőleg a fele már állt korábban büntetőeljárás hatálya alatt.[12]

Amikor a fehérgalléros bűnözés fogalmat említ-

[5] Inzelt Éva: *Korrupció: fehérgallérral vagy anélkül. A fehérgalléros bűnözés változó tartalma és formái – A doktori értekezés tézisei.* Budapest, ELTE-ÁJK, 2015. 3. [a továbbiakban: INZELT Éva (2015a)]

[6] Kránitz Mariann: *Fehérgalléros bűnözés az ezredvég Magyarországán. Egy ténykutatás tapasztalatai* In: Irk Ferenc (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok, 38. köt., Budapest, OKRI, 2001. 96.

[7] Inzelt Éva (2015a): i. m. 9.

[8] Uo. 2.

[9] Irk Ferenc (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok, 38. köt., Budapest, OKRI, 2001. 53–54.

[10] Kránitz Mariann (2001): i. m. 93., 100.

[11] Irk Ferenc: i. m. 55–56., 62.

[12] David Weisburd – Elin Waring – Ellen F. Chayet: *White-Collar Crime and Criminal Careers,* 2001, Cambdridge, Cambridge University Press, 27–31. Idézi: Korinek László: i. m. 298.

jük tehát, akkor minden esetben figyelemmel kell lenni az elkövetőre is, hiszen pont ez teszi e fogalmat azzá, amit igazán jelent. A fehérgalléros elkövető személye, tekintélye, hatalma és kapcsolatai azok a tényezők, amelyek e bűnözés veszélyeit szinte felmérhetetlenné teszik. Hiszen pont ezek által válik lehetővé, hogy az adott bűncselekmény az adott formában megvalósulhasson.[13]

2.2. Vagyon elleni deliktumok és a gazdasági bűncselekmények kapcsolata a fehérgalléros bűnözéssel

A modern államokban a bűnözés szerkezetének meghatározó jellemzője az, hogy a vagyon elleni bűncselekmények többségben vannak. Érdemes megfigyelni a tendenciát: 1982-ben az összes bűncselekmény körülbelül 60%-át alkotta vagyon elleni bűncselekmény, ezzel szemben 1991-ben már ez az arány „felülmúlta" a korábbit, ekkor már 80% környékén mozgott az aránya.[14] Ebből már levonható az a következtetés, hogy az összbűnözés gyors növekedésének előidézésében a vagyon elleni deliktumok növekedésének volt nagy szerepe. Mindeközben, irreális módon, az adatok alapján a '90-es évek közepén a gazdasági bűncselekmények aránya 4%-ról 2%-ra csökkent, az államigazgatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények aránya pedig 3%-ról mindössze 1%-ra. Természetesen, és érzékelhetően ezek az adatok nem a valóságot közvetítik, hiszen ahogy már említettem, a fehérgalléros bűnözés egyik legfőbb jellemzője a látencia, melyre részletesen ki fogok térni a deliktumok ismertetését követően.

2.2.1. Gazdasági bűnözés

A gazdasági bűnözés fogalom nem csak a fehérgalléros bűnözéshez kapcsolódik, ugyanis azonfelül sajátos vonásokat mutat, tehát a két fogalmat nem szabad egymással azonosítani. A gazdasági bűnözést nem egyszerű definiálni. A rendszerváltás előtti irányadó nézet szerint a gazdaság elleni bűncselekmények azok, melyek a „gazdaság szocialista rendszerének, e rendszer lényegét és működését meghatározó társadalmi viszonyoknak olyan bűnös megsértései, amelyek veszélyeztetik a népgazdaság törvényszerű fejlődését."[15] A '80-as évektől annak folyamán, hogy lépésről lépésre alakult a valódi piacgazdaság, a gazdasági életben a szereplők bővültek, a társaságok egyre aktívabbak lettek, így a gazdasági bűncselekmények sokkal szélesebb tartományba kerültek, hiszen innentől alapjaiban változott meg minden: a szervezeti keretek, az alanyok, a gazdaság szerkezete, a működési rendszer. A rendszerváltás után nem sikerült egy mindenki által elfogadott definíciót alkotni a gazdasági bűncselekményekre, de talán ez nem is lett volna lehetséges, hiszen ezt az átmeneti időszakot a diverzitás és az új deviáns viselkedésmódok kialakulása jellemezte.[16]

Annak, hogy a piacgazdaság kialakult Magyarországon, velejárója volt az is, hogy megjelentek az új típusú gazdasági bűncselekmények. Azonban természetesen vannak olyan jellemzők is, amik már a szocialista időszakban is jelen voltak, mint például a szürke- és feketegazdaság, az adócsalás, az üzleti etika hiánya. Az a probléma, hogyha az egyik szereplő, aki jelen van a piacon, illegális eszközökhöz nyúl, azzal azt éri el, hogy idővel más piaci szereplők is ezt az utat fogják járni, kiváltképp abban az esetben, hogyha a tisztességtelen magatartást nem derítik fel időben, és nincs utána büntetés.[17] Pusztai álláspontja szerint a gazdasági bűnözésnek az egyik, igen komoly oka az, hogy a gazdasági ciklusoknak van egyfajta gazdasági bűnözést generáló hatása. Pusztai utal arra is, hogy a gazdasági ciklus leszálló ága esetében a bűnözés növekszik, hiszen a nehéz helyzetben, amikor a cég fenntartása a cél, „könnyen" kerülnek az üzletemberek abba a helyzetbe, hogy gazdasági bűncselekményeket kövessenek el. Ezzel szemben akkor, amikor a gazdaság fellendül, virágzik, a bűnözés csökkenő tendenciát mutat.[18]

Az ENyÜBS[19] adatok szerint az 1990 és 2013 közötti időszakban 4085 és 32 490 között változott a regisztrált gazdasági bűncselekményeknek a száma, ebből is 2011-ben volt a legmagasabb az esetszám, de megjegyezném, hogy 2008-tól indult határozott növekedésnek a regisztrált esetek száma. A regisztrált gazdasági bűncselekményeknek hozzávetőleg a felét a csődbűncselekmény, az adócsalás, a készpénzhelyettesítő fizetési eszköz hamisítása vagy azzal való visszaélés, illetőleg a pénzhamisítás adja.[20] 1993 és 1997 között a pénzhamisításoknak a száma a duplájára, az adócsalások, tb-csalások száma pedig a tízszeresére emelkedett. E változás kapcsolódik természetesen ahhoz a tényhez, hogy a szervezett bűnözés egyre nagyobb teret nyert magának.[21]

Tóth Mihály írásában a gazdasági bűnözésnek négy fogalmi szintjét differenciálja:[22] a gazdasági bűnözés közvéleményben élő legátfogóbb fogalmát, a kriminológiai fogalmat, a gazdálkodással összefüggő bűnözést, végül a gazdasági bűncselekmények körét. A köznyelvi fogalom nagyon széles körű, magában foglal minden bűncselekményt, szabálysér-

[13] Kránitz Mariann: A „fehérgalléros bűnözés". *Főiskolai Figyelő Plusz,* 1995/2.sz.146.

[14] Uo. 142.

[15] Tóth Mihály: *A fehérgalléros bűnözés; a gazdasági bűnözés.* In: Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Korinek László – Lévay Miklós (szerk.): *Kriminológia – Szakkriminológia.* Budapest, Complex Kiadó, 2006.

[16] Uo. 402.

[17] Inzelt Éva: *Átfedő halmazok: gazdasági bűnözés – fehérgalléros bűnözés.* Budapest, P-T Műhely, 2014. [a továbbiakban: Inzelt Éva (2014b)] 248.

[18] Pusztai László: Gazdasági ciklus és bűnözés. *Belügyi Szemle,* 1987/ 9.sz., 36–37.

[19] Egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztika.

[20] Inzelt Éva (2014b): i. m. 249–252.

[21] Katona Géza: *Szervezett bűnözés Magyarországon.* BM Kiadó, Budapest, 2000. 74–75.

[22] Tóth Mihály: i. m. 404.

tést, sőt olyan magatartást is, aminek az az eredménye, hogy a hétköznapi életben valaki jogtalan előnyre tesz szert. Tehát e fogalom alapján azokat a vállalkozókat is ide lehet sorolni, akik a joghézagokat használják ki. A kriminológiai fogalom már sokkal szűkebb, melynek lényege az, hogy gazdasági bűnözésnek azokat a bűnözési formákat kell tekinteni, melyek a gazdaság menetében valósulnak meg, vagy ahhoz szorosan kapcsolódnak, és ezen felül alkalmasak arra, hogy túlmenően az egyéni érdekérelmen, a gazdálkodás rendjét, kereteit sértsék vagy veszélyeztessék. Ez a fogalom segít elválasztani a gazdasági bűnözést a vagyon elleni bűnözéstől, ugyanis míg előbbi a gazdálkodás menetéhez kapcsolódik, addig a vagyon elleni bűnözésnek ehhez nincs köze, ugyanis az az elkövetéskori birtok- vagy tulajdonviszonyokat sérti. A gazdasági bűncselekmények nehezen képzelhetőek el valamilyen szervezettség nélkül, tehát ezeknél valamilyen szinten megjelenik a szervezett bűnözés, feltételezi azt a gazdasági bűnözés az esetek nagy részében. A szervezett gazdasági bűnözés pedig a legveszélyesebb irányvonal, mert egyre kiugróbbá válik annak a nemzetközi szintje. A gazdálkodással összefüggő bűnözés fogalmát a Btk. alapján lehet megismerni, széles értelemben véve, ugyanis igen sok bűncselekmény tartozik e csoportba. A Btk. XXXVI. fejezetében találhatóak a vagyon elleni bűncselekmények, a költségvetést károsító bűncselekmények körét pedig a Btk. XXXIX. fejezete határozza meg. Szemlélve a statisztikákat, a gazdálkodással összefüggő bűnözés és a még szűkebb gazdasági bűnözés az összbűnözés igen kicsi részét teszi ki.[23]

Az Európa Tanács R (81) 12. számú ajánlása[24] függelékében meghatározzák, hogy mely bűncselekmények tartoznak a gazdasági bűnözés körébe, kifejtve azt is, hogy egy pontos definíció megfogalmazása nehézségekkel járna. Az ajánlás szerint 16 dolog tartozik ide, pár példát említve idetartoznak a kartellbűncselekmények, a multinacionális gazdasági társaságok tisztességtelen tevékenységei és visszaéléseik, egyéb visszaélések (államok, szervezetek támogatásával való visszaélések), a számítógépes deliktumok, az adóbűncselekmények, a környezetkárosítás stb.[25]

Sokszor a feketegazdaság (vagyis a jogszerű gazdasági kereteken kívül eső tevékenység) lényegi elemének tekintik az adóelkerülést, holott nem feltétlenül ez a célja, ugyanis a törvények megkerülése által elkövetett deliktumokat az adózással próbálják az elkövetők sok esetben legalizálni, például pénzmosás esetén ezzel kívánják a nyereségnek azt a látszatot adni, hogy azt törvényes úton szerezték. A fehérgalléros bűnözés a feketegazdasághoz is kapcsolódik. Igaz, hogy ezek az emberek nem mindig tartoznak a legmagasabb körhöz, és nem biztos, hogy hatalmas vagyonnal rendelkeznek, ugyanakkor olyan pozíciót töltenek be, mely tekintélyt parancsol számukra, a befolyásuk nagy, kapcsolatrendszerük kiépült.[26]

2.3. A pénzmosás és a fehérgalléros bűnözés

Nem is kérdés, hogy az illegális úton, bűncselekmények által megszerzett vagyon legalizálása szükséges a bűnszervezetek fenntartásához. Ezeket az úgynevezett feketepénzeket fehérre kell mosni.[27]

A pénzmosás fogalom minden olyan tevékenységet, eljárást magában foglal, amelynek a célja az, hogy ellehetetlenítse a bűncselekményből származó pénz eredetének megállapíthatóságát, azonosíthatóságát, és azt úgy tüntesse fel, mintha valamilyen legális forrásból származna.[28]

Már Kránitz Mariann az 1995-ös tanulmányában[29] is kifejezésre juttatta azt a gondolatot, hogy a pénzmosás egy igen kedvelt, gyümölcsöző, jól befutott jelensége a fehérgalléros bűnözésnek, ráadásul azt is hangsúlyozza, hogy Magyarország Közép-Európa legnagyobb pénzmosodája, hiszen rendelkezésre áll a piszkos pénz, melyet tisztára kell mosni, és a „mosoda" is, vagyis azok a lehetőségek, amelyekkel a pénz tisztára mosása megvalósítható. Már 2001 óta a szabályozás alapján minden büntetendő cselekmény elkövetéséből származó dolog eredetének a leplezése érdekében elkövethető e deliktum, de azt fontos rögzíteni, hogy egy alapbűncselekmény elengedhetetlen feltétele a pénzmosás megvalósulásának. Régebben a pénzmosás a szervezett bűnözéshez kapcsolódott nagyon szorosan, annak jellemző megjelenési formáihoz pl.: embercsempészet, kábítószer-kereskedelem.

A fehérgalléros bűnözéssel összefüggésben fontosnak tartom megemlíteni a pénzmosás azon esetét, amikor a költségvetési csalás az alapcselekmény, ugyanis a szakemberek szerint ez egy jellemző megvalósulási forma. Az OKRI-ban végzett kutatás[30] szerint a pénzmosás gyakorlatban előforduló eseteiben többnyire olyan vállalkozásokat hoztak létre, melyek valódi gazdasági tevékenységet nem végeztek, és e cégek hamis számlák alapján úgy igényeltek vissza áfát, hogy arra nem voltak jogosultak. Ezt követően, a bűncselekményből származó összeg eredetét leplezendő, pénzügyi szolgáltatást vettek igénybe.

[23] Uo. 405–407.

[24] Európa Tanács R (81) 12. számú ajánlása https://rm.coe.int/16806cb4f0 (letöltés dátuma: 2020. 10. 16.)

[25] Korinek László: *Fehérgalléros, gazdasági, szervezeti és szervezett bűnözés.* In: Korinek László: *Kriminológia II.* Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 301.

[26] Tóth Mihály: i. m. 403–404.

[27] Katona Géza: i. m. 80.

[28] Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: *Büntetőjog II. Különös Rész.* Budapest, HVG-ORAC, 2018. 799–800.

[29] Kránitz Mariann (1995): i. m. 148.

[30] Kármán Gabriella – Mészáros Ádám – Tilki Katalin: Pénzmosás a gyakorlatban. *Ügyészségi szemle,* 2016/1. évf. 5. sz. 86–96. http://ugyeszsegiszemle.hu/hu/201603/ujsag#82 (letöltés dátuma: 2020. 09. 21.)

A pénzmosás igen gyakran kapcsolódik gazdasági tevékenység során elkövetett sikkasztáshoz, csaláshoz és hűtlen kezeléshez is. Az elkövetési értékek között olyat is találhatunk, ahol az érték 2,7 milliárd forint feletti volt. Ez jelzi, hogy e bűncselekmény óriási károkat tud okozni a gazdasági életben. Ugyanakkor a bizonyításnál komoly nehézségek merülnek fel, mint például az, hogy nyomon kövessék a különböző pénzügyi tranzakciókat, hogy végül visszakerül-e az összeg ahhoz a személyhez, aki az alapbűncselekményt elkövette. Az is nehezíti továbbá a helyzetet, hogy a bűnös vagyon igen gyakran keveredik olyan pénzzel, amely legális tevékenységből származik.

2.4. Korrupció kapcsolata a fehérgalléros bűnözéssel

A 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről XXVII. Fejezete tárgyalja a korrupciós bűncselekményeket, mely magában foglalja a vesztegetés különböző fajtáit.

A korrupció jelenségét azért érdemes külön is kiemelni, mert ezeknek a bűncselekményeknek a nagy hányada a fehérgalléros bűncselekmények közé tartozik. A korrupciónak két szintjét lehet megkülönböztetni: a kisstílű korrupciót és a nagy horderejű korrupciót. Előbbi a hétköznapi élet szintjén marad, az alacsonyabb rangú köztisztviselők, vagy más dolgozó személyek, állampolgárok körében jelen lévő kisebb pénzmozgásokat, szívességeket foglalja magában. Utóbbi ezzel ellentétben a magas rangú személyek közti korrupcióra vonatkozik, ahol a befolyásos gazdasági, politikai szereplők igyekeznek befolyásolni az állami intézmények, vagy a gazdasági szereplők működését a saját érdekeik érdekében.[31]

A fehérgalléros bűnözést tekintve e bűncselekmények közül kiemelkednek azok, melyek a befolyással kapcsolatosak, mert az elkövetői kör ezeknél olyan személyekből áll, akik komoly kapcsolatokkal és hatalommal rendelkeznek mind az államigazgatásban, mind a gazdasági életben. Nem véletlen az sem, hogy ezek azok a személyek, akik a legnagyobb károkkal járó korrupciós bűncselekményeket hajtják végre. Ez az a pont, ahol jól szemlélhető a fehérgalléros bűnözés és a korrupció összekapcsolódása, hiszen amikor e személyek követik el ezeket a bűncselekményeket, akkor lehet fehérgalléros korrupcióról beszélni.[32]

A korrupciót definiálni nem egyszerű feladat, bár a fogalmat mindenki ismeri, hiszen azóta jelen van, hogy a társadalom kialakult.[33] Hankiss Elemér megkülönböztetése[34] szerint létezik hivatalnoki, üzleti és politikai korrupció. A hivatalnoki korrupció az, amikor a hivatalnok indítványozza a korrupciót a mindennapi élet területein az ügyfeleikkel. Az üzleti korrupció ezzel szemben az, amikor a vállalkozók kezdeményezik a korrupciót, méghozzá ők vesztegetitek meg a hivatalnokokat, vagy politikai tekintéllyel rendelkező személyeket.

Az kijelenthető, hogy a korrupció megjelenésének, jelenlétének okai nem függetleníthetők a történelmi hagyományoktól, a gazdasági szinttől, a fennálló szabályozástól és a társadalomnak az erkölcsi szintjétől. A korrupcióra egyébként is igen nagy látencia jellemző, ezt csak tovább erősíti az, ha fehérgalléros korrupcióról van szó.[35]

Inzelt Éva szerint a korrupció kortalan jelenség, ráadásul univerzális is, aminek két fontos jellemzője van: a haszonszerzés mint célzat és a valamilyen fajta hatalommal való visszaélés.[36] Kimondható, hogy a korrupció jelensége a piacra torzító hatással van, növeli a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségeket és rosszul hat a demokratikus folyamatokra is.[37]

3. A látencia lehetséges okai és a fehérgalléros bűnözés társadalmi megítélése

Ahogy a XX. században elindult a műszaki és technikai fejlődés, mely által az információ áramlása sokkal gyorsabbá, értékesebbé vált, a látencia kérdése ezzel párhuzamosan egyre fontosabb lett, hiszen a veszélyessége és a volumene is növekedett a fehérgalléros bűnözésnek.[38]

Az 1939. december 27-én tartott előadás során Sutherland kifejezésre juttatta, hogy azokat az embereket, akik magasabb pozícióban vannak a társadalomban, gazdaságban, nem tartóztatják le, és nem is ítélik el, ellentétben más személyekkel, holott ők is számtalanszor megszegik a jogszabályokat. Mi áll ennek a hátterében? Az, hogy ennek a társadalmi rétegnek több pénze van arra, hogy jobb, nagyobb kapcsolati hálóval rendelkező ügyvédeket fogadjanak fel, és szintén a jó anyagi helyzetük miatt gyakran megpróbálkoznak azzal, hogy megvesztegessék az igazságszolgáltatásban dolgozókat, befolyásolva ezzel az egész rendszer működését.[39] Ezen vagyono-

[31] David O. Friedrichs: *Trusted Criminals, White Collar Crime in Contemporary Society*. 4. kiadás, Wadsworth, Belmont, CA, U.S.A, 2009. 8. Idézi: Inzelt Éva: *Korrupció: fehérgallérral vagy anélkül. A fehérgalléros bűnözés változó tartalma és formái*. Budapest, ELTE-ÁJK, 2015. [a továbbiakban: Inzelt Éva (2015b)] 29–30.

[32] Inzelt Éva (2015a): i. m. 2.

[33] Uo. 2.

[34] Hankiss Elemér: *Társadalmi csapdák. Diagnózisok*, Budapest, Magvető Kiadó, 1983. 93. Idézi: Inzelt Éva (2015b): i. m. 22.

[35] Inzelt Éva (2015b): i. m. 257–258.

[36] Uo. 29.

[37] Inzelt Éva (2015a): i. m. 2.

[38] Kránitz Mariann: *Egy régi-új jelenség: a fehérgalléros bűnözés*. – In: Bana József (szerk.): *Bűn és bűnhődés I*. Győri tanulmányok. 23/2000. 137.

[39] Inzelt Éva: *Edwin H. Sutherland és a fehérgalléros bűnözés 75 éve* In: Borbíró Andrea – Inzelt Éva – Kerezsi Klára – Lévay Miklós – Podoletz Léna

sabb társadalmi réteg az anyagi helyzetüknek köszönhetően jobban képes arra, hogy tetteiket leplezze, és ennek köszönhetően jóval kisebb arányban kerülnek a bűnügyi statisztikába. Peter Brühl és Joachim J. Savelsberg megállapítása[40] szerint a fehérgalléros bűnelkövetők között is lehet különbséget tenni, és nem meglepő módon, közülük is általában azok lepleződnek le, akik kevésbé jelentősek, e kategórián belül „alacsonyabb társadalmi helyzetűek". Schäfer István a művében rögzítette azt,[41] hogy a tekintély, hatalom, és a vagyonosság olyan tényezők, melyek hatásosak abban, hogy a tényleges kriminalitás egy részét láthatatlanná tegyék.

Sokan nem gondolnak ezekre a cselekményekre bűncselekményként, hiszen sokakban a mai napig él az a fajta elgondolás, hogy a bűnözés elsősorban a szegények terepe. Ezen a területen a mai napig jelen van az úgynevezett „osztályszemlélet", és azt sem lehet elfelejteni, hogy gyakran hallhatunk arról híreket, hogy egy egyszerű tolvajjal hogyan bánnak, ám ezt a fajta magatartást azoknál a terhelteknél, akik a társadalom elismert tagjai, nem érzékelhetjük, hiába követtek el sokkal nagyobb összegre kiterjedő bűncselekményt.[42] Ebben azonban mára némi változás fedezhető fel, ugyanis az elmúlt két évtizedben terjedt el igazán a fehérgalléros bűnözés kutatásának a fontossága. Ez összefügg azzal, hogy gyakoriak a gazdasági válságok, melyek a rendszerben (mind a politikaiban, mind a gazdaságiban) egyre inkább megingatták a bizalmat.[43]

A fehérgalléros bűnözés során látenciában maradó bűncselekmények magas számához hozzájárulnak e deliktumok áldozati oldalának jellegzetességei is. Sutherland kutatásai alapján azok, akik a leggyakrabban áldozatául esnek a fehérgalléros bűnözésnek, a fogyasztók, a versenytársak, részvényesek, alkalmazottak stb., ugyanakkor természetesen az állam is, például ha a költségvetési csalásra gondolunk, vagy hivatali vesztegetésre.[44] Az nem is kérdés tehát, hogy abban az esetben, ha valaki előnyt szerez egy bűncselekmény elkövetése során, akkor ezáltal valaki károsulni fog. A fehérgalléros bűnözés esetében legtöbbször nem a klasszikus értelemben vett áldozatokról beszélhetünk. Áldozat lehet egy cég, egy állampolgár, vagy akár az állampolgárok összessége is, de akár, ahogy már említettem, tágabb értelemben károsulhat az állami költségvetés is ezen bűncselekmények elkövetése által. Az üzleti életben elkövetett bűncselekmények kihathatnak azokra a cégekre, melyek nem korruptak, melyek nem a szabályok megkerülésével törekednek a fejlődésre. Lehet ennek a hitelezést csökkentő hatása is, amely az ipari és kereskedelmi tevékenységekre is kihat, nagymértékben lassítva azoknak növekedését. Ezenfelül, ha a környezetszennyezést tekinthetjük, akkor belátható az, hogy annak igen sok emberre kiterjedő negatív hatása van.[45] Ez összefügg a látenciával és a társadalmi megítélés kérdésével, ugyanis a jelentős látenciához nagyban hozzájárul, hogy nincs mindig természetes személy áldozata ezeknek a bűncselekmények. Illetve, ha a korrupciót tekintjük nem lehet azt sem elfelejteni, hogy ezeknek a bűncselekményeknek a természetéből adódóan, a deliktum eltitkolása mindkét résztvevő érdeke, ezért nehezebben derül fény az elkövetett bűncselekményekre. Ha pedig a gazdasági bűncselekményeket tekintjük, akkor az látható, hogy a látencia számos oka közül az egyik az is, hogy amikor a bűncselekmények a gazdálkodásnak a legális keretein belül történnek meg, akkor nem evidens ezeknek a büntetőjogilag büntetendő jellegük. A gazdasági bűncselekmények sokkal összetettebbek, több mögöttes jogszabályt kell ismerni, és nehezebb bizonyítani is. Ha például egy költségvetési csalást veszünk figyelembe, akkor első ránézésre a deliktumot megvalósító cégnek a számlái és szerződései, bevallásai ugyanúgy megfelelőnek tűnnek, mint egy teljesen legálisan működő cég esetében.[46]

A Pénzmosás és Terrorizmus-finanszírozás Elleni Szakértői Bizottság (The Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism – Moneyval) az Európa Tanács állandó ellenőrző szerve, amely 1997-ben jött létre, azóta alapokmányát több határozat is módosította. Feladatai közé tartozik a pénzmosás elleni küzdelem tekintetében a fő nemzetközi standardok betartásának az értékelése. Feladata, hogy ajánlásokat tegyen a nemzeti hatóságoknak azzal kapcsolatban, hogy min lenne szükséges javítaniuk, valamint megjelennek a kölcsönös értékelések, felülvizsgálatok, valamint a jelentések, melyeket rendszeresen nyomon követnek. Így a MONEYVAL célja az, hogy a nemzeti hatóságok tekintetében is javító hatást érjen el, legyen egyre hatékonyabb a küzdelem a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása ellen.[47] A Moneyval 2015–2016-ban folytatta le hazánk ötödik országvizsgálatát, és ezt előkészítve, a Legfőbb Ügyészség felmérte 2015-ben a pénzmosás miatti bűnügyeknek a tapasztalatait, melyek 2010. január 1-je után indultak. Ez a vizsgálat arra is rámutatott többek között, hogy a statisztikai adatok az ENyÜBS rendszerben igencsak pontatlanok, igen alacsony volt a pénzmosás miatt indult bűnügyek-

(szerk.): *A büntető hatalom korlátainak megtartása: A büntetés mint végső eszköz – Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2014. [a továbbiakban: Inzelt Éva (2014a)] 199.

[40] Peter Brühl – Joachim J. Savelsberg: *Constructing White-Collar Crime. Rationalities, Communication, Power.* Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1994. 3–4. Idézi: Korinek László: i. m. 298.

[41] Schäfer István: *A „fehérgalléros" bűntettes.* Büntetőjogi dolgozatok, Pázmány Péter Tudományegyetem, Budapest, Új folyam, 7. szám, 1948. 14. – Idézi: Inzelt Éva (2015b): i. m. 48.

[42] Korinek László: i. m. 297–298.

[43] Inzelt Éva (2015b): i. m. 11–12.

[44] Inzelt Éva (2014a): i. m. 203.

[45] Inzelt Éva (2015b): i. m. 261–262.

[46] Győry Csaba – Inzelt Éva: *Fehérgalléros, gazdasági és korrupciós bűnözés* In: Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Lévay Miklós (szerk.): *Kriminológia*. Budapest, Wolters Kluwer; 2016. 468–469.

[47] https://www.coe.int/en/web/moneyval

nek a száma, és a vizsgálat ennek legfőbb okaként azt jelölte meg, hogy elmaradnak azon nyomozási cselekmények, melyek a bűncselekmény útján szerzett vagyon utóéletének a felderítésére és ezzel együtt a vagyonvisszaszerzésre irányulnak.[48] Ugyanakkor, 2020. január 24-én a Moneyval nyomon követési jelentést tett közzé Magyarországról, melyben azt mondták ki, hogy a 2016. szeptemberi jelentés elfogadása óta átértékelték az országot, amelyben akkor eredetileg 'részben megfelelőnek'[49] minősítették. Az előrelépések eredményeként hazánk a 'nagyrészt megfelelő'[50] minősítést kapta.[51] Mindez összefüggésben áll a legfőbb ügyész 2018. évi és 2019. évi országgyűlési beszámolóival az ügyészség tevékenységéről. Ezekben a beszámolókban rögzítésre került, hogy a pénzmosás miatt indult eljárások száma éves szinten a többszörösére nőtt a 2016-ban regisztrált pénzmosás bűncselekmények számához képest.[52] Ennek oka, hogy a Moneyval 5. országvizsgálata révén megfogalmazott ajánlásoknak a végrehajtása céljából kibocsátott intézkedések és iránymutatások egységesebbé tették a jogalkalmazási tevékenységet a pénzmosás terén.[53] A 2018. évi beszámolóban rögzítésre került az is, hogy az ENyÜBS a Be. hatálybalépését követően módosult abból a szempontból, hogy kiegészült egy olyan modullal, amellyel a büntetőeljárások kezdeti szakaszából is lehet bűnügyi statisztikai adatokat nyerni.[54] Tekintve tehát a pénzmosás területén az utóbbi években elért eredményeket, az látható, hogy egyre jobb eszközrendszerrel rendelkezünk a fehérgalléros bűncselekmények rejtettsége elleni küzdelemben.

4. A jelenlegi problémák, de lege ferenda javaslatok

Igen kevés a fehérgalléros bűnözés terjedelmére vonatkozó adat mind a mai napig. Ennek az oka részben az is, hogy nehéz lenne megállapítani, hogy pontosan mely elkövető által megvalósított bűncselekmény illik bele a kategóriába, illetőleg további nehezítő tényező az előbbiekben említett látencia is.[55] Megnehezíti a hatékony fellépést ezekkel a bűncselekményekkel szemben az is, hogy nincs meg igazán a politikai akarat erre, az állampolgároknál az érdeklődés hiánya figyelhető meg.[56] Az ilyen bűncselekményekkel okozott károk megtérülése többségében lefoglalással és vagyonelkobzással történt, de ezzel a károknak csak a tizedét sikerül megtéríteni, az összeg többi része feltételezhetően az elkövetőknél marad. Ezzel kialakult az a gondolat, hogy kifizetődő vállalni azt a kockázatot, hogy esetleg szabadságvesztés-büntetésre is ítélhetik az elkövetőt, mert a nyereség biztosnak látszik. A fontos, és jó lépés az lenne, ha meg lehetne alkotni az arra vonatkozó hatékony eszközt/eszközöket, amivel a bűncselekmény útján szerzett vagyont teljesen el lehessen vonni, hiszen így már más lenne a kockázata az elkövetésnek, nem lenne mindenképp jövedelmező.[57] A probléma az, hogy az eljáró bíróságoknak a vagyonelkobzás tekintetében a vagyon körének a meghatározása nehézséget jelent, valamint azt sem mindig könnyű tisztázni, hogy a vagyon hol van, ki a tulajdonosa, és pontosan mekkora az értéke. Ezen információk hiányában ugyanis nem lehet jogszerű, alapos döntést hozni. Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolása csak úgy lehetséges, ha a nyomozó hatóság kellő időt, figyelmet, körültekintést fordít a vagyon felderítésére.[58]

A pénzmosás bűncselekmény elkövetése kapcsán a küzdelem hatékonyabbá tétele megvalósulhatna az információáramlás hatékonyabbá tételével, a szakirányú képzésekkel, illetőleg minél pontosabb, részletesebb statisztikákkal. Ugyanakkor a legjobb az lenne, ha nem kifejezetten a pénzmosás ellen lépnének fel, hanem már az azt megalapozó alapbűncselekmények felderítése megtörténne.[59]

A szervezett bűnözés elleni harcban kiemelten jelentős szerepe van a bűncselekményből eredő vagyon elvonásának, ugyanakkor ez a szankció más, olyan bűncselekményeknél is alkalmazható és hatékony, ahol a cél a haszonszerzés. A szervezett bűnözés esetében célravezetőbb a szervezet céljára, a haszonszerzésre, vagyonszerzésre irányuló büntetésekre koncentrálni, nem csak a természetes személyek felelősségre vonására, mivel ők könnyen pótolhatóak, így a szervezet folytatni tudja bűnös tevékenységét. Ha erre koncentrálnának, akkor értelmét vesztené a bűncselekmény elkövetése. Ezenfelül a bűnös vagyon visszaszerzése révén biztosítható a sértett kárenyhítése is. A jogalkotással, a szankciórendszerrel azt az üzenetet kell közvetíteni az elkövetők felé, hogy nem éri meg a deliktumokat megvalósítani, hiszen az igazságszolgáltató gépezet meg fogja őt fosztani a deliktum nyereségétől.

A pénzügyi folyamatokat tekintve, az elmúlt évek-

[48] Sinku Pál: *A pénzmosás miatti bűnügyek gyakorlata – az ügyészi jogalkalmazás tapasztalatai* In: Barabás A. Tünde – Vókó György (szerk.): *A bonis bona discere – Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából*. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet Pázmány Press; 2017. 136.

[49] „partially compliant"

[50] „largely compliant"

[51] https://bit.ly/3rpC6zF MONEYVAL publishes follow-up report on Hungary.

[52] B/7481 A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2018. évi tevékenységéről, B/12207. A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2019. évi tevékenységéről.

[53] B/7481 A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2018. évi tevékenységéről 12., 18. http://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/v1xpafghz/2020/08/ogy_beszamolo_2018.pdf

[54] Uo. 7–8.

[55] Kránitz Mariann (1995): i. m. 147.

[56] Inzelt Éva (2015a): i. m. 13.

[57] Tóth Mihály: i. m. 408.

[58] Pintér Fruzsina: A bűnös vagyon visszaszerzésének bírói gyakorlata. *Diskurzus*, 2017/1. szám, 37. https://epa.oszk.hu/02200/02234/00015/pdf/EPA02234_Diskurzus_2017_01_035-051.pdf 49–50.

[59] Kármán Gabriella – Mészáros Ádám – Tilki Katalin: i. m. 96–97.

ben egyre népszerűbbé vált a mobiltelefonon való fizetés lehetősége, amihez csupán egy applikációnak a letöltésére van szükség, illetve egy Facebook- vagy Google-fiókra, vagy e-mail-címre. Így természetesen maga a pénzküldés is leegyszerűsödött. Ezek az applikációk a jövőben a pénzügyi profilalkotásban hatalmas segítséget fognak jelenteni, és így a vagyonvisszaszerzésnek az alapját fogják adni. Megállapítható tehát, hogy az egyre inkább digitalizálódó világban az elektronikus, digitális nyomoknak nagy súlyuk van, hiszen minden egyes nap minden személy, aki jelen van a digitális térben, nyomokat, információkat hagy maga után, minden szándéktól mentesen.[60]

William Gardnernek a Miskolci Egyetemen tartott előadása hozzásegít minket ahhoz, hogy rálátásunk legyen az Egyesült Államokban zajló bűnvádi eljárásokra. Amerikában a kormány igen jelentős összegeket költ ezeknek a bűncselekményeknek a felderítésére, így az sem meglepő, hogy egyre több jogász kezdett el ezen a területen dolgozni. Illetve az is sokat javított a helyzeten, hogy újabban a csalás miatt már hosszabb szabadságvesztéssel büntetik az elkövetőket. Ami azonban igazán nagy változást és fejlődést hozott a vállalatok, gazdasági társaságok büntetőjogi felelősségre vonása tekintetében, az az, hogy miután a szövetségi ügyészség belátta, hogy kevesen vannak ahhoz, hogy az amerikai vállalatokat vizsgálják, a kormány bevezetett egy új elvet, mely szerint kötelező a vállalatoknak magukat is vizsgálniuk. Erre úgy tudták rávenni a vállalatokat, hogy amennyiben a vállalat vizsgálja saját magát, és megbünteti azt, aki szabálytalanságot követett el, akkor a vádemelést mellőzik, vagy pedig a vádat ejtik a vállalat ellen. Ez azóta már megszokottá vált, a vállalatoknál dolgozó jogászok végzik el ezeket a belső vizsgálatokat.[61] A megelőzés kérdésében nálunk is előremutató lehetne, ha maguk a gazdasági társaságok válnának érdekeltté abban, hogy ezt a fajta bűnözést megelőzzék.[62]

A fehérgalléros bűnözés elleni küzdelemben nagy szerepet játszik a tömegkommunikáció, tehát a közvélemény hiteles tájékoztatása. Ez összefügg a társadalomnak a fehérgalléros elkövetőkhöz való hozzáállásával, hogy mennyire elfogadóak, megengedőek velük szemben, hiszen – ahogy már ez korábban is látszott – ezeket az elkövetőket sokszor nem tekintik valódi bűnözőknek, kevésbé ítélik el őket sőt esetenként szimpátia is kialakul az irányukban.[63] Ennek a gondolkodásmódnak az átformálásában a média igen nagy segítségünkre lehetne.

5. Zárszó

Összefoglalva, megállapítható az, hogy a fehérgalléros bűnelkövetők a „hagyományos" bűnözőknél tanultabbak, biztos anyagi háttérrel rendelkező személyek, akik hatalommal és/vagy nagy tekintéllyel rendelkeznek. A fehérgalléros bűnözésre igen jellemző látencia tanulmányozása során arra jutottam, hogy mind a hagyományok, mind az áldozati oldal jellegzetessége („áldozatnélküliség") hozzátesz ahhoz, hogy ezek a bűncselekmények ritkán kerülnek a napvilágra, és mindezek mellett nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy az elkövetők magasabb kvalifikáltsága és jobb anyagi helyzete révén jobban el tudják rejteni a bűnözésüket. Érzékelhető, hogy ebben az esetben nem egy kifejezett büntetés vagy intézkedés lenne a leghatékonyabb eszköz, hanem egy mindenre kiterjedő, széles körű szabályozási rendszer. Valószínűsíthetően egyre fontosabbá fog válni a modern számítástechnika felhasználása is a bűncselekmények és a bűnös vagyon felderítése kérdésében. Az igazságszolgáltatással kapcsolatos szabályokon kívül pedig fontos más tényezőket is figyelembe venni, mert a közvélemény hiteles tájékoztatása nagy hatással van a társadalom hozzáállására, mely pedig a látencia kérdésével is összefüggésben áll. Azonban mindezek mellett az is világossá vált, hogy a fehérgalléros bűnözésből származó profit az esetek nagy részében különösen nagy, így az elkövetéstől visszatartó erő elsősorban a bűnözés során megszerzett vagyonnak az elkövetőtől való elvételében rejlik.

[60] Nyitrai Endre: A bűncselekményből eredő vagyon visszaszerzése. *Ügyészek Lapja*. 27. évf. 2020/2–3. sz. 48–50.

[61] William Gardner: *A fehérgalléros bűnözéssel szembeni bűnvádi eljárások alakulása Amerikában*. ford.: Jakab Nóra. In: Lectiones honoris causa: „Új kihívások Európában – a jogtudomány válaszai": a 2007. május 4-én a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán megtartott jubileumi konferencia előadásai. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2008. 155., 158–159.

[62] Korinek László: i. m. 300.

[63] Inzelt Éva (2015a): i. m. 13–14.

Dr. Bertaldó András[1]

Quo vadis, ungarische Jugendstrafgerichte?

Der ungarische Gesetzgeber schlug 2017 mit der ungarischen Strafprozessordnung einen völlig neuen Weg ein, als er das Vorgehen des Einzelrichters als Hauptregel vornahm. Die letzten 50 Jahre waren vom Verfahren vor dem Senat geprägt, das jetzt als seltene Ausnahme gilt. Ein Strafverfahren gegen Jugendliche kommt jetzt nur in dem Falle vor den Senat, wenn die Straftat mindestens mit 8 Jahren Haft bedroht wird oder der Einzelrichter Stellung bezieht, das Verfahren müsste vor dem Senat verhandelt werden.

Der Senatsvorsitzende oder der Einzelrichter im Verfahren gegen Jugendliche wird vom Präsidenten des Ungarischen Richteramts bestimmt, als Laien dürfen nur Pädagogen, Psychologen oder Mitarbeiter des Jugendschutzes fungieren.

Die internationalen Dokumente erwarten von den einzelnen Ländern, dass im Strafverfahren gegen Jugendliche kompetente Fachleute vorgehen, die auf dieses Gebiet spezialisiert sind.[2] Es ist nämlich seit Jahrhunderten eindeutig unter den Rechtswissenschaftlern, dass die Integration und die Reintegration von Jugendlichen nur mit anderen Mitteln, als bei den Erwachsenen erreicht werden können.[3]

Das neue Gesetz steht wegen der oben genannten Änderungen im Mittelpunkt der Diskussionen. Wie umstritten die Frage ist, zeigt wohl am besten, dass sogar die Richter uneinig über die Beurteilung der Änderungen sind. Die Hälfte der Richter im Zuständigkeitsbereich des Landgerichts Szekszárd unterstützen die Lösung, dass alle Gerichte zuständig fürs Strafverfahren gegen Jugendliche sind, aber genauso viele sind der Meinung, es wäre wünschenswert, wenn an jedem Landgericht nur ein Amtsgericht – nämlich das im Landessitz – dafür zuständig wären.

Der Gesetzgeber wollte mit dem neuen Gesetz die Verfahren wirksamer, schneller machen, die Strafprozesskosten der Beteiligten sinken und die Arbeitslast der einzelnen Amtsgerichte gleich verteilen.

Früher hatten die Angeklagten, die Beschädigten, die Zeugen und andere Beteiligten des Verfahrens, die geladen wurden, oft längere Reisen zum Landessitz unternehmen. Seit 2018 ist es nicht mehr nötig und das bringt positive Aspekte – was die Reisezeit und -kosten angeht – mit sich.

Die gleiche Verteilung der Arbeitslast steht auch ausser Diskussion, was wiederum die Verfahrensdauer reduziert und dies ist besonders bei jugendlichen Angeklagten wünschenwert, damit die Rechtsfolgen wirksamer werden.

Das Messen der Wirksamkeit der Strafverfahren gestaltet sich extrem schwierig. Wann ist das Strafverfahren gegen die Jugendlichen erfolgreich? Wenn es schnell erledigt wird? Wenn das Urteil schon beim erstinstanzlichen Gericht rechtskräftig wird? Wahrscheinlich sind dabei beide Komponente wichtig. Das erste zeigt die Schnelligkeit, die zweite die Fachlichkeit. Wichtiger scheint dabei ein drittes Element zu sein: die pädagogische-psychologische Wirksamkeit, die bei der Ausübung der erzieherischen Wirkung zu ertappen ist. Die positive erzieherische Wirkung – und die Spezialprävention als unmittelbare Konsequenz – ist laut des Gesetzgebers und der Rechtswissenschaft das primäre Ziel des Strafverfahrens und der Strafe. Dies ist aber äußerst schwer zu messen.

Eindeutig zu messen kann man die Tatsache, ob die schon verurteilten Jugendlichen wegen Ausübung einer Straftat wieder mal vors Strafgericht kommen oder nicht. Werden sie Wiederholungstäter oder bleiben sie beim einen Mal? Alleine damit kann man aber die Arbeit des Jugendstrafgerichts nicht beurteilen. Ein Urteil kann schnell, fachlich begründet, das Strafverfahren gegen Jugendliche pädagogisch-psycholgisch einwandfrei sein, und trotzdem nicht unbedingt die Wirkung erzielen, die davon erwartet wird. Viel wichtiger ist nämlich die Persönlichkeit des Angeklagten und dessen soziales-gesellschaftliches Milieu.

[1] Bíró, Szekszárdi Járásbíróság.

[2] Vaskuti András: A nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott ajánlások érvényesülése a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában. Doktori értekezés, Budapest, 2016. file:///D:/Dokumentumok/ R%C3%A9gi%20mappa/H%C3%A1zi%20dolgozat/Szakirodalom/VASKUTI%20ANDR%C3%81SA%20NEMZETK%C3%96ZI%20DOKUMENTUMOKBAN%20MEGFOGALMAZOTT%20AJ%C3%81NL%C3%81SOK%20%C3%89RV%C3%89NYES%C3%9CL%C3%89SE%20A%20FIATALKOR%C3%9AAK%20B%C3%9CNTET%C5%90%20IGAZS%C3%81GSZOLG%C3%81LTAT%C3%81S%C3%81BAN.pdf (2020. július 15.) 159-160.

[3] Nothacker, Gerhard: „Erziehungszwang" und Gesetzesauslegung im Jugendgerichtsgesetz – Eine systematisch-methodologische Analyse jugendstraftrechtlicher Rechtsanwendungsprinzipien. Duncker & Humblot, Berlin, 1985. 33-34.

Die Kritiker der geltenden Regelung seitens der Rechtswissenschaft sind der Meinung, dass dadurch, dass jetzt viel mehr Gerichte und Richter sich mit den Angelegenheiten der jugendlichen Angeklagten auseinandersetzen, die bislang stabile und berechenbare Rechtsprechung einen Dämpfer erlitt, was gegen die Wirksamkeit der Urteile spricht.

Die Mehrheit der Richter im Zuständigkeitsbereich des Landgerichts Szekszárd – 64% – befürworten aber – wegen der Senkung der Reisekosten und der Beschleunigung des Strafverfahrens und der besseren Verteilung der Arbeitslast – die genannten Regeln des Gesetzes.

Nicht alle sind aber damit einverstanden. András Vaskuti zum Beispiel vertritt die Meinung, das frühere System war besser, und geht dabei weiter, indem er den Zuständigkeitsbereich der früheren Jugendstrafgerichte sogar weiter ausbauen würde. Demnach würden sie sogar sowohl im Verfahren gegen Heranwachsende vorgehen als auch in den Strafprozessen, wo Minderjährige die Beschädigten sind. Diese Jugendstrafgerichte würden über örtliche Zuständigkeit im Gebiet des Oberlandesgerichts verfügen. Anstatt der Einzelrichter würden wieder Senate entscheiden, die aus einem hauptberuflichen Richter und zwei Laien bestünden. Der eine Laie würde Pädagoge sein, der andere vom Gebiet des Jugendschutzes kommen. In jedem Senat gäbe es je einen weiblichen und männlichen Laien. Die Reisestrapazen und -kosten würde er damit entkräften, dass diese Spezialgerichte – die ausschließlich über die genannten Strafprozesse entscheiden würden – nicht im Sitz des Oberlandesgerichts, sondern am nächsten Gericht zum Ort der Strafausübung verhandeln würden. Um den Prozess weniger formal zu gestalten, würde er empfehlen, ohne Roben zu verhandeln, der Angeklagte würde nicht auf der Bank der Angeklagten in der ersten Reihe, sondern neben dem Verteidiger und dem gesetzlichen Vertreter Platz nehmen dürfen. Das Gericht dürfte nur mit Ausschluss der Öffentlichkeit die Verhandlung durchführen.[4]

Der pensionierte Richter am Obersten Gericht, András Vaskuti ist mit seiner Kritik nicht alleine. Mehrere Rechtswissenschaftler beäugen den Verlust der Erfahrung der früheren Jugendstrafgerichte negativ und fürchten vor dem Verlust der Fachlichkeit, den allzu strengen Urteilen und der Ausser-Acht-Lassung der altersspezifischen Merkmale.[5] Laut Erzsébet Kadlót sei alleine die Beschleunigung des Verfahrens positiv, was aber neben den Mängeln an Fachlichkeit zu wenig ist. Wenn zum Beispiel die Vernehmung von Personen durchgeführt werden, die unerfahren auf diesem Gebiet sind, kann es negativ auf die Feststellung des Tatbestandes auswirken und zur falschen Rechtsfolge führen.[6]

Bis 2018 gab es in Ungarn wenige Jugendstrafrichter als jetzt. Da sie sich mit vielen solchen Prozessen beschäftigt haben, konnten sie Erfahrung sammeln. Sie hatten aber auch keine Spezielkenntnisse vorzuweisen um Jugendstrafrichter zu werden, sondern wurden in einem formalen Prozess ernannt. So ist es eben heute auch. Nur, es gibt mehrere Jugendstrafrichter. Jedoch bin ich der Meinung, dass keiner – nicht nur Richter, sondern wirklich kein Mensch – Kenntnis, Erfahrung und nötige Herangehensweise durch Ernennung erhält. Diejenigen Richter, die schon vor 2018 als Jugendstrafrichter fungierten und somit reichlich Erfahrung sammeln konnten, werden irgendwann nicht mehr als Richter tätig sein. Nachwuchs muss sowieso gesichtert werden. Dies geht aber nicht durch Ernennung.

Was ist mein Vorschlag?

Wie ich schon geschrieben habe, sind im Strafverfahren gegen Jugendliche das Beschleunigungsprinzip, die Sachlichkeit und Fachlichkeit, und als drittes Komponent die pädagogische-psychologische Begründetheit von Bedeutung. Meines Erachtens nach kann Letztes durch Bildungen und Prüfungen oder eben durch Vorschrift von Qualifikation – Fachjurist für Jugendangelegenheiten, Diplom für Pädagogik oder Psychologie, oder PhD auf dem Gebiet des Jugendrechts – gesichert werden. Nur die Ernennung als Ergebnis einer formalen Prozedur ohne objektiven Voraussetzungen bringt die Rechtsprechung nicht weiter. Die gewünschten Ergebnisse – die Beseitigung der zu strengen Urteilen, die Beachtung der altersspezifischen Merkmale und die Sicherung der pädagogischen und psychologischen Aspekte – erfordern Spezialkenntnisse von den Jugendstrafrichtern, die durch Bildung erworben werden können.[7]

Nicht zu vergessen ist, dass weder der eine noch der andere Vorschlag kein Wundermittel ist, und nicht vom einen Tag auf den Anderen Wirkung erzielt. Was die Bildung und Prüfung angeht, kann man kürzere Kurse organisieren, jedoch betone ich,

[4] Vaskuti András 2016. 206-207.

[5] Zum Kreis, die die Wiederherstellung der früheren Jugendstrafgerichte fordern, gehören zum Beispiel: Schwarczenberger Hanna: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása. Belügyi Szemle, 2011/11. 14. Kretz Annamária: Fiatalkorúak a büntetőeljárásban. Belügyi Szemle, 2017/9. 16.

[6] Kadlót Erzsébet: Gyermekek és fiatalkorúak a büntető igazságszolgáltatásban – Egy évtized fejleményei. Kézirat. 6.

[7] Die internationalen Dokumente, wie zum Beispiel die Pekinger Regeln halten neben der Pädagogik und Psychologie auch die Soziologie, die Kriminologie und die Ergebnisse der Benehmensforschung von Bedeutung. Der Europäische Wirtschafts- und Sozialausschuss betont die enorme Wichtigkeit der Kommunikation. Siehe Vaskuti András 2016. 161–162. Die Wichtigkeit der Kommunikation mit den Jugendlichen wird weltweit anerkannt. Kulcsár Gabriella – Pásztor Attila: A gyermek-tanúvallomások információ tartalmának torzulási lehetőségei. Rendészeti Szemle, 2007/5., 82–98. Kässer, Wolfgang: Wahrheitsforschung im Strafprozess. J. Schweizer Verlag, Berlin, 1974. 1. Arntzen, Friedrich: Psychologie der Zeugenaussage – Einführung in die forensische Aussagepsychologie. Verlag für Psychologie, Dr. C. J. Hogrefe, Göttingen, 1970. 19. Yeschke, Charles L.: The Art of Investigative Interviewing. Butterworth – Heinemann, New York, 2003. 162. Grossberger, Roland: Psychologie des Strafverfahrens. Springer Verlag, Wien – New York, 1968. 143. Szewczyk, Hans: Psychologie der Aussage, Psychologie des 20. Jahrhunderts. Band XIV, Auswirkungen auf die Kriminologie. Herausgegeben von Hans-Joachim Schneider, Zürich, 1981. 786

dass sie nur Ergebnis bringen, falls sie nicht formal sind, sondern wirklich Kenntnis und Herangehensweise übermitteln.

Eine längere Wartezeit würde die Vorschrift von Spezialdiplomen auf dem Gebiet der Pädagogik oder der Psychologie mit sich bringen. Es würde andererseits finanzielle Aufwände entweder von den Richtern oder vom Staat beanspruchen. Fraglich ist, ob die Richter bereit wären, neben Aufopferung ihrer Freizeit auch noch ihr Budget mit der Bezahlung der Studiengebühr zu belasten. Realistischer wäre das Szenario, dass der Staat selbst – durch das Ungarische Richteramt – den Richtern entgegenkommt, und die Bezahlung der Studiengebühren übernimmt. Eine andere Möglichkeit wäre, dass er es nicht macht, jedoch würde im Falle des erfolgreichen Abschneidens der Richter für die Übernahme der Tätigkeit als Jugendstrafrichter Bonus zahlen. Ob der Staatshaushalt diese Kosten übernehmen könnte oder wollte, muss untersucht werden, was aber auch vom politischen Willen abhängig ist. Ohne eine der beiden Vorschläge bliebe es fraglich, ob die Richter Motivation genug finden würden, nicht nur ihre Freizeit, sondern auch ihr Geld dafür zu verwenden, Jugendstrafrichter zu werden.

4/5 der gefragten Richter – 79% – im Zuständigkeitsbereich des Landgerichts Szekszárd betonten die Wichtigkeit, dass nicht alle Richter Jugendstrafrichter werden dürfen. Genauso viele würden dafür vorschlagen, für Jugendstrafrichter obligatorische Bildungen zu sichern.

Somit ist festzustellen, dass sowohl die Richter als auch die Rechtswissenschaftler die Bedeutung der ständigen Bildung der Jugendstrafrichter hervorheben. Die absolute Mehrheit der befragten Richter – 93% – könnte es vorstellen, an einer solchen Bildung teilzunehmen. Die Hälfte von ihnen wäre sogar bereit, wieder mal an der Universität zu studieren, um ein weiteres Diplom zu erwerben, falls der Staat die Kosten dafür übernehmen würde. Wäre das nicht der Fall, würde nur eine einzige Person bereitstehen. Weniger als die Hälfte der Befragten halten es für eine gute Idee, dass der Staat die Kosten doch nicht übernimmt, stattdessen aber ihnen nach dem erfolgreichen Uniabschluss Bonus zahlt.

Bleibt die Frage, ob die Jugendstrafrichter der Zukunft auch andere Prozesse entscheiden würden. András Vaskuti vertritt die Meinung, wenn die Jugendstrafgerichte nicht fachlich und verwaltungstechnisch selbständig wären, könnte man nicht im klassischen Sinne vom Jugendstrafgericht sprechen. Im Idealfall würden sich die Jugendstrafrichter nur mit solchen Fällen beschäftigen.[8]

Ein anderer Diskussionspunkt bildet die Beurteilung der Rolle der Laienrichter. Seit 2018 ist ihre Rolle quantitativ geringer, als vorher. Ein Senat mit Laienrichtern wird nur gebildet, wenn die Straftat mit mindestens 8 Jahren Freiheitsstrafe sanktioniert werden könnte, oder der Einzelrichter der Meinung ist, der Fall kann nur mithilfe der Laienrichter entschieden werden. Letzterer Fall kommt aber praktisch nie vor, die Richter machen von dieser prozessuellen Möglichkeit keinen Gebrauch. Stand jetzt dürfen nur Pädagogen, Psychologen oder Mitarbeiter der Jugendschutzinstitutionen als Laien fungieren. Sie haben aber dann die gleichen Rechte wie der hauptberufliche Richter als Vorsitzender des Senats, sie dürfen sogar 2:1 den hauptberuflichen Richter überstimmen.

Braucht das Jugendstrafgericht überhaupt Laienrichter? Im Jugendstrafverfahren geht es auch darum, die altersspezifischen Merkmale der Jugendlichen unter die Lupe zu nehmen.[9] Die Erfahrung zeigt, dass sie das Verfahren durch Extrakenntnisse nicht weiterbringen. Ihre Rolle scheint mehr formal und administrativ zu sein. Es gibt mehrere Antworten, warum es so gekommen ist. Einerseits ist auch der Richter gefordert, die Laien in die Arbeit des Gerichts einzubeziehen, indem er ihnen über den Prozess, die Anklage, die Rechte und Pflichten der Laien erzählt, und er ihnen schildert, um welche Kernpunkte es im Strafverfahren geht. Wenn der Richter sich die Mühe gibt, es zu machen, bleibt die zweite Kritik, dass die Laien im Allgemeinen erst im Verhandlungssaal den Angeklagten zuerst sehen. Sie kennen ihn nicht und wissen von seiner Persönlichkeitsentwicklung nichts.

Meiner Meinung nach geht es im Jugendstrafverfahren darum, dass der Richter qualifiziert ist – davon habe ich schon geredet und das habe ich schon erörtert – und seine fehlenden Kenntnisse über die Persönlichkeit des jugendlichen Angeklagten muss dann mit irgendeinem Mittel kompensiert werden. Dazu sind aber in erster Linie nicht die Laien prädestiniert. Natürlich müssen im Jugendstrafverfahren die ausserrechtlichen Komponente wie Pädagogik und Psychologie beäugt werden. Dies werden aber wirksamer zur Entfaltung kommen, wenn wir anstatt der Laien mehr Wert auf die Meinung der Bildunginstituten der Angeklagten legen würden. Die Laien kennen weder die Vergangenheit noch die Etappen der konkreten Persönlichkeitsentwicklung des Angeklagten. Es steht ausser Diskussion, dass sie im Allgemeinen Fachleute für Jugendliche sind. Jedoch sind – wie die Straftaten, auch – die Jugendlichen nicht in eine Schublade zu stecken, sondern müssen immer spezial analysiert werden.

Mein Vorschlag richtet sich nach der betonten Beachtung der Spezialbewertung des Angeklagten durch die Bewährungshelfer. Zu dieser Bewertung müsste obligatorisch die Meinung der Schule des Angeklagten gehören. Diese Spezialbewertung über

[8] Vaskuti András 2016. 157.

[9] Steinberg, Laurence – Chung, He Len – Little, Michelle: Reentry of Young Offenders From the Justice System: A Developemental Perspective. Youth violence and juvenile justice. Special issue: youth reentry. Volume 2, Number 1, January 2004. 32.

die individuellen Verhältnisse des Angelagten schildert die aktuelle Persönlichkeit, familiären Verhältnisse, Freundeskreis, Wohnungsumstände des Angeklagten. Die Aktualität ist wichtig, weil bei den Jugendlichen binnen kurzer Zeit relevante Veränderungen kommen können.[10] Davon kann man Konsequenzen schließen, und mithilfe im Falle einer Strafe die Art und Dauer der Rechtsfolgen adäquat wählen.[11] Die Wichtigkeit der Spezialbewertung liegt nicht nur im Strafverfahren. Die Sozialisierung des Angeklagten endet nicht mit dem rechtskrafrigen Urteil, sondern wird von der Schule und sozialem Milieu weitergeführt.

Die dominante Mehrheit der befragten Richter – 85% – finden die Rolle der Laien formal ohne Extrakenntnisse von ihnen übernehmen zu können.

Zusammenfassend können wir feststellen, dass die Arbeit der Strafrichter, die im Verfahren gegen Jugendlichen entscheiden, auch was die Zukunft des gesellschaftlichen Zusammenlebens angeht, von enormer Bedeutung ist. Dabei ist nicht die Zahl, sondern die Qualifikation der Jugendstrafrichter wichtig. Egal, ob es viele oder wenige von ihnen gibt, Hauptsache, sie sind gut qualifiziert. Um den Zielen dieses Verfahrens – zur Spezialprävention und Erziehung der Jugendlichen beizutragen – nachkommen zu können, müssen sie immer wieder gebildet werden, nicht nur was die Rechtswissenschaft betrifft, vielmehr was die Pädagogik und die Psychologie angeht. Die einzelnen Persönlichkeitsmerkmale und Lebensumstände des Angeklagten müssen in jedem Verfahren gründlich analysiert werden um die eventuelle Rechtsfolge adäquat auswählen zu könnnen. Dabei könnnen die Laienrichter weniger helfen, vielmehr sind die Einzelbewertungen samt Meinung der Schule zielführend.

[10] Altschuler, David M. – Brosh, Rachel: Adolescent and Teenage Offenders Confronting the Challenges and Opportunities of Reentry. Youth violence and juvenile justice. Special issue: youth reentry. Volume 2, Number 1, January 2004. 83.

[11] Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan: European Probation Service Systems. In: Probation in Europe (szerk.: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan). Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008. 19–20.

Dr. Csapucha Bernadett[1]

A veszélyeztetési eredmény értelmezése a kiskorú veszélyeztetése törvényi tényállásában

1. Bevezető gondolatok

A hatályos büntetőjogi szabályanyag kodifikálásakor a jogalkotó felismerte a család, s azon belül is a kiskorú személyek oltalmának a minél teljesebb körben való kiépítésének szükségességét, melyet mi sem mutathatna jobban, minthogy – szakítva a korábbi szabályozási konstrukciókkal – önálló fejezetben (XX. fejezet) taglalja a gyermekek érdekét sértő és a család elleni deliktumokat. A Btk. ezen fejezete a gyermekek érdekét sértő bűncselekményeket sorolja fel, s szabályozza első ízben, melynek hátterében az áll, hogy a törvény alapvetően az elkövetési magatartások súlyosságát veszi alapul a fejezetben lévő bűncselekmények sorrendiségének kialakítsa során.[2] Mindebből egyrészt arra lehet következtetni, hogy az új Büntető Törvénykönyv a gyermekek oltalmának kiváltképp nagy jelentőséget tulajdonít, másrészt pedig azzal, hogy a gyermekek érdekeit sértő bűncselekmények közül elsőként kerül determinálásra – a jelen tanulmány tárgyát képző – kiskorú veszélyeztetésének törvényi tényállása, könnyen alátámaszthatóvá válik a kiskorú testi, szellemi, erkölcsi és érzelmi fejlődéséhez kötődő büntetőjogi védelem prioritása. Meglátásom szerint továbbá az új Btk. egyik koncepcionális újítása, hogy az teljesen átstrukturálja a kiskorú veszélyeztetése '78-as Btk. szerinti törvényi tényállását, ugyanis azt három külön bűncselekményre bontja: kiskorú veszélyeztetésére, kényszermunkára, illetve kiskorúval való kapcsolattartás akadályozására.[3]

A kiskorú veszélyeztetésének bűntette büntető eljárásjogi szempontból is rendkívül izgalmasnak mondható, hiszen azt meglehetősen nehézkes bizonyítani.[4] Sinku Pál is felhívta a figyelmet arra, hogy a szóban forgó tényállás egyike a legnehezebben bizonyítható bűncselekményeknek, melyet a törvényhozó is felismert, hiszen materiálisan sértő deliktum helyett, materiális veszélyeztető tényállást hozott létre.[5]

Jelen tanulmány is a veszélyeztetési eredmény oldaláról kívánja megragadni adott bűncselekményt, feltárva annak egyes lehetséges értelmezési szempontjait. A veszélyeztetés fogalmát meglehetősen nehézkes körülírni, annak tartalmát tulajdonképpen a joggyakorlat alakítja, ahogy az majd látható lesz. Ebből kifolyólag nem egy „kézzelfogható", egyértelműen meghatározható bűncselekményi eredménnyel állunk szembe, kihívás elé állítva ezzel a jogalkalmazót.

Tekintettel arra, hogy a kiskorú testi, értelmi erkölcsi, valamint érzelmi fejlődésének veszélyeztetése, s az ezekhez kapcsolódó egyes okfejtések ismertetése képzik a tanulmány magját, s jelentik annak fő célkitűzéseit, csakis kizárólag a hatályos Btk. 208. §-ában taglalt kiskorú veszélyeztetése bűntettének (1) bekezdésével kívánok foglalkozni, ugyanis a törvényi tényállás ezen része hordozza magában a veszélyeztetési eredményt.

Mielőtt azonban rátérek a Btk. 208. § (1) bekezdése szerinti bűncselekmény dogmatikai elemzésére – kiemelve veszélyeztetési eredményének sajátosságait –, egy rövid jogtörténeti kitekintésbe bocsátkozom, melynek keretén belül áttekintem a Csemegi-kódextől a hatályos Btk.-beli szabályozásig vezető utat a szóban forgó bűncselekmény vonatkozásában, kialakítva ezzel egy átfogó képet.

[1] PPKE-JÁK PhD-hallgató, OKRI-tudományos segédmunkatárs.

[2] Márki Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018, 763.

[3] Márki Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára.* Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2018, 763.

[4] Kondorosi András: Fantomtényállások a Btk.-ban : jelképes jogalkotás vagy szárazon tartott puskapor? In: P. Szabó Béla; Szemesi, Sándor (szerk.): *Profectus in litteris VII. : Előadások a 12. debreceni állam- és jogtudományi doktorandusz-konferencián.* Debrecen, Lícium-Art Könyvkiadó, 2015/7., 206.

[5] Sinku Pál: A kiskorú veszélyeztetésének dogmatikai morzsáiról. In: Bush Béla (szerk): *Békés Imre ünnepi kötet: A jogtudomány és a büntetőjog dogmatikája, filozófiája. Tanulmánykönyv Békés Imre születésének 70. évfordulójára.* Budapest, PPKE-JÁK, 2000, 215.

2. A kiskorú veszélyeztetése törvényi tényállásának múltbéli szabályozása

A gyermekek érdekének védelme korántsem új keltű jelenség, hiszen már a Csemegi-kódex (1878. évi V. törvénycikk) is tartalmazott olyan rendelkezéseket, melyek egyértelműen a szóban forgó személyi kör oltalmát szolgálták. Az 1878. évi V. törvénycikk a gyermekkitétel bűncselekmény törvénybe iktatásával védte a koránál vagy állapotánál fogva önsegélyre képtelen gyermeket a szülői, gondozói elhagyással szemben. A jogalkotó minősítő körülményként tartotta számon azt az esetet, amikor a kitételhez vagy az elhagyáshoz súlyos testi sérülésben megnyilvánuló következmény is társult.[6] Úgyszintén vitathatatlan volt azon szülők és nevelők büntetőjogi felelőssége, akik a kiskorú felügyeletével összefüggésbe hozható kötelezettségeik ellátásának nem tettek eleget, elősegítve a kiskorú személy csavargását, koldulását. Utóbbi rendelkezést egyébként az 1879. évi XL. törvénycikk[7] deklarálta, melynek megvalósulásakor az elkövetőt bírsággal vagy elzárással lehetett sújtani.[8] A korabeli szabályozás szerint továbbá az elhagyott gyermek gondozásával, ápolásával és nevelésével kapcsolatos költségeket a gyermek hétéves koráig az állam, míg héttől tizenöt éves koráig a gyermek illetősége szerinti község viselte.[9]

Az 1944. évi V. törvénycikk[10] pedig büntetni rendelte azt, aki családi kapcsolaton alapuló eltartási kötelességét nem teljesítette, ha a mulasztása révén az eltartásra jogosultat súlyos nélkülözésnek tette ki; vagy ha általa a kiskorú élete vagy egészsége súlyos veszélybe került. A tényállás harmadik fordulata az erkölcsi züllés veszélyétől kívánta megvédeni a kiskorúakat.[11]

A fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárásjogi rendelkezésekről szóló 1951. évi 34. számú tvr. 36–37. §-ai a nevelők és gondozók felelősségét determinálták. Bűntett miatt két évig terjedő börtönnel volt büntethető az, aki nevelési vagy gondozási kötelezettségét szándékosan elhanyagolta, és ezzel a nevelésre vagy gondozásra bízott gyermeket vagy fiatalkorút erkölcsi züllésnek tette ki, vagy döntő mértékben okozójává vált annak, hogy a nevelésére vagy gondozására bízott gyermek bűncselekményt kövessen el. Az 1951. évi 34. számú tvr. továbbá szubszidiárius jelleggel rendelte büntetni azt a személyt, aki a nevelésére vagy gondozására bízott gyermeket vagy fiatalkorút ígérettel, tanácsadással, biztatással vagy egyéb úton bűncselekmény elkövetésére rávett, vagy őt egyébként az erkölcsi züllés útjára terelte.[12]

Újabb fordulópontként tartható számon az 1952-ben kiadott Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása (BHÖ), hiszen abban helyet kapott „ifjúság elleni bűncselekmények" elnevezés alatt egy teljesen új törvényi tényállás. Ennek értelmében két évig terjedhető börtönbüntetésre lehetett ítélni azt, aki a nevelési, vagy éppenséggel a gondozási kötelezettségét szándékosan elhanyagolta, s ezzel együtt a rábízott gyermeket vagy fiatalkorút erkölcsi züllésnek tette ki, illetve az általuk elkövetett bűncselekmények okozójává vált. Abban az esetben, ha az elkövető a nevelésére vagy gondozására rábízott gyermeket vagy fiatalkorút deliktum elkövetésére vagy erkölcsileg züllött életmód folytatására ígérettel, tanácsadással, biztatással, illetve egyéb úton rávett – feltéve, hogy súlyosabb bűntett nem valósult meg – egy évtől öt évig terjedő börtönnel volt sújtható.[13]

Az 1954. évi 23. törvényerejű rendelet[14] a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések módosításáról szintén jól tükrözi a gyermek érdekében tett fokozott jogalkotói törekvést. Ez alapján ugyanis bűntettet követett el az a gyermek tartására, nevelésére, illetőleg gondozására köteles személy, aki kötelességét nem teljesítette, vagy azt a gyermek érdekeit súlyon sértő módon elhanyagolta, s ennek közvetlen következményeként a gyermek életét, egészségét, testi vagy szellemi fejlődését súlyosan veszélyeztetette, valamint súlyos nélkülözésnek tette ki. Mindezek mellett pedig, aki döntő mértékben okozójává vált a gyermek bűnelkövetésének, szintén bűntettet követ el.[15] Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esett, akkor bűntett miatt öt évig terjedhető börtönnel volt büntetendő a gyermek (fiatalkorú) tartására, nevelésére, illetőleg gondozására köteles személy (szülő, gyám, nevelő stb.), aki a gyermeket (fiatalkorút) ígérettel, tanácsadással, biztatással vagy egyéb úton bűncselekményt elkövetésére rávett, vagy egyébként a gyermeket az erkölcsi züllés útjára terelte.[16] Nem sokkal később azonban szükségesnek bizonyult a szabályozási konstrukciónak az egyszerűsítése, illetőleg a felelősségi rendszernek a tágítása. Ezen törekvés az 1958. évi 21. törvényerejű rendeletben[17] öltött testet, amely lehetővé tette, hogy minden olyan jellegű kötelezettségszegés üldözhetővé váljon, amely a kiskorúnak a testi, szellemi, erkölcsi fejlődését veszélyezteti.[18]

[6] 1878. évi V. tc. 287. §.

[7] 1879. évi XL. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról

[8] 1879. évi XL. tc. 64. §.

[9] Balogh Ágnes: *Az egészség védelme a büntetőjogban.* PhD-értekezés, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola, 2006, 110.

[10] 1944. évi V. törvénycikk a családba fogadásról és a tartásról való gondoskodás előmozdítása tárgyában.

[11] 1944. évi V. tc. 6. § 1–4. pont.

[12] A fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárásjogi rendelkezésekről szóló 1951. évi 34. számú törvényerejű rendelet (tvr.) 36–37. §.

[13] A Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása (Magyarország Igazságügyi Minisztérium). Budapest, Jogi Kiadó, 1952, 169–171.

[14] 1954. évi 23. törvényerejű rendelet a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések módosításáról.

[15] 1954. évi 23. tvr. 9. §.

[16] 1954. évi 23. tvr. 10. §.

[17] 1958. év 21. törvényerejű rendelet a tartási és gondozási kötelezettség teljesítésének büntetőjogi védelméről.

[18] 1958. évi 21. tvr. 5. §.

Az 1950-es években egyre inkább érett már az új Btk. megalkotásának gondolata, köszönhetően a Szovjetunió hazánkra gyakorolt hatásának és nyomásának, valamint a kommunista rendszer, s diktatúra Magyarországon történő elmélyülésének.

Az 1961. évi V. törvény („szocialista" Btk.) 274. §-ának (1) bekezdése szerint három évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntethető az a kiskorú gondozására, nevelésére vagy felügyeletére köteles személy, aki a kiskorú testi, szellemi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan veszélyeztetette. A (2) bekezdés alapján pedig – ha súlyosabb bűntett nem valósult meg – ugyanígy volt büntetendő az a nagykorú személy is, aki kiskorút bűntett elkövetésre vagy züllött életmód folytatására rábírt vagy rábírni törekedett.[19] A bűncselekmény elnevezése ekkor még „ifjúság elleni bűntett" volt, s nem kiskorú veszélyeztetése.

Az 1961. évi V. törvény hibái néhány év elteltével a felszínre kerültek, melyek mihamarabbi orvoslást igényeltek. 1973-ban az Igazságügyi Minisztérium Törvény-előkészítő Főosztálya megkezdte az új Büntető Törvénykönyv kodifikációjának előkészületeit. Az előkészítő ülések keretein belül létrehoztak több munkabizottságot az egyes fejezetek koncepciójának és részletszabályainak kidolgozása érdekében. A meglehetősen alaposnak mondható előkészületeknek köszönhetően született meg az 1978. évi IV. törvény,[20] mely 1979. július 1-jén lépett hatályba.[21]

Az 1978. évi IV. törvény 195. §-a „kiskorú veszélyeztetése" címmel nagyrészt hasonló tényállást vett át az 1961-es Btk. „ifjúság elleni bűntett" törvényi tényállásához képest. Ennek értelmében büntetendő magatartásnak minősült, ha a kiskorú gondozására, nevelésére, felügyeletére köteles személy, az e feladatból folyó kötelességét súlyosan megszegte, s ezzel összefüggésben a kiskorú testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését veszélyeztetette.[22] Ez a rendelkezés némiképp módosult a 2012. évi LXII. törvénnyel.[23] A szóban forgó törvény 5. §-a ugyanis a „testi, szellemi, erkölcsi fejlődését veszélyeztető" kitétel közé még hozzávette, s egyben innentől kezdve büntetni rendelte – egy évtől maximum öt évig terjedő szabadságvesztéssel – a kiskorú érzelmi fejlődést is veszélyeztető magatartásokat. Ha súlyosabb deliktum nem valósult meg, akkor szintén az előbb elmondottaknak megfelelően volt szankcionálható az az eset, amikor a nagykorú személy egy kiskorú személyt deliktum elkövetésére vagy züllött életmód folytatásra rábírt, illetőleg rábírni törekedett.[24] A 2005. évi CXXXI. törvény 26. § (2) bekezdésének b) pontja értelmében már nemcsak a bűncselekmény elkövetésére történő rábírás vagy rábírni törekvés merítette ki adott törvényi tényállást, hanem a szabálysértésre történő rábírás, illetőleg rábírni törekvés is.[25]

Kiemelendő, hogy az 1978-as kodifikáció kapcsán is napirendre került az „ifjúság elleni bűntett" elnevezésű törvényi tényállás, mely körül egy igen jelentős probléma alakult ki. A bűncselekmény megvalósulásához szükséges szándék a gyakorlatban sokszor csak szülői gondatlanságot takart, ebből adódóan leginkább csak a károsodás tényleges bekövetkezte esetén indult eljárás. A probléma kezelésére nézve az 1978-as Btk. létrejöttét megelőzően kétfajta megoldás létezett. Ennek fényében az egyik a „károsodás", vagy a „károsodás veszélye" szófordulattal helyettesítette volna az 1961-es Btk. törvényi tényállása szerinti veszélyhelyzetet. A másik viszont a kötelességszegésre kívánta a hangsúlyt helyezni, és alaki deliktumként fogalmazta meg adott tényállást. Ahogy látható, az 1978-as Btk.-ban az utóbbi elképzelés lépett életbe, tekintettel arra, hogy a törvényalkotó a kötelesség súlyos megszegéséhez fűzött jogkövetkezményt.[26]

Az 1978. évi IV. törvény 1995-ben történő módosítása hívta életre az 1978-as Btk. 195. §-ának (3) bekezdését. Ennek tükrében az emberkereskedelem áldozatává vált kiskorú fokozott kiszolgáltatottságára való figyelemmel bizonyult indokoltnak a kiskorú veszélyeztetése körében a meglévő törvényi tényállásnak a kiegészítése. Így büntetőjogi felelősségre vonást vont maga után az az eset, amikor a nagykorú személy az adásvétel útján hozzákerült kiskorút deliktum elkövetésére, vagy züllött életmód folytatására rábírt, vagy rábírni törekedett. Továbbá az a nagykorú személy, aki az adásvétel révén hozzákerült kiskorúval kényszermunkát végeztetett, szintén büntetendő volt.[27] Az 1978. évi IV. törvény 1998-as módosítása változást idézett elő a 195. § (3) bekezdésében. Ennek alapján kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntethető az a nagykorú személy, aki a kiskorúval kényszermunkát végeztetett.[28]

A 1978. évi IV. törvény 195. §-ának (4) bekezdése – melynek révén a kiskorú veszélyeztetése törvényi tényállás szintén kibővült – egy 2005-ös Btk. módosítás eredménye. Ennek értelmében, aki a bírósági vagy hatósági határozat alapján nála elhelyezett kiskorú, illetőleg a kiskorúval kapcsolattartásra jogosult személy közötti kapcsolat kialakítását vagy fenntartását a kapcsolattartás kikényszerítése érdekében alkalmazott bírság kiszabását követően is akadályozta, vétséget követett el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetés-

[19] 1961. évi V. tv. 274. § (1)–(2) bek.

[20] 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

[21] Mérényi Kálmán: A házasság (család) büntetőjogi védelmének történeti fejlődése Magyarországon a századfordulótól a hatályos rendelkezésekig. In: Erdei Árpád (szerk.): *Tények és kilátások. (Tanulmányok Király Tibor tiszteletére).* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995, 142-143.

[22] 1978. évi IV. tv. 195. § (1) bek.

[23] 2012. évi LXII. törvény a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról.

[24] 2012. évi LXII. tv. 5. §, 1978. évi IV. tv. 195. § (2) bek.

[25] 2005. évi CXXXI. tv. (Btk. módosítás) 26. § (2) bek. b) pont.

[26] Balogh Ágnes: *Az egészség védelme a büntetőjogban.* PhD-értekezés, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola, 2006, 112.

[27] Györgyi Kálmán – Wiener A. Imre: *A büntető törvénykönyv magyarázata.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1996, 429–430.

[28] 1998. LXXXVII. tv. (Btk. módosítás) 50. §.

sel volt büntethető.[29] A 2009-ben történő Btk. módosítás azonban a „közérdekű munka vagy pénzbüntetés" kitételt hatályon kívül helyezte.[30] A törvényi tényállás ekkor még objektív felelősséget követelt meg a kapcsolattartásra kötelezettől, ugyanakkor ezzel a konstrukcióval a 2012. évi C. törvény szakított, ugyanis az a felelősséget az önhibára korlátozza, mindemellett pedig az egy büntethetőséget megszüntető okról is rendelkezik.[31] Hangsúlyoznám, hogy a '78-as Btk. ezen szakaszát a jogalkotó a hatályos Btk.-ban a kiskorú veszélyeztetése bűncselekményétől függetlenül – némiképp más tartalommal – rendeli büntetni, kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása néven, „új bűncselekményt" teremtve ezzel.

Az 1978. évi IV. törvény 195. § (5) bekezdésének a létrejötte pedig az alanyi kört bővítette ki, hiszen az a kiskorú gondozására, nevelésére, felügyeletére köteles személynek tekintette a szülői felügyeletet gyakorló szülőt, a gyám élettársát, a szülő felügyeleti jogától megfosztott szülőt, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban élt. A szóban forgó bekezdését egyébként az 1978-as Btk., 2005-ben történő módosítása iktatta be a magyar jogba.[32]

A 2012. évi C. törvény, vagyis a hatályos Btk. a kiskorú veszélyeztetésének – 1978-as Btk. szerinti – törvényi tényállását végső soron három külön tényállásra, bűncselekményre bontja: kiskorú veszélyeztetésére, kényszermunkára, illetve kiskorúval való kapcsolattartás akadályozására.[33]

A következőkben rátérek a kiskorú veszélyeztetése bűntett hatályos Btk. szerinti dogmatikai elemzésére, kiemelt figyelmet szentelve a szóban forgó bűncselekmény veszélyeztetési eredményének, s az ahhoz köthető jogalkalmazásbeli értelmezéseknek.

3. A kiskorú veszélyeztetésének bűntette a hatályos Btk. tükrében, különös tekintettel a bűncselekmény veszélyeztetési eredményére

Tekintettel arra, hogy jelen tanulmány a szóban forgó törvényi tényállás[34] veszélyeztetési eredményére, s annak értelmezésére fókuszál, a következőkben csakis kizárólag a Btk. 208. §-ának (1) bekezdésével kívánok foglalkozni, ugyanis a hatályos törvényszöveg (2) bekezdése ilyen jellegű eredményt nem tartalmaz, így az írásom szempontjából nem bír determináló jelentőséggel.

Megjegyezném, hogy a kiskorú veszélyeztetése bűntett ezen fordulatának a hatályos Büntető Törvénykönyv szerinti megfogalmazása, szoros összefüggést mutat – nyilvánvalóan nem véletlenül – a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) szerinti veszélyeztetettség definíciójával. A Gyvt. értelmében ugyanis minden olyan, gyermekekkel szemben tanúsított magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot megalapozza a veszélyeztetettség megállapítását, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza.[35]

A Btk. 208. §-ának (1) bekezdése, vagyis a kiskorú veszélyeztetése bűntettének első alapesete tulajdonképpen egy mondattal körülírja a gyermekbántalmazás teljes körét. A gyermekbántalmazás egyfelől hatalmi kérdés is, az a gyermekkel szembeni rossz bánásmódban megnyilvánuló személyközi erőszaknak minősül. Ebbe a körbe tartozik a fizikai bántalmazáson túl a lelki és szexuális bántalmazás, valamint maga az elhanyagolás is. A jogalkotó – ahogy látható lesz – a gyermekekkel szemben tanúsított rossz bánásmódot súlyos kötelességszegésként determinálja, melyet nem a büntetőjogi tényállás tölt meg tartalommal, hanem keretténállási mivoltából eredendően a zártnak legkevésbé sem tartható normarendszer, azaz más jogágakhoz tartozó jogszabályok, valamint azon kívüli, különböző szinten elhelyezkedő normák, erkölcsi, szabályok teszik ki annak lényegét, tartalmi sajátosságait.[36]

A 208. § (1) bekezdésének védett jogi tárgya az Alaptörvény rendelkezéseiben keresendő, egészen pontosan annak XVI. cikkében. Ennek értelmében ugyanis minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. A szülőknek joguk van megválasztani a gyermeküknek adandó nevelést, valamint azok kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. Ezen kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását is.[37]

Az (1) bekezdés szerinti bűncselekmény passzív

[29] 2005. évi XCI. tv. (Btk.-módosítás) 4. §.

[30] 2009. LXXX. tv. (Btk.-módosítás) 56. § (7) bek. c) pont.

[31] Lajtár István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Polt Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár.* Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó, 2013, 62.

[32] 2005. évi XCI. tv. (Btk. módosítás) 4. §.

[33] Márki Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018, 763.

[34] 2012. évi C. tv. „208. § (1) A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy – ideértve a szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt is, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él –, aki e feladatából eredő kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését veszélyezteti, bűntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt

a) bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve züllött életmód folytatására rábír vagy rábírni törekszik,

b) bűncselekmény elkövetéséhez felajánl."

[35] 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról, Értelmező rendelkezések, n) pont.

[36] Balogh Anna: *A szülői feladatokból eredő kötelességek megszegése súlyosságának megítélése.* Budapest, Ügyészek Lapja, 2015/6., 31.

[37] Magyarország Alaptörvénye XVI. cikk.

alanya nem a tizennyolcadik életévét be nem töltött, hanem a kiskorú személy, szemben (egyébként) a (2) bekezdés szerinti passzív alanyi körrel, amely a tizennyolcadik életév be nem töltéséhez köti a passzív alannyá válást. Hogy mi mindennek a jelentősége? Az (1) bekezdés szerinti passzív alanyi kör vonatkozásában jelentőséggel bír azon polgári anyagi jogi szabály, mely lehetőséget biztosít arra, hogy a kiskorú személy házasságkötése révén nagykorúvá válhasson, természetesen bizonyos feltételek fennállta estén. Amennyiben a kiskorú, mint tizennyolc év alatti személy a házasságkötéssel nagykorúságot szerez, akkor nem tartozhat bele az (1) bekezdés szerinti passzív alanyi körbe.[38]

Az (1) bekezdés szerinti bűncselekmény elkövetési magatartása a súlyos kötelességszegés. Az elkövető ezen belül is olyan kötelességét szegi meg, amely a kiskorú nevelésével, felügyeletével vagy gondozásával áll összefüggésben, legyen itt szó aktív tevőleges vagy passzív magatartásról. Érdemes megvizsgálni azt is, hogy mit kell súlyos kötelességszegés alatt érteni. A nevelés tulajdonképpen nem más, mint tervszerű magatartások sorozata, amelyeknek egy része kifejezetten ismeret-, képzet- vagy érzelemgazdagító céllal kerül tanúsításra, más részük pedig funkcionálisan fejti ki hatását (tanítás, oktatás, viselkedési kultúra stb.). Felügyelet alatt értendő a kiskorú folyamatos, időről időre visszatérően vagy csak alkalmanként, de meghatározott időtartamban történő figyelemmel kísérése. Ennek alapvető célja a kiskorú személy testi épségének megóvása, a személyiségére egyébként káros hatások elhárítása. A gondozási kötelesség meglehetősen tág fogalomnak minősül, ugyanis az magában foglal minden olyan tevékenységet, mely a gyermek testi szükségleteinek kielégítésére irányul (kielégítő életkörülmények, élelem, ruházat stb.). Alapvetően tehát ez is a kiskorú testi fejlődésével áll összefüggésben, mint a felügyelet, azonban – ahogy az jól látható – a gondozás jóval tágabb kategóriának tekinthető. A kötelességeknek a tartalmát általánosságba véve az erkölcsi normák, társadalmi szokások konkretizálják, valamint azok tulajdonképpen egymástól annyira eltérő. eseti jellegű, de egyben nagyszámú teendőt foglalnak magukban, hogy azok megsértése annak következményeire utalás nélkül nem képzelhető el. A kiskorú veszélyeztetése törvényi tényállás elkövetési magatartása jellemzően huzamosabb időn keresztül, ismétlődő jelleggel megy végbe, ugyanakkor a büntethetőséget nem zárja ki az az eset sem, amikor csak egyetlen egy büntető jogellenes magatartás kifejtéséről van szó. Az elkövetési magatartások továbbá akkor tekinthetőek tényállásszerűnek, ha az azok tartalmát jelentő kötelességszegések súlyosak. Joggal vetődik fel azon kérdés, hogy mi minősül már olyan súlyos magatartásnak, amely már büntetőjogi következményeket kell, hogy maga után vonjon. Az olyan kirívó kötelességszegést kell súlyosnak titulálni, amely az általános társadalmi felfogás szerint a minimálisan elvárható követelményeknek, elvárásoknak sem felel meg. Mindebből adódik, hogy a kisebb horderejű mulasztások, hibák nem minősülhetnek tényállásszerűnek.[39] Ebbe a körbe tartozik azon eset is például, amikor a szülő a kiskorú gyermekét alkalomszerűen fenyítésnek teszi ki, természetesen testi sérülés okozása nélkül.[40]

A kötelességszegés súlyos megszegésével összefüggésben annyit mindenképpen meg kell még jegyezni, hogy annak megítélése, a bűncselekmény törvényi tényállásának megvalósulása szempontjából mért elégséges volta, tulajdonképpen bírói mérlegelés függvénye. A kisebb nevelési hibák bár nem számítanak bele ebbe a körbe, ugyanakkor azok összeadódhatnak, s így, vagyis együttesen, már súlyos kötelességszegésnek titulálhatóak.[41]

Súlyos kötelességszegésnek minősül például, ha a szülő a 2-3 éves gyermekét több napra, gondozás és felügyelet nélkül egyedül hagyja, a kisgyermeke rendszeres tisztán tartását elmulasztja, az orvosi segítségre szoruló gyermekének nem hív vagy nem időben hív orvost, a gyermek jelenlétében ittasan bántalmazza a családtagokat stb.[42]

A szülők megromlott házassága, a felek közötti elmérgesedett viszony önmagába véve nem függ össze a nevelési kötelességszegéssel, így nem alapozza meg a kiskorú veszélyeztetésnek bűntettét. Ugyanakkor a szülők jó viszonyának a megteremtése ilyenkor is elvárható a gyermekük érdekében, ugyanakkor az jogi kötelességgé nem tehető.[43]

A nevelési, gondozási, felügyeleti kötelességek tartalmát elsődlegesen családjogi normák deklarálják, főként általános jelleggel (például szülő-gyermek viszony). Az erkölcsi normák és társadalmi szokások is kihatással bírnak minderre, melyek relevanciája abban áll, hogy azok tulajdonképpen a kiskorú életkorára, személyiségére, s annak fejlettségére való figyelemmel, szem előtt tartva az esteleges – például életkorból adódó – különbségeket, meghatározzák az elvárandó magatartásokat. Ennek fényében más a kötelesség tartalma abban ez esetben, ha csecsemőről van szó, és megint más, ha kisgyermek vagy éppenséggel már serdülő képzi a vizsgálódás tárgyát. Különbséget kell tenni értelemszerűen beteg és egészséges gyermek között, valamint szellemileg normálisan fejlett vagy fogyatékos kiskorú között.

[38] Márki Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018, 764.

[39] Sinku Pál: A gyermekek érdekeit sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: *Büntetőjog II., Különös Rész. Hatodik hatályosított kiadás.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018, 238.

[40] BH 1992.623.

[41] Lajtár István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Polt Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár.* Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó, 2013, 51.

[42] BH 1974.363.

[43] HGY 1491.

A kötelességszegés leggyakrabban mulasztással megy végbe, értve ezalatt adott kötelességnek a nem teljesítését.[44] A kötelességszegések általában huzamosabb ideig fennállnak, ugyanakkor a felügyeleti kötelesség gyakran rövidebb ideig vagy időlegesen áll fenn. A felügyeleti joggal való visszaélés, jobban mondva annak elvállalt tartalmának túllépése, nem szünteti meg a vele együttjáró kötelességeket.[45]

Az (1) bekezdés szerinti bűncselekmény materiális deliktumnak minősül, melynek eredménye a kiskorú testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődésének veszélyeztetése.[46] A veszélyhelyzet és a súlyos kötelességszegés, vagyis a bűncselekmény eredménye és elkövetési magatartása között, ok-okozati összefüggésnek kell lennie.[47]

A veszélyeztetés puszta tényének megállapításához büntetőjogi szempontból elegendő a konkrét sérelem bekövetkezésének reális lehetősége. Ugyanakkor a gyakorlatban sokszor magából a már megvalósult sérelemből lehet kvázi visszakövetkeztetni a veszélyhelyzet korábbi fennállására.[48] Továbbá a veszélyeztetési deliktumnak a megvalósulása vagy éppenséggel meg nem valósulása bírói mérlegelés eredménye kell, hogy legyen, melynek során az ügy összes körülményére való tekintettel kell dönteni. Ennek keretén belül figyelembe veendő a kiskorú gyermek életkora és személyisége, s azok fejlettségi foka egyaránt.[49]

Meg kell jegyezni, hogy a súlyos kötelességszegés általában a veszély lehetőségének a bekövetkeztét már eleve magában foglalja. Az általános, vagyis az absztrakt értelemben véve vett veszély azonban nem elegendő, hiszen a büntetőjogi felelősségre vonásnak az a feltétele, hogy a súlyos kötelességszegés a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődésére bírjon negatív hatással (vagy egyszerre ezek közül többre tegyen ilyen jellegű befolyást).[50]

A testi fejlődés veszélyeztetése születéstől a nagykorúságig fennállhat, ugyanakkor hangsúlyozandó, hogy az életkor előrehaladtával csökken az egyén sérülékenységi szintje, valamint kiszolgáltatottsága.[51] A testi fejlődés veszélyeztetésének minősül a kiskorú durva bántalmazása, amelynek következtében sérülést szenved, beteg lesz, az idegrendszere károsodik, de szintén idesorolandó a kiskorú éheztetése, tisztán tartásának rendszeres elmulasztása, gyógykezelésének mellőzése.[52] Kiemelendő, hogy mielőtt a jogalkotó az érzelmi fejlődés veszélyeztetését is bevonta a szóban forgó törvényi tényállásba, a testi fejlődés keretein belül kerültek értékelésre azon tényezők, amelyek egyébként a lelki fejlődés veszélyeztetésével állnak/álltak összefüggésben, ugyanis ezen elgondolás szerint a testi fejlődés nem csupán fizikai, hanem lelki, pszichés fejlődést is magában foglalt.[53]

Az értelmi fejlődés veszélyeztetése a három éven aluli személyeknél nem mondható túl fajsúlyosnak, ugyanakkor mindez nem azt jelenti, hogy ezen korosztály sérelmére ne lenne megvalósítható a törvényi tényállás szóban forgó fordulata. A már óvodás korú gyermekek, vagyis a harmadik életévüket betöltöttek vonatkozásában elmondható, hogy önmagába véve az a tény, hogy a szülő nem biztosítja a gyermek óvodába járását, nem feltétlenül eredményezi az értelmi fejlődésének veszélyeztetését, ugyanakkor alkalmas lehet annak megállapítására. Itt elegendő csak arra gondolni, hogyha a gyermekvédelmi hatóságok például éppen azért írják elő külön – a törvényből eredendő kötelességen felül –, hogy rendszeresen vigyék óvodába a gyermeket, mert az otthoni, ingerszegény környezetben annak értelmi fejlődése veszélyeztetetté válik.[54] Az értelmi fejlődés veszélyeztetése alatt érteni kell tipikusan az egyébként iskolaköteles gyermeknek az iskolából történő visszatartását.[55] Ennek megítélése tulajdonképpen tényekből levont következtetésnek az eredménye. Mindez fennáll akkor is, ha a gyermek írástudatlan marad vagy, ha az iskolából való huzamos kimaradás miatt nincsenek meg azon ismeretei, amelyekre a későbbiekben alapozni tudna, abból a célból, hogy életvitele szempontjából újabb hasznos ismeretekhez juthasson.[56]

Ennek kapcsán egy szabálysértési alakzatot is meg kell említeni, hiszen a kiskorú értelmi fejlődésének veszélyeztetése hiányában a kötelesség elmulasztása, legyen itt szó az óvodai nevelésben való részvételi kötelezettségről vagy éppenséggel a tankötelezettségnek a megszegéséről szabálysértésnek minősül. Így az a szülő vagy törvényes képviselő

a) aki a szülői felügyelete vagy gyámsága alatt álló gyermekét kellő időben az óvodába vagy az iskolába nem íratja be;

[44] Márki Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018, 765.

[45] BH 1985.92.

[46] Balogh Anna: Kiskorú veszélyeztetésének bűntette bírósági határozatok kritikai tükrében – különös tekintettel a fizikailag bántalmazott gyermekekre II. rész. Budapest, *Ügyészek Lapja,* 2018/6., 18.

[47] BH 1992.623.

[48] Szomora Zsolt: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.* Budapest, Complex Kiadó, 2013, 433.

[49] Márki Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018, 772.

[50] Márki Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018, 766.

[51] Balogh Anna: Kiskorú veszélyeztetésének bűntette bírósági határozatok kritikai tükrében – különös tekintettel a fizikailag bántalmazott gyermekekre II. rész. Budapest, *Ügyészek Lapja,* 2018/6., 18.

[52] Lajtár István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Polt Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár.* Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó, 2013, 51.

[53] Balogh Anna: Kiskorú veszélyeztetésének bűntette bírósági határozatok kritikai tükrében – különös tekintettel a fizikailag bántalmazott gyermekekre II. rész. Budapest, *Ügyészek Lapja,* 2018/6., 19.

[54] Balogh Anna: Kiskorú veszélyeztetésének bűntette bírósági határozatok kritikai tükrében – különös tekintettel a fizikailag bántalmazott gyermekekre II. rész. Budapest, *Ügyészek Lapja,* 2018/6., 19.

[55] Lajtár István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Polt Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár.* Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó, 2013, 52.

[56] 22/2007. BKv.

b) aki nem biztosítja, hogy súlyos és halmozottan fogyatékos gyermeke a fejlődését biztosító nevelésben, nevelés-oktatásban vegyen részt;
c) akinek szülői felügyelete vagy gyámsága alatt álló gyermeke ugyanabban az óvodai nevelési évben az iskolai életmódra felkészítő foglalkozásokról, illetőleg ugyanabban a tanévben az iskolai kötelező tanórai foglalkozásokról igazolatlanul, a jogszabályban meghatározott mértéknél egyébként többet mulaszt,

szabálysértést valósít meg.[57]

Tehát az a tény, hogy a gyermek igazolatlanul mulasztott az iskolában, csupán szabálysértési felelősség megállapítására ad alapot, feltéve, ha a gyermek értelmi szintjét nem érte veszély.[58] Megjegyzendő továbbá, hogy az egységes joggyakorlat alapján nem állapítható meg a kiskorú veszélyeztetése bűntettének ezen fordulata, ha a gyermek általános iskolai tanulmányait már befejezte, vagy már egyébként nem tanköteles. Az értelmi fejlődés veszélyeztetésének minősül ugyanakkor az az eset, amikor a gyermek lelki bántalmazása kihat az értelmi fejlődésre, mégpedig akként, hogy a bántalmazó környezet következtében a kiskorú gyermek nem tudja magát kipihenni, nem tud az óráira készülni az állandó rettegése miatt, tanulmányi eredményeinek romlását eredményezve ezzel.[59]

Az erkölcsi fejlődés veszélyeztetése alatt értendő minden olyan magatartás, amelynek következtében a kiskorú gyermek erkölcsi normákhoz való igazodásában, társadalomba történő normális beilleszkedésében zavar keletkezik.[60] Ennek kiváltója lehet például az ilyen személy előtt történő trágár beszéd, a jelenlétében elkövetett deliktum.[61] Az erkölcsi fejlődés veszélyeztetése a gyermek nagykorúságáig megállapítható, hiszen magának az erkölcsi fejlődésnek a szakasza sem zárul le korábban.[62] Az erkölcsi fejlődés veszélyeztetése azonban tipikusan azt a korosztályt érinti, amely már maga is képes felismerni adott cselekmény tiltott jellegét, vagyis a kiskorú már olyan értelmi fejlettségi szinten van, hogy adott elkövetési magatartás képes káros hatás kifejteni erkölcsi fejlődésére.[63] Ugyanakkor mindez nem azt jelenti, hogy ez alól ne lennének, s ne lehetnének kivételek. A családot a gyermek jelenlétében rendszeresen bántalmazó szülő ugyanis kétségtelenül befolyással bír a gyermek erkölcsi fejlődésére, mégpedig a negatív szülői minta okán. Egyes kriminális cselekmények tiltott jellegét azonban csak iskolaérett kortól képesek felmérni a gyermekek, elegendő csak a koldulásra vagy a lopásra gondolni, hiszen ezek tekintetében a kiskorú veszélyeztetése bűntett megállapításának már van helye. Az iskolaérett korral összefüggésben azonban hangsúlyozandó, hogy az értelmileg sérült, lassabb fejlődésű gyermekeknél ez a kor kitolódhat, vagyis az végső soron csak iránymutatásként szolgálhat. Ugyanakkor – a példánál maradva – egy betöréses lopás egy olyan jellegű cselekményként fogható fel, amelynek tiltott jellegét egy általános iskolás gyermek minden körülmények között fel kell, hogy ismerjen.[64] Nem állapította meg a bíróság ugyanakkor például az erkölcsi fejlődésnek a veszélyeztetését akkor, amikor a közvetett tettes egy tízéves gyermekkel hamisította meg az orvosi igazolványt, mivel a gyermek ebben a korban még nyilvánvalóan nem ismerhette fel tettének súlyát.[65] Ellenben megállapíthatóvá vált az erkölcsi veszélyeztetés abban az esetben, amikor az elkövető tizenöt éves nevelt lányát – nemi vágyának felkeltése végett – magához szorította, szájon csókolta és mellét megfogta.[66]

Az érzelmi fejlődés magában foglalja a kiskorú gyermeknek azon jogát, hogy érzelmileg kiegyensúlyozott felnőtté válhasson.[67] A kiskorú gyermek érzelmi fejlődésének veszélyeztetése vonatkozásában elmondható, hogy ilyennek minősül minden olyan súlyos kötelességszegés, amely olyan közvetlen ráhatást fejt ki a kiskorúra, vagy olyan körülményeket teremt részére, amelyek konkrétan akadályozzák a kiskorú testi adottságainak, értelmi képességének az erkölcsi normákhoz való (helyes) viszonyulását. Továbbá minden olya magatartás idetartozik, amelyek az előbb elmondottakat elősegíti.[68] Az érzelmi fejlődés veszélyeztetéséről van szó, amikor a gyermeket szülei elhanyagolják, érzelmileg elutasítják, vele szemben kiszámíthatatlan viselkedést tanúsítanak, érzelmi zsarolásnak, szóbeli megalázásnak, megszégyenítésnek vetik alá. Szintén helytállónak bizonyul a törvényi tényállás ezen fordulatának megállapítása, ha a szülők a gyermeket azzal fenyegetik, hogy elhagyják, otthagyják, intézetbe adják, szeretet tárgyát, állatát elpusztítják. Az elhanyagolt gyermekek javarésze zavart, ambivalens módon kötődnek, aminek az az oka, hogy éppen az a személy elérhetetlen számukra, akitől a biztonságérzetet, s a törődést várhatnák.[69] Az érzelmi fejlődés veszé-

[57] 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről 247. §.

[58] Komlósiné Sógor Ildikó: A kiskorú veszélyeztetése bűntett bizonyíthatóságának problémái. Budapest, *Eljárásjogi Szemle,* 2017/3., 15.

[59] Balogh Anna: Kiskorú veszélyeztetésének bűntette bírósági határozatok kritikai tükrében – különös tekintettel a fizikailag bántalmazott gyermekekre II. rész. Budapest, *Ügyészek Lapja,* 2018/6., 19.

[60] Lajtár István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Polt Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár.* Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó, 2013, 52.

[61] BH 1994.470.

[62] Balogh Anna: Kiskorú veszélyeztetésének bűntette bírósági határozatok kritikai tükrében – különös tekintettel a fizikailag bántalmazott gyermekekre II. rész. Budapest, *Ügyészek Lapja,* 2018/6., 20.

[63] BH 1985.459.

[64] BH 1987.73.

[65] BEH 1973. 232. old. 3.

[66] BH 1993.216.

[67] Lajtár István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Polt Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár.* Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó, 2013, 52.

[68] Márki Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018, 772.

[69] Balogh Anna: Kiskorú veszélyeztetésének bűntette bírósági határoza-

lyeztetése kevésbé mondható hangsúlyosnak a gyermek első éveiben, ugyanakkor az őt gondozó szülőtől való tartós és hirtelen elszakításakor, az kortól függetlenül is megállapítható válik, hiszen egy ilyen helyzet komoly kötődési problémákat generálhat. A gyermek óvodás korát követően azonban nagyobb eséllyel lelhető fel az érzelmi fejlődés veszélyeztetése, mely egyébként egészen a gyermek nagykorúságáig fennállhat.[70]

Ahogy már említettem, az elkövetési magatartás tipikusan különböző kötelességszegések sorozatával valósul meg, ebből kifolyólag az rendszerint veszélyt jelent a kiskorú testi, erkölcsi, értelmi és érzelmi fejlődésére egyaránt. A különböző irányú veszélyeztetés azonban a dolog természetéből is adódhat, így a kiskorú gyermek testi fejlődésének veszélyeztetése – kiváltképp a kisebb gyermekeknél – az érzelmi életükben is zavarokat generálhat, valamint az értelmi fejlődésükre is kihatással bírhat, természetesen negatív irányba. A nagyobb gyermekeknél az értelmi fejlődés veszélyeztetésével rendszerint együtt jár az erkölcsi fejlődésük veszélyeztetése is. Ez utóbbi ugyanis feltételezi, hogy az érintett személy egy bizonyos korban már elér egy bizonyos fejlettségi szintet.[71]

Természetesen a testi, értelmi, erkölcsi vagy akár érzelmi fejlődés veszélyeztetése külön-külön is tényállásszerű, azonban az elkövető csak akkor tartozik büntetőjogi felelősséggel, ha az általa kifejtettek okokozati összefüggésben állnak a súlyos kötelességszegéssel, amelyre már utaltunk. Önmagába véve a kiskorú tényleges veszélyeztetése vagy fejlődésének tényeleges károsodása nem feltétlenül jelenti azt, hogy annak hátterében egyébként a kiskorú nevelésére stb. köteles személynek a súlyos kötelességszegése áll. Itt elegendő például csak arra gondolni, hogy egy kiskorú megfelelő felügyelet mellett is követhet el bűncselekményt.[72]

Mind a négyirányú – többször együttesen megvalósuló – veszélyeztetés megállapítása nem tény-, hanem jogkérdés. Ebből kifolyólag a tényállásban meg kell jelölni a veszélyeztető eredménynek az irányát, illetve azt is, ha maga a sértő eredmény is bekövetkezett. Kiváltképp nagy relevanciája van ennek akkor, ha az elkövető egyetlenegy cselekményével több bűncselekményt valósít meg (alaki halmazat). Sértő eredménnyel járó deliktum – tipikusan testi sértés – mellett akkor kell megállapítani kiskorú veszélyeztetését, ha más irányú, vagyis erkölcsi, értelmi, érzelmi fejlődés veszélyeztetése is megvalósult.[73]

Abból eredendően, hogy a veszélyhelyzet megállapítása nem tény-, hanem jogkérdés, a jogkérdésre szakértőt kirendelni nem lehet, hiszen az nem rendelkezhet kompetenciával annak eldöntésében. A jogalkalmazók azonban meglehetősen gyakran figyelmen kívül hagyják ezt, vagyis a veszélyhelyzet megállapítását szakkérdésnek tekintik, elegendő csak például arra az esetre gondolni, amikor a kirendelt igazságügyi pszichológus szakértő kompetenciáját túllépve szakvéleményt nyújt a kiskorú testi, erkölcsi, értelmi veszélyeztetésre nézve is.[74]

Stádiumtani szempontból a deliktum a veszélyeztetettség bekövetkeztével befejezetté válik, a tényleges károsodás tényálláshoz nem tarozó következménynek számít, gondolván ezalatt például a kiskorú testi vagy értelmi visszamaradottságára. Megjegyzendő, hogy stádiumtani szempontból kísérletről ritkán lehet szó, hiszen a kötelességszegés és a veszélyeztetés időbelileg többnyire egybeesik. A már bekövetkezett veszélyhelyzetnek az utólagos megszüntetése büntetőjogi szempontból irrelevánsnak mondható, vagyis az a befejezettségre nem bír kihatással.[75]

Az (1) bekezdés szerinti deliktum alanya csak speciális kvalifikáltsággal rendelkező személy lehet, vagyis a kiskorú nevelésre, felügyeletére vagy gondozására köteles személy. Ilyennek minősül tipikusan a szülő vagy a gyám. A törvény rendelkezései alapján ugyanakkor ilyen személynek kell tekinteni a szülői felügyeletet gyakorló szülő vagy gyám élettársát és a szülői felügyeleti jogától egyébként megfosztott szülőt is, ha az a kiskorúval közös háztartásban vagy lakásban él.[76] Ugyanígy a nevelőszülő házastársát is terheli a nevelőszülőre bízott és velük közös háztartásban élő kiskorúak nevelésének, felügyeletének, s gondozásának a kötelessége, mely kötelesség az együtt élő nevelőszülők, házastársak, élettársak vonatkozásában oszthatatlan.[77] Mindemellett pedig úgyszintén megvalósítja adott törvényi tényállást a diákotthonban foglalkozatott gyógypedagógus és pedagógus asszisztens is, akik az egyébként nevelésükre bízott gyermekkel szemben folyamatos fizikai bántalmazást, megtorló vagy éppenséggel megalázó jellegű, fegyelmező magatartás tanúsítanak.[78] A deliktum társtettese csak az lehet, aki rendelkezik a tettessé váláshoz szükséges ismérvekkel. Ezenkívül még az is fontos szempont, hogy a társtettes súlyosan meg kell, hogy szegje a kiskorú nevelésével, felügyeletével vagy gondozásával kap-

tok kritikai tükrében – különös tekintettel a fizikailag bántalmazott gyermekekre II. rész. Budapest, *Ügyészek Lapja,* 2018/6., 27–28.

[70] Balogh Anna: Kiskorú veszélyeztetésének bűntette bírósági határozatok kritikai tükrében – különös tekintettel a fizikailag bántalmazott gyermekekre II. rész. Budapest, *Ügyészek Lapja,* 2018/6., 19.

[71] Márki Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018, 772.

[72] Márki Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018, 772-773.

[73] Balogh Anna: Kiskorú veszélyeztetésének bűntette bírósági határozatok kritikai tükrében – különös tekintettel a fizikailag bántalmazott gyermekekre II. rész. Budapest, *Ügyészek Lapja,* 2018/6., 20.

[74] Balogh Anna: Kiskorú veszélyeztetésének bűntette bírósági határozatok kritikai tükrében – különös tekintettel a fizikailag bántalmazott gyermekekre II. rész. Budapest, *Ügyészek Lapja,* 2018/6., 22.

[75] Márki Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018, 773.

[76] Lajtár István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Polt Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár.* Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó, 2013, 49.

[77] BH 2008.177.

[78] BH 1997.469.

csolatos kötelességét, előidézve ezzel a tényállásszerű eredményt. Az együtt élő szülők továbbá szülői felügyeleti jogaikat mindig együttesen gyakorolják, ebből adódóan társtettesei lehetnek adott deliktumnak, ha együttes mulasztásuk idézi elő a gyermek testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődésének veszélyeztetettségét. Csak társtettese lehet a szóban forgó bűncselekménynek az a szülő, akinek nincs szülői felügyeleti joga, kivéve, ha a kiskorúval közös lakásban vagy háztartásban él. Mindemellett pedig a bűncselekmény részese bárki lehet.[79]

A deliktum szándékos megvalósulási formát feltételez, mind az egyenes, mind pedig az eshetőleges szándék elképzelhető.[80]

Ha a 208. § (1) bekezdését az elkövető több kiskorú sérelmére követi el, akkor a deliktum rendbelisége a sértettek számához igazodik[81]. Ugyanakkor hangsúlyozni szükséges, hogy adott kiskorú személy sérelmére huzamosan és többször ismétlődően kifejtett tevékenység természetes egységnek tekintendő, folytatólagosság megállapításának nem lehet helye.[82] Mindemellett pedig a kiskorú veszélyeztetése bűntettével a gondatlanságból elkövetett élet, testi épség elleni deliktumok halmazatban állnak.[83] Nem lehet szó halmazatról az életveszélyt okozó testi sértés vonatkozásában akkor, ha a terhelt a nevelésére, felügyeletére bízott kiskorút életveszélyes sérülést okozva bántalmazta.[84] Továbbá nem kerülhetnek halmazatba a kiskorú veszélyeztetésével azok a bűncselekmények, amelyek jogi tárgya azonos vagy hasonló, ugyanakkor a büntetési tételük súlyosabb. Ezalatt értendők például a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni deliktumok minősített esetei, ha az elkövető a nevelése, felügyelete, gondozása alatt álló kiskorú sérelmére követi az el, ezzel veszélynek kitéve a kiskorú erkölcsi fejlődését.[85]

4. Záró gondolatok

Összességében elmondható, hogy a kiskorú veszélyeztetésének bűntette nem új keltű jelenség a magyar jogban, hiszen annak „gyökerei" már a Csemegi-kódexben is fellelhetőek voltak. A szóban forgó bűncselekmény, s annak megítélése mind a mai napig foglalkoztatja a jogalkotókat, s a jogalkalmazókat egyaránt, elegendő csak a törvényi tényállás hosszú évek alatt végbemenő változásaira gondolni. Az új Btk. hatálybalépésével a kiskorú veszélyeztetésének törvényszövege jelentősen „megrövidült", értve ezalatt, hogy annak egyes részei most már önálló bűncselekmény tárgyát képzik. Meglátásom szerint mindebből jól tükröződik, hogy maga a jogalkotó is rendkívül bizonytalan annak megítélése kapcsán, hogy egyáltalán mi számít kiskorú veszélyeztetésének, s mely büntetőjogellenes magatartások tartoznak, s tartozhatnak-e körbe. Itt elegendő csak arra gondolni, hogy a jogalkotó a hatályos Btk. kodifikálásakor kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása néven egy teljesen új deliktumot hozott létre, kiszakítva ezzel azt a kiskorú veszélyeztetésének fogalmi köréből, hiszen az – bár némiképp más tartalommal ugyan, de – jelen volt korábbi magyar büntetőjogunkban is, csak a kiskorú veszélyeztetése bűntettének egyik fordulataként.

A kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény törvényi tényállásának (1) bekezdése kapcsán számos kérdést vet fel annak veszélyeztetési eredménye, ugyanis azt meglehetősen nehézkes értelmezni, s magának a veszélyeztetési deliktumnak a megvalósulása vagy éppenséggel meg nem valósulása hosszas bírói mérlegelés eredménye kell, hogy legyen, az ügy összes körülményét szem előtt tartva. Utóbbi szempontnál figyelembe veendő a gyermek életkora, személyiségének fejlettségi foka, ahogy az a tanulmányból megmutatkozott.

A veszélyeztetésnek amely lehet testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi alapokon nyugvó, ok-okozati összefüggésben kell állnia a deliktum elkövetési magatartásával, vagyis a súlyos kötelességszegéssel. A veszélyeztetés valamennyi fajtája továbbá jogkérdésnek minősül, vagyis annak meglétének vagy meg nem létének megítélése nem képezheti egyetlen egy szakvélemény tárgyát sem.

Mindemellett pedig – ahogy látható volt – a deliktum (1) bekezdés szerinti elkövetési magatartása általában kötelességszegések sorozatával valósul meg, s ebből adódóan az rendszerint veszélyt jelent a kiskorú testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődésére, mely veszélyeztető magatartás külön-külön is tényállásszerű, azonban az sem ritka, hogy az elkövető által kifejtett elkövetési magatartás egyszerre több irányba is kihat, értve ezalatt, hogy az nemcsak az értelmi fejlődés, hanem – azzal együtt – az erkölcsi fejlődés veszélyeztetésével is jár.

[79] Lajtár István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Polt Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár.* Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó, 2013, 50.

[80] Sinku Pál: A gyermekek érdekeit sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: *Büntetőjog II., Különös Rész. Hatodik hatályosított kiadás.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018, 240.

[81] Sinku Pál: A gyermekek érdekeit sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: *Büntetőjog II., Különös Rész. Hatodik hatályosított kiadás.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018, 240.

[82] BH 1997.263.

[83] BH 2004.96.

[84] BH 2011.184.

[85] Lajtár István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Polt Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár.* Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó, 2013, 53.

Prof. Dr. Gál István László*

A pénzmosás új magyar szabályozása 2021-től

1. A pénzmosás fogalma és nemzetgazdasági hatási

A pénzmosás kriminológiai fogalmát a következőképpen definiáljuk: olyan legális gazdasági műveletek leplezése alatt folytatott illegális gazdasági szolgáltatás, amelynek eredményeként a bűncselekménnyel szerzett vagyon eredete igazolhatóvá válik, megszabadulva annak felismerhetően jogellenes mivoltától.

Bármilyen illegális tevékenység egy bizonyos fajta tranzakciós költséggel jár, hiszen a bűncselekményből származó jövedelem felhasználása megnöveli a bűncselekmény lelepleződésének a kockázatát. Ezek a tranzakciós költségek egy sikeres pénzmosási művelettel csökkenthetők. A tevékenység speciális gazdasági jelentősége, hogy a potenciális vagyont, amelyet pénzmosás nélkül veszélyes lenne elkölteni (így ebből a szempontból inaktív tőkének minősül), tényleges vásárlóerővé alakítja át. Ebben az értelemben a pénzmosás egy illegális monetáris kínálat szerepét tölti be, mely kielégíti a jövedelemtermelő bűncselekményeket elkövető egyének vagy csoportok általi pénzmosási szolgáltatásokra támasztott keresletet.

A pénzmosás visszajuttatja a bűncselekménnyel szerzett javakat a legális gazdaság intézményrendszerébe, a szervezett bűnözéshez kapcsolódva alapvetően változtatja meg a piac működését, leértékeli a pénzügyi eljárások hatékonyságát és tisztességességét, gyengítve a gazdaság egészét."[1] Emellett a pénzmosás a szervezett bűnözés egyik szükségszerű megjelenési formájának is tekinthető[2], amely tovább növeli a veszélyességét. „A pénzmosásban részt vevő személyek és intézmények különböző, sokszor célzottan bonyolult műveletek végrehajtásával azt kívánják elérni, hogy az egyébként törvénytelen úton megszerzett pénz a külvilág, elsősorban a hatóságok számára már legális jövedelemként jelenjen meg és felhasználható legyen további, akár legális, akár további illegális tevékenység céljából. A pénzmosás mint jelenség tehát feltételez legalább egy, de jellemzően több, rendszerint a szervezett bűnözés körébe tartozó cselekményt – pl. kábítószerrel, prostitúcióval, emberkereskedelemmel, illegális szerencsejátékkal, korrupcióval vagy az állami költségvetések megkárosításával járó bűncselekményeket –, amely(ek)ből jelentős mennyiségű illegális jövedelem keletkezik."[3]

Ha a makrogazdasági hatásokat vizsgáljuk, akkor meg kell jegyeznünk, ha az illegális forrásból származó jövedelmek tisztára mosása jelentős méreteket kezd ölteni egy nemzetgazdaságban, az már a legális üzleti szférában is érzékelhetővé válik. Ennek belátható következményei lehetnek, hiszen a pénzmosás – mint már említettük – nem profitorientált tevékenység, emiatt akár a legális szférában kialakult egyensúlyt is felboríthatja. A pénzmosodák, miközben látszólag legális gazdasági tevékenységet folytatnak, az általuk értékesített javakat és szolgáltatásokat alacsonyabb áron is hajlandók vételre felkínálni, ugyanakkor vevőként megéri nekik magasabb áron is vásárolni.[4]

„A legálisan tevékenykedőkre nézve ez a folyamat vagy életszínvonaluk romlásához vezet, mivel minimális bevételre tesznek szert, vagy pedig bűncselekmények elkövetésével (pl. költségvetési csalás) próbálnak versenyben maradni."[5]

A pénzmosás lehetséges társadalmi és politikai költségei – főként ha felderítetlenül marad vagy nem foglalkoznak vele kellő komolysággal – nagyon sú-

* Tanszékvezető egyetemi tanár, PTE ÁJK Büntetőjogi Tanszék.

[1] A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete elnökének 3/2002. számú ajánlása a terrorizmus és a pénzmosás megakadályozása és megelőzése érdekében. 1. oldal (www.pszaf.hu/ajanlasok/2002/3-2002.htm – 2003. június 15.).

[2] Mayerhofer – Jehle: Organisierte Kriminalität. Kriminalistik Verlag, Heidelberg, 1996. 112. oldal.

[3] Dr. Ambrus István: Büntetőjog 2021 – a pénzmosás újrahangolt tényállása és a hálapénz kriminalizálása (=Büntetőjogi Szemle 2020/2. szám 4. oldal).

[4] Ha nyitott szemmel sétálunk a Balaton környékén, és az árakat nézegetve magunkban összehasonlítást végzünk, itt-ott arra a következtetésre juthatunk, hogy az adott környéken szokásos bérleti díjakat is figyelembe véve kicsi a valószínűsége, hogy például egy-egy adott vállalkozás nyereséges legyen. (Ebből persze nem kizárólag pénzmosásra következtethetünk, az is előfordulhat, hogy lopott a termék, vagy „lespórolták" róla a vámot…).

[5] Jacsó Judit: A pénzmosás elleni nemzetközi fellépés eszközei (=Magyar Jog, 2000. 9. szám 545. oldal).

lyosak. A szervezett bűnözés beszivároghat a pénzügyi intézményekbe; a befektetéseken keresztül megszerezheti az ellenőrzést jelentős gazdasági szektorok felett, megvesztegetve vezető tisztségviselőket és politikusokat; a megszerzett politikai és gazdasági befolyása gyengítheti a szociális hálót, a kollektív etikai normákat, és végső soron a társadalom demokratikus intézményrendszerét is. Legalapvetőbb formájában a pénzmosás szétválaszthatatlanul kapcsolódik ahhoz az alaptevékenységhez, ami azt kiváltja, és végső soron „pozitív feedback" mechanizmusként serkenti a kriminális tevékenységek folytatását is.

Ha az alvilág beférkőzik az üzleti életbe, az erkölcseit is elkezdi ráerőltetni a partnereire. A mosott pénzek mennyisége pedig adott esetben akkora lehet, amely már befolyásolhatja az egyes országok nemzetgazdaságát is. A „legnagyobb veszély a bűnelkövetők gazdasági, politikai hatalomba, vállalkozásokba, pénzügyi szolgáltató szervezetekbe való beépülése."[6]

Megállapíthatjuk tehát, hogy a pénzmosási tevékenység erősödése egy adott régió vagy ország legális üzleti szférájában is képes jelentős károkat okozni, a tisztességes piaci magatartás szabályainak semmibevételével, a gazdasági verseny lehetetlenné tételével, ezenkívül megzavarhatja a monetáris szférát, és – egészen szélsőséges esetben – hozzájárulhat a demokratikus intézményrendszer bomlásához is.

2. A pénzmosás új szabályozása

A hatályos büntetőjogi definíció szerint pénzmosásnak öt alapesete van. Az öt alapesetet a főbb jellemzőik alapján a következő elnevezésekkel jelölhetjük meg:

1. *materiális statikus pénzmosás*,
2. *célzatos dinamikus pénzmosás*,
3. *bűnpártoló jellegű dinamikus pénzmosás,*
4. *orgazda jellegű statikus pénzmosás.*
5. *gondatlan pénzmosás.*

A pénzmosás kriminológiai és büntetőjogi fogalma egyébként eltér egymástól: a kriminológiai fogalmát úgy definiáljuk, hogy olyan legális gazdasági műveletek leplezése alatt folytatott illegális gazdasági szolgáltatás, amelynek eredményeként a bűncselekménnyel szerzett vagyon eredete igazolhatóvá válik, megszabadulva annak felismerhetően jogellenes mivoltától. A pénzmosás büntetőjogi fogalma ettől eltér. Büntetőjogi értelemben – és a jelen szakmai vélemény szempontjából ezt célszerű szem előtt tartani – a pénzmosás közgazdasági fogalmának bármely részmozzanata pénzmosásnak minősül. Vagyis: nem kell bizonyítania a hatóságnak, hogy a teljes pénzmosási folyamat megtörtént, elég, ha a pénzmosás közgazdasági fogalmának bármely részmozzanatát megvalósítja valaki valamely illegális eredetű összegre. Elég tehát egyetlen átutalás egy bankszámlára, egyetlen gazdasági eseménnyel is megvalósulhat ez a bűncselekmény a gyakorlatban.

A statikus és dinamikus pénzmosás közötti különbségtételt egy évtizeddel ezelőtt dolgoztam ki, azóta a jogalkalmazói gyakorlat is használja. Statikus jellegű pénzmosás esetén az elkövetési magatartások túlnyomó többsége nem tartalmaz vagyontranszformációt, vagyis a bűnös eredetű vagyon az elkövetés során általában nem vált alakot. Ezzel szemben a dinamikus pénzmosás esetén az elkövetési magatartások túlnyomó többsége közvetlenül vagy közvetve vagyontranszformációt is eredményez, ez ugyan nem büntetőjogi értelemben vett eredménye ennek a bűncselekménynek, hanem csak kriminológiai értelemben vett megkülönböztető ismertetőjegye.

A gondatlan pénzmosás álláspontom szerint külön alapeset, vagyis ez az ötödik pénzmosási típus, hiszen önálló tényállása és minősített esetei vannak, az első négy szándékos bűnösségű alakzat közül egyiknek sem a gondatlan alakzata, bár a legközelebb a célzatos dinamikushoz áll. A pénzmosás egyes típusait a büntetőjogi szabályozást bemutató fejezetben elemezzük részletesebben.

A pénzmosás 2021-től hatályos szabályozása szerinti egyes alakzatait egy ábrán is összefoglalhatjuk:

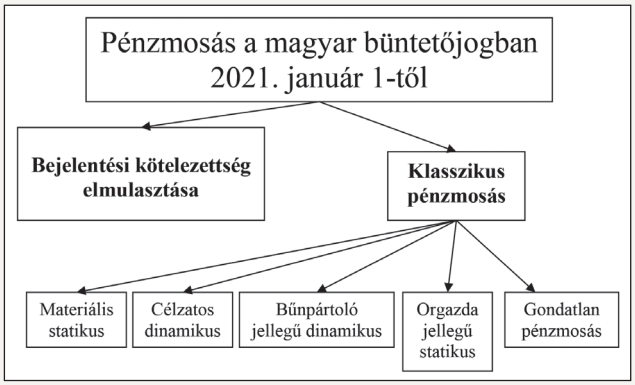

A pénzmosás hatályos magyar szabályozása 2021. január 1-től a következő:

399. § (1) Aki a büntetendő cselekményből származó vagyon eredetét, a vagyonon fennálló jogot, a vagyon helyét, ezek változását elfedi vagy elleplezi, pénzmosást követ el.

(2) Pénzmosást követ el az is, aki a büntetendő cselekményből származó vagyon eredetének, a vagyonon fennálló jognak, a vagyon helyének, ezek változásának elfedése vagy elleplezése céljából a vagyont mástól átveszi, elrejti, átalakítja, átruházza, elidegenítésében közreműködik, felhasználja, azzal összefüggésben pénzügyi tevékenységet végez, pénzügyi szolgáltatást vesz igénybe, vagy arról rendelkezik.

[6] Vidékiné Farkas Anikó: A pénzmosásról (=Ügyészek Lapja 1995. 2. szám 21. oldal).

(3) Pénzmosást követ el az is, aki a büntetendő cselekményből származó vagyon mástól való átvételével, elrejtésével, átalakításával, átruházásával, elidegenítésében való közreműködéssel, felhasználásával, az azzal összefüggésben végzett pénzügyi tevékenységgel, pénzügyi szolgáltatás igénybevételével, vagy az arról való rendelkezéssel

a) közreműködik a mással szembeni vagyonelkobzás, illetve vagyonvisszaszerzés meghiúsításában, vagy

b) a mással szembeni vagyonelkobzás, illetve vagyonvisszaszerzés meghiúsítására törekszik.

(4) Pénzmosást követ el az is, aki a más által elkövetett büntetendő cselekményből származó vagyont

a) megszerzi, felette rendelkezési jogosultságot szerez, vagy

b) megőrzi, elrejti, kezeli, használja, felhasználja, átalakítja, átruházza, elidegenítésében közreműködik.

(5) A büntetés bűntett miatt öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a pénzmosást jelentős értéket meg nem haladó értékre követik el.

(6) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a pénzmosást

a) különösen nagy értékre, vagy

b) jelentős értékre

ba) üzletszerűen,

bb) a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló törvényben meghatározott szolgáltatóként, annak tisztségviselőjeként vagy alkalmazottjaként a szolgáltató tevékenységével összefüggésben, vagy

bc) hivatalos személyként

követik el.

(7) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a pénzmosást

a) különösen jelentős értékre, vagy

b) különösen nagy értékre

ba) üzletszerűen,

bb) a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló törvényben meghatározott szolgáltatóként, annak tisztségviselőjeként vagy alkalmazottjaként a szolgáltató tevékenységével összefüggésben, vagy

bc) hivatalos személyként

követik el.

(8) Aki pénzmosásra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(9) Nem büntethető a felbujtó vagy a bűnsegéd, ha a (3) vagy a (4) bekezdésben meghatározott bűncselekményt az általa elkövetetett büntetendő cselekményből származó vagyonra követi el.

400. § (1) Aki a más által elkövetett büntetendő cselekményből származó vagyont elrejti, átalakítja, átruházza, elidegenítésében közreműködik, felhasználja, azzal összefüggésben pénzügyi tevékenységet végez, pénzügyi szolgáltatást vesz igénybe vagy arról rendelkezik, és gondatlanságból nem tud a vagyon eredetéről, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés vétség miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt

a) különösen nagy vagy azt meghaladó értékre,

b) a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló törvényben meghatározott szolgáltatóként, annak tisztségviselőjeként vagy alkalmazottjaként a szolgáltató tevékenységével összefüggésben, vagy

c) hivatalos személyként

követik el.

(3) Nem büntethető az (1) és (2) bekezdésben meghatározott pénzmosás miatt, aki a hatóságnál önként feljelentést tesz, és az elkövetés körülményeit feltárja, feltéve, hogy a bűncselekményt még nem vagy csak részben fedezték fel.

Értelmező rendelkezés

402. § (1)

(2) A 399–400. § alkalmazásában pénzügyi tevékenységen, illetve pénzügyi szolgáltatás igénybevételén a pénzügyi szolgáltatási vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatási, befektetési szolgáltatási vagy befektetési szolgáltatási tevékenységet kiegészítő szolgáltatási, árutőzsdei szolgáltatási, befektetési alapkezelési, kockázati tőkealapkezelési, tőzsdei, központi értéktári vagy központi szerződő fél, vagy biztosítási, viszontbiztosítási vagy független biztosításközvetítői, illetve önkéntes kölcsönös biztosító pénztári, magán-nyugdíjpénztári vagy foglalkoztatói nyugdíj-szolgáltatási tevékenységet, illetve annak igénybevételét kell érteni.

A pénzmosás jogi tárgya a bűnözés – ezen belül is elsősorban a szervezett bűnözés – elleni fellépés eredményességéhez fűződő közérdek. Emellett másodlagosan jogi tárgynak tekinthetjük az állam pénzintézeti rendszerébe vetett bizalmat[7] is. A bűncselekmény elkövetési tárgya a vagyon. „A büntető anyagi jog a pénzmosás elkövetési tárgyaként hagyományosan a dolgok körét jelölte meg, amelyet értelmező rendelkezéssel kiterjesztett a dolog módjára viselkedő, vagyoni jogosultságot megtestesítő okiratra és dematerializált értékpapírra. Ezek a keretek az elmúlt időszakban megjelent új típusú vagyoni formákra tekintettel szűkössé váltak, az új típusú vagyoni formák (pl. fizetésre használt elektronikus adat különféle formái) nemcsak a büntetőjogban, hanem más jogágakban is vitatott és alulszabályozott jogterületként jelentek meg. Az ilyen új vagyonelemek közös jellemzője azonban, hogy a velük való rendelkezés továbbra is vagyoni előnynek – így a bűnözés vagyoni hasznának – tekinthető, ezért feltétlenül szükséges, hogy velük szemben a büntetőjog megfelelő eszközkész-

[7] Horváth Tibor – Kereszty Béla – Maráz Vilmosné – Nagy Ferenc – Vida Mihály: *A magyar büntetőjog Különös része*. Korona Kiadó, Budapest, 1999. 670. oldal

lettel rendelkezhessen. Az új típusú vagyonelemek büntetőjogi fogalmi keretekbe való beillesztésével kapcsolatban elsősorban azt kell kiemelni, hogy e vagyonelemek összességében nem esnek kívül a büntetőjog hatókörén, az általános részi szabályok alapján ugyanis vagyonelkobzás tárgyát és a Be.-ben kimondottan lefoglalás tárgyát is képezhetik. Ellentmondás feszül viszont aközött, hogy bizonyos típusú vagyonelemek vagyonelkobzás alá vonhatók, de nem képezhetik a pénzmosás elkövetési tárgyát. Ennek feloldása érdekében indokolt a Btk. Különös Részben is olyan rugalmas szabályozás kialakítása, amely alkalmas az új típusú vagyonelemek kezelésére a pénzmosás tényállásának körében. Mivel a vagyonnak általános Btk.-beli definíciója nincs, mindössze a Btk. 76. §-a – nem kimerítő felsorolással – határozza meg a vagyonelkobzás alá eső egyes vagyonelemeket, a pénzmosás elkövetési tárgyának vagyonra való módosítása kellően rugalmas feltételeket biztosít az új típusú vagyonelemek által megvalósuló bűnözés elleni küzdelemhez. E fogalom használata egyúttal a nemzetközi és európai uniós elvárásoknak való megfelelést is biztosítja."[8]

Az elkövetési tárgy kapcsán még egy kérdéskört kell érintenünk, az előcselekmények problémakörét. A tényállásban említett dolognak ugyanis büntetendő cselekmény elkövetéséből kell származnia. Bár a törvény azt már nem mondja ki, hogy az „e törvény szerint" kell büntetendő cselekménynek lennie, álláspontom szerint legalább a magyar Btk. által is büntetni rendelt cselekményeket kell érteni alatta, nem elég az, ha az elkövetés helyének törvénye büntetni rendeli. A törvény nem a „bűncselekmény", hanem a „büntetendő cselekmény" fogalmat használja, amiből az következik, hogy *a pénzmosás akkor is megállapítható, ha az előcselekmény elkövetője bármely okból nem büntethető* (például gyermekkor miatt, vagy ha kóros elmeállapotú az elkövető).

Annak sincs jelentősége, hogy az alapbűncselekmény a pénzmosás miatt eljáró állam joghatósága alá tartozik-e, vagy sem (ahogy ezt a Strasbourgi Egyezmény 6. cikke is rögzíti.). „Napjainkban éppenséggel inkább az a jellemző, hogy az eredetleplezés az eredményesség reménye nélkül másként, mint nemzetközi méretekben nem is történhet. Szinte szükségszerű tehát, hogy az alapügy elkövetésének és az eredetleplezés (részbeni) színhelyének országa különböző legyen. Az egyetlen fontos kritérium az, hogy a gyanított előcselekmény az elkövetés és a pénzmosás országában is szabadságelvonással fenyegetett tett legyen. (Ez különösen pénzügyi, devizális érdekeket sértő bűncselekmények esetében lehet kérdéses.)"[9]

Abban a kérdésben, hogy büntetendő cselekményről van-e szó, a *bíróság nyilvánít véleményt.* Nem kell azonban az, hogy az alapügy jogerős ítélettel befejeződjön, hiszen ha ezt minden esetben meg kellene várnunk, akkor időközben elenyésznének a pénzmosás bizonyítékai is. Ezt a gondolatmenetet támasztja alá az is, hogy a Btk. nem „elbírált", hanem „büntetendő" cselekményt említ előcselekményként.

Az alapcselekménynek büntetendő cselekménynek kell lennie, amely perrendszerűen bizonyítandó. A perrendszerű bizonyítás nem maradhat el a büntetőeljárásban. Álláspontom szerint önmagában az a körülmény, hogy az adott országban feljelentést tettek bűncselekmény gyanújával, még nem jelenti azt, hogy az ténylegesen büntetendő cselekmény miatt történt, hiszen előfordulhat olyan eset, hogy bűncselekmény hiányában megszüntetik az eljárást. A feljelentés ténye önmagában nemhogy a bűncselekmény elkövetését, hanem a jóval alacsonyabb követelményt támasztó büntetendő cselekmény elkövetését sem bizonyítja, amit alátámaszt az a tény is, hogy a büntetőeljárási törvény is gyanúról, illetve megalapozott gyanúról beszél a büntetőeljárás kezdetén, olyan időpontban, ahol azért már bizonyos mennyiségű adat mégiscsak rendelkezésre áll. Az alapcselekményt tehát „valamilyen szinten" bizonyítani kell a pénzmosás miatt folytatott eljárásban. Nem elegendő a feltételezés, a feljelentéseken alapuló gondolatmenetek, hanem igazolni kell, hogy a pénz valóban büntetendő cselekményből származik. Bár a magyar bírói gyakorlat az elmúlt néhány évben produkált ettől eltérő, sematikus döntéseket, amelyek nem egyeztethetők össze a büntető anyagi és eljárásjog rendelkezéseivel, a Kúria gyakorlatával és a hatályos nemzetközi szerződésekkel sem; a védelem álláspontja szerint a jelen ügyben akkor is vissza kellene térnünk a „helyes vágányra", ha ez a jövőben a nyomozó hatóság számára többletmunkát, az ügyészség számára pedig akár roszszabb váderedményességet is jelenthet.

Különbséget kell tenni a bűncselekmény bevégzettsége és befejezettsége között is, ennek pedig az alap- vagy előcselekmény szempontjából is jelentősége lehet. Például több vagyon elleni bűncselekmény esetében (csalás, lopás) a befejezettség kizárólag akkor merülhet fel, ha a sértett hatóköréből véglegesen kikerül a dolog, amelynek eredményeként már esélye sincs a visszaszerzésére, megtartására. Mindaddig amíg ilyen lehetősége van, csak kísérleti szakról beszélhetünk akkor is, ha az elkövető a magatartását a maga részéről már befejezte, vagyis a bűncselekmény bevégzett.

A Kúria egy felülvizsgálati eljárásban hozott határozatában rögzítette, hogy az alapbűncselekmény és a pénzmosás esetében valóságos heterogén alaki halmazat nem jöhet létre, azaz egy elkövetési magatartás egyidejűleg az alapbűncselekmény és a pénzmosás törvényi tényállását nem merítheti ki (Kúria Bfv.I. 830/2017/16.) Vagyis a pénzmosás az alapbűncselekménnyel soha, semmilyen körülmények között nem állhat alaki halmazatban, kizárólag anyagi halmazatban: emiatt viszont térben és időben el kell különülnie az alapbűncselekménynek és a pénzmosásnak.

[8] T/9918. számú törvényjavaslat indokolása

[9] Tóth Mihály: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények* KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2002. 358. oldal.

Az alapbűncselekmény bevégzettsége után, ettől időben elkülöníthetően léphet csak a pénzmosás először kísérleti szakba, majd ezután állhat be a befejezettség stádiuma. Szemben néhány más állam jogi szabályozásával, a magyar büntetőjog jelenleg nem ismeri az autonóm pénzmosás kategóriáját, vagyis azt, amikor alapcselekmény nélküli szokatlan tranzakciók is pénzmosásnak minősülhetnek. A magyar Btk. alapján kell az alapbűncselekmény, a Kúria értelmezése alapján pedig ennek térben és időben elkülönülten, anyagi halmazatban kell állnia a pénzmosással.[10] Vagyis a látszólagos alaki halmazat soha nem lesz feloldható úgy, hogy pénzmosást állapítunk meg.

A pénzmosás elkövetési magatartásainak bemutatását úgy végezzük el, hogy a 2021. január 1-től hatályos tényállás öt alaptípusát egymástól elválasztva tárgyaljuk. Az egyes típusok elkövetési magatartásainak a tárgyalása után a bűncselekmény alanyi oldalát, valamint a minősített eseteket és a halmazati-elhatárolási kérdéseket ismét összevontan mutatjuk be.

Az első verzió a materiális statikus pénzmosás. Itt az elkövetési magatartások túlnyomó többsége közgazdasági értelemben nem eredményez vagyontranszformációt (emiatt statikus), emellett eredménytényállás (vagyis materiális bűncselekmény büntetőjogi értelemben), hiszen a bűncselekmény eredménye a bűnös eredetű vagyon végleges elszakadása a bűnös eredetétől. Az eredmény tehát az, hogy a vagyon eredete fedetté, leplezetté válik. Ez az alakzat új a magyar büntetőjogban, és álláspontom szerint nem lesz számottevő gyakorlata. Ha ugyanis az elkövető sikeresen leplezi a bűnös vagyon eredetét, akkor a pénzmosás eredménye miatt pont a lelepleződést fogja elkerülni, vagyis a büntetőeljárás alapjául szolgáló gyanú felmerülését. Ha pedig nem „eredményes" a leplezés, akkor az eredmény hiánya miatt ez az alakzat nem állapítható meg.

Az elkövetési magatartások a következők:

a) a vagyon eredetének elfedése az jelenti, hogy a bűnös vagyon a külvilág számára titkossá válik,

b) a vagyon elleplezése az előzőhöz képest pedig egy többletelemet tartalmaz: kell hozzá egy leplező jogcím, amely által a vagyon eredete legálisnak tűnik.

A második bekezdésben található változatot célzatos dinamikus pénzmosásnak is nevezhetjük, mivel az elkövetési magatartások túlnyomó többsége közgazdasági értelemben vagyontranszformációt eredményez. Az elkövetési magatartások a következők (valamennyi elkövetési magatartáshoz kapcsolódik célzat, vagyis csak a büntetendő cselekményből származó vagyon eredetének, a vagyonon fennálló jognak, a vagyon helyének, ezek változásának elfedése vagy elleplezése céljából történő elkövetés lehet tényállásszerű):

- a bűnös eredetű vagyont mástól történő átvétele azt jelenti, hogy az elkövető birtokviszonyba kerül, vagyis saját rendelkezési körébe vonja a vagyont,
- a bűnös eredetű vagyon elrejtése olyan cselekményt jelent, amely által a vagyon fizikailag válik fellelhetetlenné,
- a bűnös eredetű vagyon átalakítása körében a vagyon átalakul, így például egy festményből készpénz lesz, vagy például lopott alkatrészek beépülnek egy másik dologba,
- a bűnös eredetű vagyon átruházása esetén a vagyon kikerül az elkövető birtokából, és más személy szerez rajta birtoklási jogosultságot szerződés vagy reálaktus folytán,
- a bűnös eredetű vagyon elidegenítésében közreműködés az átruházás során bármilyen, aktív magatartással történő segítségnyújtást jelent,
- a bűnös eredetű vagyon felhasználása azt jelenti, hogy az elkövető a saját vagy más célja érdekében vagyontranszformációt hajt végre a bűnös eredetű vagyonon, például a lopott pénzt részben vagy egészben felhasználja ingatlant vásárlásához,
- a bűnös eredetű vagyonnal összefüggésben pénzügyi tevékenység végzése, pénzügyi szolgáltatás igénybevétele, vagy arról történő rendelkezés tartalmát a Btk. értelmező rendelkezése határozza meg a 402. § (2) bekezdésében. Eszerint a Btk. 399–400. §-a alkalmazásában pénzügyi tevékenységen, illetve pénzügyi szolgáltatás igénybevételén a pénzügyi szolgáltatási vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatási, befektetési szolgáltatási vagy befektetési szolgáltatási tevékenységet kiegészítő szolgáltatási, árutőzsdei szolgáltatási, befektetésialap-kezelési, kockázatitőkealap-kezelési, tőzsdei, központi értéktári vagy központi szerződő fél, vagy biztosítási, viszontbiztosítási vagy független biztosításközvetítői, illetve önkéntes kölcsönös biztosító pénztári, magánnyugdíjpénztári vagy foglalkoztatóinyugdíj-szolgáltatási tevékenységet, illetve annak igénybevételét kell érteni.

Elkövetheti ezt az alakzatot az alapbűncselekmény elkövetője is, de harmadik személy is. A célzatos dinamikus pénzmosás „büntetendővé nyilvánításának elvi alapja az, hogy a bűncselekményből származó dolognak a pénzügyi-gazdasági szférában végrehajtott műveletek révén, legális forrásból származó vagyonként való feltüntetése az alapcselekmény körében már értékelten felüli, önálló társadalomra veszélyességet hordoz. Ez, az alapcselekmény által előidézett jogtárgysérelmen túlmutató veszély szűk körben ugyan, de az alapcselekmény elkövetője általi, eredetleplezési célú utócselekmények szankcionálását in-

[10] Ugyanezt támasztja alá a büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes pénzmosással kapcsolatos körlevele is: „A pénzmosás elkövetési tárgya az alapcselekményből származó dolog, ezért a járulékos deliktum elkövetése fogalmilag kizárt mindaddig, amíg az alapcselekmény – vagy az alapcselekményt alkotó, önálló büntetőjogi értékelésre is alkalmas részcselekmény – elkövetése nem fejeződött be." (A büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes 1/2017. (VII. 31.) LÜ h. körlevele a pénzmosás miatti bűnügyekben követendő ügyészi gyakorlat büntetőjogi szempontjairól 8. pont)

dokolja. E tényállás keretében ugyanakkor – a kétszeres értékelés tilalmából következően – csak azok az eredetleplezési célú magatartások nyerhetnek önálló büntetőjogi értékelést, amelyek nem szükségszerű velejárói az alapcselekmény elkövetésének."[11] Néhány szerző véleménye szerint az alapbűncselekmény elkövetőjének pénzmosás miatt történő megbüntetése több szempontból aggályos. A magyar büntetőjog dogmatikája ugyanis a látszólagos anyagi halmazat egyik eseteként tartja számon a *„büntetlen utócselekmények"* kategóriáját. Tudomásul kell venni azonban, hogy a jelenlegi szabályozás mellett, a nemzetközi kötelezettségeinkből is fakadóan erre sor kerülhet, a gyakorlat feladata tehát az, hogy minden eszközzel szűkítse a tényállás alkalmazási körét az alapbűncselekmények elkövetői vonatkozásában.

A harmadik bekezdésben található változatot bűnpártoló jellegű dinamikus pénzmosásnak is nevezhetjük. A tárgyi bűnpártolással, vagyis a bűnpártolásnak azzal az alakzatával, amelyben az elkövető „közreműködik a bűncselekményből származó előny biztosításában", a specialitás viszonyában áll, alaki halmazatban nem állapíthatók meg. Ha mindkét tényállás megvalósul, akkor pénzmosást kell megállapítani, kivéve azt a törvényhez fűzött indokolásban található esetet, amikor a bűncselekmény elkövetéséből származó, tárgyi bizonyítási eszköznek is minősülő vagyontárgy megsemmisítésével az elkövető célja kizárólagosan a büntetőjogi személyi felelősség elkerülése. Ilyenkor bűnpártolást kell megállapítani akkor is, ha a pénzmosás büntetési tétele a konkrét esetben magasabb lenne. Ha pedig az alapbűncselekmény elkövetője követi el ilyen célból a vagyontárgy (tárgyi bizonyítási eszköz) megsemmisítését, azt büntetlen utócselekménynek kell tekinteni.

Ezt az alakzatot az az elkövető valósítja meg, aki a büntetendő cselekményből származó vagyon mástól való átvételével, elrejtésével, átalakításával, átruházásával, elidegenítésében való közreműködéssel, felhasználásával, az azzal összefüggésben végzett pénzügyi tevékenységgel, pénzügyi szolgáltatás igénybevételével, vagy az arról való rendelkezéssel vagy közreműködik a mással szembeni vagyonelkobzás, illetve vagyonvisszaszerzés meghiúsításában, vagy a mással szembeni vagyonelkobzás, illetve vagyonvisszaszerzés meghiúsítására törekszik. A vagyonelkobzás illetve vagyonvisszaszerzés meghiúsításának a sikeressége nem befolyásolja a bűncselekmény befejezettségének a megállapíthatóságát.

A negyedik bekezdésben található változatot orgazda jellegű statikus pénzmosásnak is nevezhetjük. 2021. január 1-től az orgazdaság eltűnt a magyar büntetőjogból, szerepét a pénzmosás ezen alakzata vette át. Az követi el az orgazda jellegű statikus pénzmosást, aki a más által elkövetett büntetendő cselekményből származó vagyont megszerzi, felette rendelkezési jogosultságot szerez, vagy megőrzi, elrejti, kezeli, használja, felhasználja, átalakítja, átruházza, elidegenítésében közreműködik. Az elkövetési magatartások döntő többsége statikus, vagyis nem eredményez vagyontranszformációt.

Vitatott kérdés volt eddig a szakirodalomban,[12] hogy az ügyvédi honorárium, amelyet a védőügyvéd a bűnelkövetőtől adott esetben a bűncselekmény elkövetésével összefüggésben szerzett pénzből kap, lehet-e pénzmosás tárgya. Ha az ügyvéd tudja, hogy bűncselekményből származó pénzt vesz át, pénzmosást valósíthat meg 2021-től hatályos magyar szabályozás szerint. Ugyanígy pénzmosás miatt vonandó felelősségre az ügyvéd, aki ügyvédi letétként elfogad olyan pénzt, amelyről tudja, hogy bűncselekmény elkövetéséből származik. Más kérdés persze, hogy az elkövető, vagyis az ügyvéd tudattartalmának a bizonyítása rendkívül nehéz feladat lesz. Álláspontom szerint egy az adott ügyvéd által egy adott ügyben szokásos, nem kirívó összegű ügyvédi munkadíj elfogadása még akkor sem minősül pénzmosásnak, ha az ügyvéd előre láthatta, hogy bűncselekményből származik (de könnyelműen bízott benne, hogy mégsem).

A Btk. 400. § (1) bekezdésében található a gondatlan pénzmosás, amely az ötödik, önálló típus, hiszen az előző négy közül egyiknek sem a gondatlan alakzata. Saját minősített esetei is vannak. Az elkövetési magatartások az orgazda jellegű statikus és a célzatos dinamikus pénzmosás elkövetési magatartásit tartalmazzák, de nagyon lényeges tényállási elem, hogy az elkövető gondatlanságból nem tud a vagyon eredetéről. A gondatlanság lehet hanyagság, de tudatos gondatlanság is. Vagyis nem szándékos pénzmosás, hanem ezen alakzat alapján vonandó felelősségre az elkövető, aki sejti, hogy büntetendő cselekményből származó vagyon van a háttérben, kellő gondosság mellett utána is járhatna, de ezt elmulasztja („előre látja magatartásának lehetséges következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában"). Tipikusan ez a helyzet, ha a gyanús eredetű vagyont az elkövető adóelkerülésből származó pénznek hiszi, ami nem feltétlenül bűncselekmény, vagy azt gondolja, hogy a vagyon birtokosa kizárólag a tényleges tulajdonosi minőségét szeretné csak rejteni, később mégis kiderül, hogy a vagyon bűncselekményből származik.

A pénzmosás valamennyi alapesete mind a szándékos, mind a gondatlan változat esetén 50 000 forint feletti értékre történő elkövetés esetén bűncselekmény, 50 000 forintig szabálysértés [a Btk. 462. § (1) bekezdés g) pont alapján]; a szabálysértésekről szóló 2012. évi I. tv. 177. § (1a) bekezdése szerint:

[11] A büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes 1/2017. (VII. 31.) LÜ h. körlevele a pénzmosás miatti bűnügyekben követendő ügyészi gyakorlat büntetőjogi szempontjairól 6. pont.

[12] Ld. Lars Hombrecher: Geldwäsche (§ 261 StGB) durch Strafverteidiger? Aachen, 2001. Valamint: Wolfgang Wohlers: Geldwäschrei durch die Annahme von Verteidigerhonoraren – Art. 305. StGB als Gefahr für das Institutder Wahlverteidigung (=*Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht 2002.* 2. szám 197–219. oldal)

„(1a) Aki lopásból, sikkasztásból, csalásból, hűtlen kezelésből, rablásból, kifosztásból, zsarolásból vagy jogtalan elsajátításból származó dolgot vagyoni haszonszerzés végett ötvenezer forintot meg nem haladó értékben megszerez, elrejt vagy elidegenítésében közreműködik, szabálysértést követ el.”

(Látható a szabálysértési tényállás alapján, hogy a pénzmosásnak nem valamennyi alakzatának, hanem csak az orgazda jellegű statikus pénzmosásnak van szabálysértési alakzata, szűkítve az előcselekmények körét a tárgyi oldalon a Btk. korábbi, orgazdaságként szabályozott tényállására emlékeztető módon, valamint szűkítve az alanyi oldal megállapíthatóságát is a célzattal.)

A pénzmosás első két alakzatát bárki elkövetheti, így az alapbűncselekmény elkövetője is. A bűnpártoló jellegű dinamikus, az orgazda jellegű statikus pénzmosás és a gondatlan pénzmosás, tehát a másik három alapeset elkövetője tettesként csak az alapbűncselekmény elkövetőjén kívüli, egyéb személy lehet. Felbujtóként és bűnsegédként nem büntethető az alapbűncselekmény elkövetője a bűnpártoló jellegű dinamikus, az orgazda jellegű statikus pénzmosás esetén, az utolsó, vagyis a gondatlan alakzathoz pedig értelemszerűen nem kapcsolódhat sem felbujtó, sem bűnsegéd. Összefoglalva a fentieket, a materiális statikus és a célzatos dinamikus pénzmosás elkövetője lehet akár tettesként, akár felbujtóként vagy bűnsegédként az alapbűncselekmény elkövetője is, a további három alakzatért viszont semmilyen formában nem büntethető. Álláspontom szerint még ez a szabályozás is beleütközik a magyar büntetőjog humanizmus elnevezésű alapelvébe, hiszen a látszólagos anyagi halmazat egyik eseteként szoktunk hivatkozni arra, amikor emberiességi szempontból büntetlenül hagyjuk azt az utócselekményt, amelyet az elkövető azért követ el, hogy ne lepleződjön le a korábbi bűncselekményével. Így tradicionálisan nem büntetjük költségvetési csalás miatt azt, aki nem vallja be az éves adóbevallásában egyéb jövedelemként a vesztegetésből származó jogtalan előnyt. Ha ugyanis valamely bűncselekmény megvalósítását az elkövető csak úgy kerülhetné el, ha leleplezné korábbi bűnelkövetését, az utóbbi bűncselekményt büntetlenül kell hagyni.”[13] Egyes szerzők álláspontja szerint a pénzmosást is ilyen büntetlen utócselekményként kellene kezelni, ha saját bűncselekményből származó pénz mosásáról van szó. Az elkövetőnek ugyanis, ha nagyobb összegű profitot realizált egy bűncselekmény elkövetéséből, két lehetősége van. Megteheti, hogy a személyes szükségleteire fordítja az összeget, ekkor azonban számolnia kell az azonnali lebukás veszélyével (ezért az elkövetők többnyire várnak néhány hónapot a bűncselekményből származó profit felhasználásának megkezdése előtt, és nem is kezdenek gyanúsan nagy költekezésbe). A másik alternatíva: megpróbálja tisztára mosni a pénzt, ekkor viszont azzal is számolni kell, hogy a lebukás esetén legalább két bűncselekmény miatt fogják felelősségre vonni. A pénzmosás jelenlegi tényállása teljes mértékben megfelel az EU 2018/1673. irányelvében foglalt elvárásoknak, csak éppen a magyar büntetőjog tradicionális alapelveivel nem egyeztethető össze. Ez utóbbi viszont már nem elsődleges szempont a XXI. század hazai jogalkotásában, hiszen az EU elvárásaihoz kénytelenek vagyunk igazodni.

A pénzmosás első négy alakzata csak szándékosan követhető el, ezek közül a célzatos dinamikus pénzmosás a tényállásban található célzat miatt csakis egyenes szándékkal. A másik három szándékos alakzat elkövethető eshetőleges szándékkal is. Van mindezek mellett a pénzmosásnak egy önálló gondatlan alapesete is, ezt csak kívülálló személy követheti el, az alapbűncselekmény elkövetője nem.

A törvényhozó a Btk. 399. § (6) és (7) bekezdéseiben sorolja fel azokat a körülményeket, amelyek megvalósulása esetén a pénzmosás első négy, szándékosan elkövethető alapesetének a társadalomra veszélyessége olyan fokban megnő, hogy súlyosabb büntetési tétel (kettőtől nyolc évig terjedő, illetve öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés) kilátásba helyezése indokolt. A minősített esetek a következők:

1. a büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a pénzmosást
   a) különösen nagy értékre, vagy
   b) jelentős értékre
   ba) üzletszerűen,
   bb) a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló törvényben meghatározott szolgáltatóként, annak tisztségviselőjeként vagy alkalmazottjaként a szolgáltató tevékenységével összefüggésben, vagy
   bc) hivatalos személyként

követik el.

Vagyis 50 millió forint feletti elkövetés esetén mindenképpen, 5 millió forint feletti elkövetés esetén pedig akkor alkalmazandó ez a megemelt büntetési tétel, ha

a) az elkövetés üzletszerű[14]
b) a Pmt. szerinti bármely szolgáltató, annak tisztségviselője vagy alkalmazottja követi el. A korábbi szabályozás csak az ügyvédként történő elkövetést sorolta a minősítő körülmények közé, 2021-től viszont a Pmt.-ben felsorolt 18 különböző pénzügyi szolgáltató – köztük az ügyvéd is – minősített eset miatt felel, de csak 5 millió forint feletti értékre történő elkövetés esetén.
c) hivatalos személy követi el a pénzmosást. A

[13] Földvári József: *Magyar büntetőjog Általános rész.* Osiris Kiadó, Budapest, 1997. 227. oldal

[14] A Btk. 459. (1) bekezdés § 28. pontja szerint üzletszerűen követi el a bűncselekményt, aki ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik.

hivatalos személy fogalmát a Btk. 459. § (1) bekezdés 11. pontja határozza meg.

2. A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a pénzmosást

a) különösen jelentős értékre, vagy

b) különösen nagy értékre

ba) üzletszerűen,

bb) a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló törvényben meghatározott szolgáltatóként, annak tisztségviselőjeként vagy alkalmazottjaként a szolgáltató tevékenységével összefüggésben, vagy

bc) hivatalos személyként

követik el.

Vagyis a minősített esetek logikája itt ugyanaz, mint az előző esetén, csak 500 millió forint és 50 millió forint a két értékhatár. 500 millió forint feletti elkövetés esetén minden további körülmény nélkül öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés a büntetési tétel, míg az 50 millió forint feletti elkövetéshez kell legalább egy, az a)–c) pontban felsorolt többletkörülmények közül ahhoz, hogy a pénzmosás maximális büntetési tételkerete az elkövetőre alkalmazandó legyen.

Az ötödik alapeset, vagyis a gondatlan pénzmosás minősített esetei:

a) különösen nagy vagy azt meghaladó értékre történő elkövetés (vagyis 50 millió forint felett),

b) a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló törvényben meghatározott szolgáltatóként, annak tisztségviselőjeként vagy alkalmazottjaként a szolgáltató tevékenységével összefüggésben (vagyis a Pmt. szerinti 18 szolgáltató egyike, köztük az ügyvéd is, a korábbi szabályozással egyezően), vagy

c) a hivatalos személyként történő elkövetés [a Btk. 459. § (1) bekezdés 11. pontja alapján].

Az előkészületi magatartások közül a törvény korábban csak a pénzmosás elkövetésében való megállapodást büntette, 2021. január 1-től viszont valamennyi előkészületi magatartást büntetni rendeli. (Megjegyezzük, hogy a személy, aki az alapbűncselekmény elkövetése előtt állapodik meg a tettessel a pénzmosásban, az előkészület helyett az alapbűncselekményhez nyújtott pszichikai bűnsegélyért felel.)

A törvény meghatároz egy büntethetőséget megszüntető okot is, kizárólag a gondatlan pénzmosás (akár alapeset, ajkár minősített eset) vonatkozásában. A pénzmosás elleni hatékonyabb fellépés elősegítése és az a kriminálpolitikai célkitűzés hívta életre ezt a rendelkezést, hogy nagyobb érdek fűződik a még felderítetlen, vagy csak részben felderített cselekmény leleplezéséhez, mint az elkövető megbüntetéséhez. Ha tehát a gondatlan pénzmosás elkövetője önként feljelentést tesz, vagy ilyet kezdeményez, nem büntethető pénzmosás miatt. A bíróságnak nincs mérlegelési lehetősége: ha a cselekményt még nem fedezték fel teljesen, a feljelentő mentesül a felelősségre vonás alól.

3. A pénzmosással kapcsolatos bejelentési kötelezettség elmulasztása

A bejelentési kötelezettségre vonatkozó részletes szabályokat a későbbiekben ismertetésre kerülő háttérnorma, a 2017. évi LIII. törvény (Pmt.) határozza meg. Ez Magyarország negyedik pénzmosás elleni törvénye. Az ebben a törvényben foglalt többi kötelezettség nem teljesítése estén, súlyos esetben a felügyeletet ellátó szerv bírságot szabhat ki a szolgáltatóra, a bejelentési kötelezettség elmulasztása azonban bűncselekmény, amely miatt a szolgáltató vezetője, alkalmazottja vagy segítő családtagja *személyesen is felel*, mégpedig büntetőeljárás keretében.

A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása büntetőjogi üldözésének hatékonyabbá tétele érdekében a bejelentési kötelezettség elmulasztását külön bűncselekményként rendeli büntetni a törvényhozó. A pénzügyi szolgáltatók mindennapi tevékenységük során olyan – máshonnan nem beszerezhető – információk birtokába juthatnak, amelyek nélkülözhetetlenek a legsúlyosabb bűncselekmények elleni harcban.[15]

A szabályozás ezért „abból indul ki, hogy az anyagi javak nagy összegű mozgását, mobilitását, befektetését, összetételét vizsgáló szervek és szervezetek megfelelő szisztéma működtetésével képesek kiszűrni a mögöttes bűncselekmények elkövetésére utaló adatokat, s ezek bejelentése fontosabb, mint a titoktartáshoz fűződő jog, illetve kötelezettség."[16]

A jogalkotó az egységes jogértelmezés és a félreérthetetlenség – a büntetőjogban egyébként mindenképpen helyeselhető – követelményének érvényesítése érdekében a Btk.-ban a gazdasági titok megsértése bűncselekményével kapcsolatban kimondja:

413. § (2) Nem valósítja meg a gazdasági titok megsértését, aki

[...]

b) a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzésével és megakadályozásával, a bennfentes kereskedelemmel, piacbefolyásolással és a terrorizmus elleni küzdelemmel kapcsolatos, törvényben előírt bejelentési kötelezettségének tesz eleget, vagy ilyet kezdeményez, akkor sem, ha az általa jóhiszeműen tett bejelentés megalapozatlan volt.

A lényeg tehát az, hogy aki jóhiszeműen, a munkája során az általa szubjektíven megfogalmazott gyanú alapján pénzmosással vagy terrorizmus finanszírozásával kapcsolatban bejelentést tesz, az akkor

[15] Dr. Auer Katalin – Dr. Osváth Piroska: *Törvény a pénzmosás megelőzéséről és megakadályozásáról* (=Pénzügyi Szemle 1994. 5. szám 391. oldal)

[16] Tóth Mihály: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2002. 364-365. oldal

sem tartozik büntetőjogi felelősséggel, ha az általa bejelentett személy semmilyen jogsértést nem követett el, és a bejelentéssel az ő gazdasági titkát sértette meg a bejelentő személy. Erre a rendelkezésre azért volt szükség, hogy mentesítsük a háttérnorma (Pmt.) hatálya alá tartozó személyeket a „kettős szorítás" terhe alól (ha nem tesz bejelentést, bűncselekményt követ el, ha alaptalanul tesz bejelentést, akkor is – ez elfogadhatatlan lenne). Az azonosítási és bejelentési kötelezettség előírása nem korlátozza az információs önrendelkezési alapjogot az elkerülhetetlen és arányos mértéken túl, és már évek óta a Btk. is kimondja, hogy nem sérti a gazdasági titok (értékpapír-, bank-, üzleti stb. titok) védelméhez fűződő érdekeket sem.

Évszázados jogi kötelem „Európában az orvosok számára, de így van ez a hatályos magyar egészségügyi törvényben is, hogy az orvos, amennyiben a betegnél nyilvánvalóan bűncselekményből származó sérülést fedez fel (ilyen például a lőtt seb), akkor törvény szerint kötelessége haladéktalanul bejelentést tennie a rendőri szerveknek. Ezt a törvényi rendelkezést a társadalom évszázadok alatt megszokta és természetesnek veszi, amellyel a tisztességes többséget védik a bűnözőkkel szemben. Az orvos az első, aki találkozhat ilyen sérülttel, jelentése tehát felbecsülhetetlen lehet a bűnüldözőknek."[17] A pénzmosás elleni fellépés frontvonalát értelemszerűen a pénzügyi szolgáltató szervezetek alkotják, a tőlük érkező jelzések segíthetik a nyomozó hatóság munkáját, a kapcsolódó büntetőjogi tényállás a „bejelentési hajlandóságot" kívánja fokozni, mint egyfajta külső „ösztönző erő".

Mindemellett megjegyezzük, hogy az üzleti életben tevékenykedő, a piacról élő szolgáltatók egy része még ma is úgy érzi, az azonosítási és bejelentési kötelezettség méltánytalan helyzetbe hozza őket azzal, hogy választaniuk kell: vagy teljesítik a törvény által előírt kötelezettségüket, és ezzel veszélyeztetik a saját egzisztenciájukat (hiszen ki bízna meg később például egy olyan könyvelőt, akiről kiderül, hogy korábban már „köpött" valakiről), vagy megszegik a törvényt, és akkor adott esetben akár három év szabadságvesztésre is számíthatnak.

A Btk. a bejelentési kötelezettség elmulasztását a korábbi szabályozáshoz hasonlóan határozza meg:

401. § Aki a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozásának megelőzésével és megakadályozásával kapcsolatos, törvényben előírt bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Rögtön a tényállással kapcsolatos elemzésünk elején célszerű leszögezni: a bejelentési kötelezettség nem jelent feljelentési kötelezettséget. A köztudatban ugyan a két fogalom gyakran összemosódik, és az érintett szakmák képviselői közül is sokan félreértik a szabályozás ezzel kapcsolatos rendelkezéseit. Feljelentés esetén a feljelentő bűncselekmény gyanúja esetén büntetőeljárás megindítását kívánja a feljelentett személlyel szemben. Hatályos jogunkban főszabályként „széles körben érvényesül a feljelentési jogosultság, ezzel szemben nagyon szűk körben érvényesül a feljelentési kötelezettség. A feljelentési kötelezettség szűkkörűségét jellemzi, hogy vagy csak nagyon kevés ügyben köteles mindenki feljelentést tenni (állampolgári feljelentési kötelezettség), vagy csak a hatóságok, hivatalos személyek kötelesek minden tudomásukra jutott bűncselekmény miatt feljelentést tenni"[18] A hatályos jogi szabályozás nem ír elő sem az állampolgárok, sem a pénzügyi szolgáltatók számára feljelentési kötelezettséget! Az előírt kötelezettség a bejelentés, amely a szokatlan és rendhagyó (pénzmosásra utaló) adatok, tények, személyek, körülmények megfelelő formában történő rögzítését és a nyomozó hatósághoz történő eljuttatását jelenti. A bejelentésre kötelezett személyek szemszögéből vizsgálva a kérdést a következő megállapításokat tehetjük:

1. A bejelentési kötelezettség a feljelentési kötelezettséggel szinte teljesen megegyezik akkor, ha a szolgáltató a működésével összefüggésben pénzmosásról szerez tudomást. Ilyenkor az általa tett bejelentés abban különbözik a feljelentéstől, hogy a hatóságnak ez alapján sem feltétlenül keletkezik intézkedési kötelezettsége. Másrészt: ha a szolgáltató nemcsak gyanítja, hanem tudja is, hogy rajta keresztül hajtanak végre egy pénzmosási tranzakciót, akkor pszichikai bűnsegédként pénzmosás miatt felel majd, nem pedig a bejelentési kötelezettség elmulasztásáért (leegyszerűsítve: ilyenkor a szolgáltató is pénzmosónak minősül).
2. A bejelentési kötelezettség tágabb a feljelentési kötelezettségnél annyiban, hogy nemcsak a pénzmosást, hanem már az arra utaló gyanús körülményeket is jelenteni kell, függetlenül attól, hogy egyáltalán szó van-e pénzmosásról (ezt majd a nyomozó hatóság fogja kivizsgálni).

A bűncselekmény jogi tárgya ugyanaz, mint a pénzmosásé: a bűnözés – ezen belül is elsősorban a szervezett bűnözés – elleni fellépés eredményességéhez fűződő közérdek. Emellett másodlagosan jogi tárgynak tekinthetjük az állam pénzintézeti rendszerébe vetett bizalmat[19] is. Elkövetési tárgy nincsen, mivel úgynevezett tiszta mulasztási bűncselekményről van szó.

Elkövetési magatartás a törvényben (a Pmt.-ben) előírt bejelentés elmulasztása, amely lényegéből fakadóan csak passzív magatartással követhető el. Be-

[17] Balogh László: *A pénzmosás elleni fellépés nemzetközi összefüggései* (=Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat 2003. május 211. oldal).

[18] Tremmel Flórián: *Büntető eljárásjog, különös és Kiegészítő rész.* Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 1999. 7. oldal.

[19] Horváth Tibor – Kereszty Béla – Maráz Vilmosné – Nagy Ferenc – Vida Mihály: *A magyar büntetőjog Különös része.* Korona Kiadó, Budapest, 1999. 670. oldal.

jelentést csak pénzmosásra vagy terrorizmus finanszírozására utaló adat, tény vagy körülmény felmerülése estén kell tenni. A Pmt. mondja meg konkrétan, hogy milyen esetekben.

Bejelentésre kötelezett a szolgáltató minden alkalmazottja, vezetője, vagy segítő családtagja, aki pénzmosás gyanúját észleli. A bűncselekmény alanyai tettesként csak ők lehetnek, tehát különös alanyról beszélhetünk, a bűncselekmény úgynevezett delictum proprium.

A bejelentésnek tartalmaznia kell:

a) a szolgáltató által felvett ügyfél-azonosító adatokat, valamint
b) a pénzmosásra vagy terrorizmus finanszírozására[20] utaló adat, tény vagy körülmény ismertetését (a bejelentés alapjául szolgáló adat, tény, körülmény részletes ismertetését) és
c) a bejelentés alapjául szolgáló adatot, tényt, körülményt alátámasztó dokumentumokat, amennyiben azok rendelkezésre állnak.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. A szándékosság megállapításához szükség van annak bizonyítására, hogy az elkövető tisztában volt vele, hogy szokatlan a tranzakció, és ennek tudatában mégsem tett bejelentést. Megjegyezzük, hogy a gyakorlatban a szándékosság bizonyítása nagyon nehéz, szinte lehetetlen. Azt kellene ugyanis bizonyítani, hogy az elkövetőben megfogalmazódott egy szubjektív gyanú, de mégsem tett bejelentést.

A bejelentési kötelezettség elmulasztása halmazatban nem állhat a pénzmosással, ha a bejelentést elmulasztó személy a pénzmosásban maga is részt vesz, csak a pénzmosás miatt büntetjük, a bejelentési kötelezettség elmulasztása pedig vagy büntetlen elő- vagy utócselekmény lesz. Megjegyezzük, hogy bejelentési kötelezettség elmulasztásáról csak addig beszélhetünk, amíg a szolgáltató alkalmazottja, vezetője vagy segítő családtagja csak gyanítja, hogy pénzmosás van a tranzakció mögött. Ha bizonyossággal tudja is, akkor már adott esetben a pénzmosás bűnsegédje lesz a bejelentés szándékos elmulasztásával.

[20] A terrorizmus finanszírozására utaló gyanús körülményeket éppúgy jelenteni kell, mint a pénzmosás gyanúját. A bejelentés minden olyan szolgáltató számára kötelező, amely a pénzmosásra utaló körülmények esetén is köteles bejelentést tenni. A rendszer lényegét tekintve úgy működik, hogy a pénzügyi szolgáltatók folyamatosan figyelik a tranzakciókat, és ha meghatározott (tiltólistákon szereplő) személyek neve feltűnik, azonnal bejelentést tesznek az NAV-nak. Az ilyen bejelentések száma hazánkban jelenleg még elenyésző.

Dr. Gáspár Zsolt*

Könyvismertető Gál István László: A magyar állam titkainak büntetőjogi védelme című könyvéről

I. Bevezető gondolatok a könyvről

Az állam titkainak védelme – érthető okokból – egy olyan időtálló téma, mely mindig prioritást élvez, hiszen – Szigeti József szavaival élve – ezen titkok megőrzése az állam biztonságának alapvető követelménye.[1] E terület tehát a társadalmi érdekek között is kiemelt jelentőséggel bír. Gál István László *A magyar állam titkainak büntetőjogi védelme* címmel 2021-ben, a Ludovika Egyetemi Kiadó gondozásában megjelent monográfiájában – felismerve e tényt – büntetőjogi szempontból közelíti meg az államtitkok védelmének hazai rendszerét. Ahogy a szerző is kiemeli a könyv díszborítóján, illetve a könyv nyitó soraiban, a mű megjelenéséig bezárólag a magyar állam titkainak büntetőjogi védelméről nem született önálló monográfia, így megállapítható, hogy a témaválasztás mindenképpen adekvát, a szerző egy hiánypótló mű elkészítésére vállalkozott.

A könyv célközönségét tekintve nem csak a büntetőjoggal foglalkozó kollegák vagy az adatvédelemben jártas szakemberek, illetve a joghallgatók számára lehet tanulságos, hiszen egy olyan témát mutat be a szerző, mely a laikusoknak is rögtön felkelti a figyelmét, emellett minden jogkövető állampolgár érdeke, hogy megismerje a jogrend által büntetni rendelt magatartások mibenlétét.

II. A szerzőről

Szakmai felkészültsége, illetve a jogterület kimerítő ismerete életútjában is megmutatkozik. Gál István László professzor úr 2016 szeptembere óta a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára, emellett 2017 októberétől a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézetének Katonai Nemzetbiztonsági Tanszékén is oktatási tevékenységet folytat mint egyetemi tanár. Publikációs tevékenységét tekintve kiemelendők a pénzmosás elleni küzdelem területén folytatott kutatásai, mely témában több átfogó monográfiája is megjelent (*A pénzmosás* – 2004, *A pénzmosás elleni küzdelem aktuális kérdései* – 2005, *A pénzmosással és a terrorizmus finanszírozásával kapcsolatos jogszabályok magyarázata* – 2012). A szerző jogász, illetve közgazdász végzettségén túl 2017 óta titkos ügykezelői végzettséggel is rendelkezik.

III. Strukturális áttekintés

A mű szerkezetét tekintve nyolc fejezetből áll, melyeket a szerző a könnyebb áttekinthetőség végett további alfejezetekre osztott fel.

Az első fejezetben bevezető gondolatain és a kutatás behatárolásán túlmenően egy általános fogalmi áttekintést találunk, melynek során a szerző több értelmezési (általános, nyelvtani, jogelméleti) módszer szemszögéből járja körül a könyv mondanivalójának megértéséhez szükséges alapvető fogalmak (mint például a titok fogalmának) jelentését, illetve ismerteti saját álláspontját ezen definíciók elfogadhatóságával kapcsolatban. A szerző a fejezetet az adatok csoportosításával zárja.

A második fejezet a vonatkozó jogtörténeti előzmények bemutatásáról szól, melyet két nagyobb részre, egy szűkebb egyetemes és egy tágabb hazai történeti áttekintésre oszthatunk fel. Tekintve, hogy a mű a magyar állam titkainak büntetőjogi védelmét mutatja be, a szerző – ahogyan a fejezet elején ki is emeli – a jogtörténeti előzmények bemutatásánál főként a hazai jogfejlődésre koncentrál, ugyanakkor az egyetemes jogtörténet fontosabb mérföldkövei

* Dr. Gáspár Zsolt, doktorandusz, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Kriminológiai és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék

[1] Szigeti József: *Az államtitok és a szolgálati titok védelme.* BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, 1977. 7.

(az ókori római jog, a középkori Velencei Köztársaság joga, az újkor Európája, illetve a szovjet jog) helyet kaptak a műben. Ezek bemutatását követően a szerző rátér a hazai jogfejlődés áttekintésére, melyet négy nagyobb korszakra bont: az államalapítástól a Csemegi-kódex megjelenéséig terjedő időszakra, a Csemegi-kódex és 1945 közötti időre, a szocializmus korszakára, illetve a rendszerváltás utáni állapotokra. A fejezet jelentős szakirodalmat vesz alapul, emellett a teljesség igényével vizsgálja az adott korszakok jogforrásait, melyeket saját megállapításaival, illetve észrevételeivel egészít ki a szerző. Dacára a feldolgozott irodalom és jogforrások mennyiségének, a fejezet kifejezetten olvasmányosnak mondható, könnyen emészthető a jogtörténetben nem kimondottan jártas olvasók számára is. A fejezet zárásaként megállapítja, hogy: „a magyar titokvédelmi rendelkezések mindig az adott kor színvonalának megfelelő, modern, politikai értelemben viszonylag semleges szabályozások voltak" (89. old.), illetve kijelenti, hogy megfigyelhető „egy bizonyos fejlődési ív is, amely egyrészt a szabályok fokozatos korszerűsítésében, másrészt a garanciális elemek számának a növekedésében mutatható ki" (89. old.). Emellett arra a megállapításra jutott, hogy az államtitoksértés és az ahhoz kapcsolódó bűncselekmények megítélése a Csemegi-kódex óta folyamatosan enyhült.

A harmadik fejezet egy nemzetközi kitekintés, melyben a minősített adatok védelmére vonatkozó nemzetközi jogszabályokat veszi górcső alá. Ennek keretében foglalkozik a NATO szabályozási rendszerével, illetve az európai uniós jogszabályokkal, mint a Magyarországra is irányadó nemzetközi és uniós joganyaggal, melyet ezután egy jog-összehasonlító rész követ, ahol az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Németország, Oroszország, illetve Kína (tehát a világ legnagyobb jogrendszereinek anyaországai) jogát elemzi a szerző. Ennek során a vonatkozó büntetőjogi tényállásokat részleteiben elemzi, majd az abból nyert következtetéseit felhasználva értékeli az adott jogrendszer hatékonyságát a minősített adatok védelmével kapcsolatban.

A negyedik fejezetben ismerteti a minősített adatok védelmének hazai intézményi, illetve szervezeti rendszerét. A fejezetben az alapelvek és a legfontosabb hatályos jogszabályok rögzítése után a szerző részletesen bemutatja a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat keretein belül működő Nemzeti Biztonsági Felügyelet feladat- és hatáskörét, tevékenységét, illetve szervezeti felépítését, emellett érintőlegesen kitér a Magyarországon működő, minősített adatok védelmével foglalkozó további intézményekre, mint az Alkotmányvédelmi Hivatal, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, illetve a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság. Ebben a fejezetben kapott helyet továbbá az adatok minősítési szintjeit bemutató táblázat, az egyes szintekhez tartozó védelmi időkkel és hosszabbítási lehetőségekkel, illetve egy statisztikai adatokat tartalmazó összefoglaló táblázat az egyes szintekhez tartozó iratforgalomról 2010 és 2019 között.

Az ötödik fejezetben bemutatja a minősített adattal való visszaélés bűncselekmény hazai szabályozását. Ennek során megvizsgálja a hatályos Btk.-ban[2] rögzített tényállást, illetve e tényállás megalkotásának előzményeit és kriminológiai vonatkozásait. A tényállás elemzése során a szerző külön alfejezetet szánt a bűncselekmény tárgyának, az elkövetési magatartásoknak, a bűncselekmény alanyi oldalának, illetve a bűncselekmény stádiumainak részletekbe nyúló áttekintésére. A tényállási elemek bemutatása után a szerző a halmazati és elhatárolási lehetőségeket tekinti át. A fejezet további részében a dogmatikai kérdéseket taglalja, érintve a társadalomra veszélyesség problémakörét, a büntethetőséget kizáró okokat, illetve egy hosszabb okfejtésben a radbruchi formula alkalmazhatóságát a minősített adattal történő visszaélés kapcsán. Ezen alfejezeten belül kapott helyet továbbá a szabálysértési alakzat vizsgálata. A fejezet záró részében hazai jogeseteken keresztül mutatja be minősített adattal való visszaélés tárgyában a magyarországi joggyakorlatot.

A hatodik fejezetet a szerző a magyar állam titkainak kiegészítő védelmének szentelte, melyben kitér az egyéb titoksértő bűncselekményekre. Ezen belül külön alfejezetben tárgyalja a kémkedés jogi szabályozását, végigkísérve a jogalkotási folyamatot Werbőczy Hármaskönyvétől kezdve a hatályos szabályozásig. Az alfejezetben részletesen bemutatja továbbá a bűncselekményt megvalósító elkövetési magatartás, a hírszerző tevékenység titkosszolgálati osztályozásának rendszerét. Érintőlegesen kitér a szerző továbbá a kémkedés az Európai Unió intézményei ellen, illetve a szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedés tényállására. Külön alfejezetben kerül bemutatásra az igazságszolgáltatással összefüggő titoksértés és az állami titokvédelem kapcsolata. A fejezet záró részében a gazdasági titok, az üzleti titok és a bennfentes információ védelméről értekezik, melynek során több hazai szaktekintély (Tóth Mihály, Angyal Pál) álláspontját számításba véve mutatja be gondolatait. Az alfejezetben kiemelt figyelmet szentel a Magyar Nemzeti Bank jogkörének, illetve eszközrendszerének áttekintésére.

A hetedik fejezetben a szerző összefoglalja a minősített adatok megismerésére és felhasználására vonatkozó kritériumokat, melynek során az általános feltételeken túlmenően kitér a büntetőeljárásban történő felhasználásuk eseteire, melyhez a Be.,[3] mint a büntető eljárásjog alapvető jogforrásának a vonatkozó rendelkezéseit tekinti át.

A nyolcadik és egyben záró fejezetben de lege ferenda javaslatokat fogalmaz meg a jogalkotás számára, melyeket három fő pontban rögzít. Egyrészről felveti, hogy érdemes lenne elgondolkodni a minő-

[2] 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.
[3] 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.

sító rendelkezési jogának visszaállításáról a büntetőeljárás megindításának vonatkozásában. A szerző úgy véli, a gyakorlatban szükség lehet az említett rendelkezési jogra, emellett a kérdéses joghézag alkotmányjogi szempontból felmerülő problémáira is megoldást kínál. Második javaslatként szorgalmazza a minősített adattal visszaélés bűncselekmény súlyosabban minősülő esetei körének a kibővítését. A tényállással kapcsolatban expressis verbis a súlyos hátrány okozását emeli ki mint minősítő körülményt, melyet véleménye szerint bele kellene foglalni a hatályos szabályozásba. Ugyanitt a kémkedés minősített eseteire vonatkozó javaslatot is megfogalmaz, melynek kapcsán úgy véli, hogy az adat minősítését (tehát a szigorúan titkos mellett a bizalmas, illetve a titkos minősítést) is bele lehetne foglalni egy minősített esetbe. Harmadik és egyben utolsó javaslatként célszerűnek tartja visszavezetni az általános feljelentési kötelezettséget a minősített adattal visszaélés bűncselekményének kapcsán.

IV. Összefoglaló értékelés

Összefoglalásként megállapítható, hogy a szóban forgó monográfia egy jól strukturált, kellően átfogó mű, alapos munka, mely mögött rendkívüli szakmai tudás és gyakorlati tapasztalat mutatkozik meg. Jó szívvel ajánlom e könyvet minden érdeklődő olvasónak, aki szeretné megérteni, miként valósul meg a gyakorlatban a titokvédelem hazánkban. Emellett kifejezetten szeretném a joghallgatók és a rendészeti szakos hallgatók figyelmébe ajánlani a kötetet, mivel – véleményem szerint – e könyv hasznosnak bizonyulhat tanulmányaik elősegítéséhez, illetve a büntetőjog ezen területének a megértéséhez.

Dr. Henrietta Makay-Beró*

Das Verhältnis zwischen Jagdrecht, internationalem sowie EU-Recht in der ungarischen Rechtspraxis

1. Vorwort

Das Leben der Menschheit wurde von Anfang an durch die Jagd bestimmt. Am Anfang war diese Tätigkeit eine der Möglichkeiten, Nahrung zu erhalten, aber mit der Entwicklung und Veränderung der Gesellschaftsstruktur wurde die Jagd eher als Sport im Fokus gestellt. Der Druck der Notwendigkeit, Nahrung zu bekommen, wurde allmählich durch auf die Traditionen bauende Sport ersetzt. In der heutigen modernen Denkweise ist die Jagd ein Sport, der stark von den internationalen Konventionen, sowie den Direktiven der Europäischen Union (im Folgenden: EU), beeinflusst ist.

Die Grundlagen der Jagdregulierung muss man in unserem Grundgesetz suchen. Artikel P (1) unseres Grundgesetzes besagt, dass „Die natürlichen Ressourcen, insbesondere der Ackerboden, die Wälder und Wasservorräte, die biologische Vielfalt, insbesondere einheimische Pflanzen- und Tierarten, sowie die kulturellen Werte bilden das gemeinsame Erbe der Nation, dessen Schutz, Erhaltung und Bewahrung für die künftigen Generationen Pflicht des Staates und aller Menschen ist."

Mit dieser Regierung hebt der Gesetzgeber den Bedarf an der Aufbewahrung der biologischen Vielfalt[1] auf einen konstitutionellen Rang und erklärt, dass die einheimischen Tierarten als Teil des nationalen Erbes geschützt werden müssen, der Viehbestand erhalten werden muss und für zukünftige Generationen bewahren. Die Notwendigkeit des Schutzes und der Aufrechterhaltung der Verfassung spiegelt sich in der Präambel des Jagdgesetzes[2] und des Naturschutzgesetzes[3] wider. Diese beiden Gesetze sichern einen angemessenen Schutz in Synergie miteinander.

Neben dem Verfassungsschutz steigern internationale und EU-Vorschriften auch den Schutz unserer Wildtiere und ihrer Lebensräume. In der Europäischen Union werden derzeit keine Anstrengungen unternommen, um die Jagd auf Gemeinschaftsebene zu regulieren. Der Hauptgrund dafür ist, dass die Mitgliedstaaten der Union unterschiedliche natürliche Umgebungen, unterschiedliche Flora und Fauna haben.[4] Darüber hinaus sind auch die Rechtssysteme unterschiedlich, sowie das System der Organen, Organisationen, Korporationen und Personen, die sich mit der Jagd beschäftigen. Die Jagd wird hauptsächlich von die Dienststellen des Verwaltungssystems kontrolliert und verwaltet, aber das Verwaltungssystem der Mitgliedstaaten ist unterschiedlich. In einigen Mitgliedstaaten wurden ein separates System für strafrechtliche Sanktionen[5] und ein System für den Schutz des Strafgesetzbuchs eingeführt[6], während in anderen Mitgliedstaaten das Jagdgesetz selbst strafrechtliche Tatsachen und deren rechtliche Konsequenzen enthält.[7] Ein hervorragendes Beispiel für die erste ist die ungarische Regelung, für die zweite die englische. Darüber hinaus ist das britische System äußerst komplex, häufig mit separaten Bestimmungen und unterschiedlichen Vorschriften für bestimmte geografische Einheiten, wie zum Beispiel im Falle von Wales. Zusätzlich zu all diesen Unterschieden und unterschiedlichen Bedürfnissen hat die Europäische Union eine Reihe von Bestimmungen erlassen, die

* Doktorandin an der Universität Pécs Fakultät für Rechtswissenschaftliche Doktoratsschule, Jagd- und kriminalistischer Rechtsanwalt

[1] Dávid Hojnyák: Az agrárszabályozási tárgyak megjelenése az EU tagállamainak alkotmányaiban, különös tekintettel a Magyar Alaptörvényben megjelenő agrárjogi szabályozási tárgyakra. Miskolci Jogi Szemle 2019/2. S. 63–64.

[2] Gesetz LV von 1996 über den Schutz von Wild, Wildtiermanagement und Jagd, mit dem ungarischen offiziellen Namen a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény abgekürzt: Vtv.

[3] Gesetz LIII von 1996 über den Schutz der Natur, mit dem ungarischen offiziellen Namen: a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény

[4] Hágen Tamás: A környezet alkotmányos és büntetőjogi védelme, különös tekintettel a vizek élővilágának oltalmára. *Büntetőjogi Szemle* 2016/1-2. S. 27–29.

[5] Balázs Elek: Az orvhalászat és orvhorgászat büntetőjogi megítélése. *Pisces Hungarici* 2009/3. S. 7–9.

[6] Balázs Elek: *A vadászszenvedély bűncselekményei. Vadászbalesetek, vadorzás, vadvédelem.* Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 12–21.o.

[7] Balázs Elek: A környezet és a természet elleni bűncselekmények (Btk. 241–243. §., 249–250. §). In: Balázs Elek (szerk.): *Európai és nemzetközi hatások a büntetőjogban.* Debrecen, 2018. S. 158–171.

sich auf die Jagdbestimmungen der Mitgliedstaaten ausgewirkt haben, sowie die des inländischen Jagdlebens. Die EU-Vorschriften betreffen hauptsächlich den Umwelt- und Naturschutz und spiegeln sich in den Bestimmungen für den Transport lebender Tiere und des Fleisches wider. Unter den einschlägigen EU-Direktiven über die Landwirtschaft finden sich auch Vorschriften, die sich durch Naturschutz auf das Jagdleben Ungarns eine Wirkung üben.

2. Die Auswirkungen bestimmter internationaler und EU-Vorschriften

Ich verlaute die wichtigsten und interessantesten EU-Bestimmungen und die aus dem Gesichtspunkt von Thema relevanten internationalen Übereinkommen zusammen, da diese normalerweise eng miteinander verbunden sind.

2.1. Auftreten der internationalen Organisationen im Thema der Jagdregulierung

Ziel der Wirtschaft mit dem heimischen Wildtierbestand ist es, einen angemessenen, stabilen und nachhaltigen Wildtierbestand aufzubauen und die Wildtiere und ihren Lebensraum zu schützen. Übernutzung muss verhindert werden, aber eine Unterausbeutung ist auch nicht wünschenswert, weil im ersteren Fall wenig oder gar kein Wild gejagt wird, während im letzteren Fall so viele wild lebende Tiere vorhanden sind, dass der Schaden für die Landwirtschaft grösser sind, als im Falle der Wildtierhaltung unter normalen Bedingungen.

Das heimische, landwirtschaftliche Wildtierhaltung war am stärksten von der Vereinten Nationen[8] gehaltenen Umweltkonferenz von 1972 betroffen, die unter der Schirmherrschaft der Vereinten Nationen stattfand und die Grundlagen für den Umwelt- und Naturschutz legte. Dabei wurde betont, dass der Schutz von Wildtieren und ihren Lebensräumen auch bei der Planung der wirtschaftlichen Entwicklung berücksichtigt werden muss.[9] Darüber hinaus können wir die Bestimmungen der internationalen Konventionen beachten, die seitdem hinter den nationalen Vorschriften stehen.

Das Umweltprogramm der Vereinten Nationen ist UNEP[10], das eine wichtige Rolle bei der Ausarbeitung internationaler Übereinkommen gespielt hat. 2015 wurde das Programm für nachhaltige Entwicklung bis 2030 verabschiedet, in dem die Erhaltung der biologischen Vielfalt mit der gleichzeitigen Bewahrung des Gleichgewichts des Ökosystems eine Schlüsselrolle spielt.[11]

2.2. Manifestation bestimmter internationaler Konventionen in der nationalen Rechtspraxis

Die bekannteste internationale Konvention unter der Bevölkerung in Ungarn ist die Ramsar-Konvention, die sich mit dem Schutz von Feuchtgebieten von internationaler Bedeutung beschäftigt.[12] Ungarn trat in 1979 dem Übereinkommen bei, das durch das Gesetzesdekret 28. von 1979 erlassen und durch Gesetz XLII von 1993 bestätigt wurde.[13] Das Übereinkommen regelt den Schutz von Lebensräumen von Wasservögeln und Wildgewässern, den Schutz und die Pflege von wandernden Wasservogelpopulationen sowie die angemessene Verwendung von Wasservogelpopulationen. Die Jagd auf Wasservögel in Ungarn ist in den von der Konvention erfassten Gebieten im ganzen Jahr verboten. Dies bedeutet jedoch nicht, dass die Jagd auf andere Tierarten in diesen Gebieten nicht verboten wäre. Im Jahr 2017 liefen die Pläne für das Wildtiermanagement ab, so die Jagdgebiete für den neuen Zyklus definiert werden mussten.[14] Von den derzeit 29 insgesamt 260.668 Hektar[15], die unter das Ramsar-Übereinkommen fallen, unterliegen 10 ganz oder teilweise der Kontrolle einer Nationalparkbehörde, darum ist die Jagd auf Wasservögel verboten, aber ist die Jagd auf Kleinwild und die Schädlingsbekämpfung zulässig. Das ungarische Nationalkomitee der Ramsar-Konvention hat erklärt, dass der Naturschutz die Interessen der landwirtschaftlichen Wildtierhaltung außer Kraft setzt. In seiner Entschließung wird es auch erklärt, dass es für ihn wünschenswert sei, dass diese Gebiete weiterhin den Parkverwaltungen gehören, da diese Organisationen für das Raubtiermanagement geeignet sind, und wollen eine Anzahl von Wildarten entwickeln, die den Schutz von

[8] Vereinte Nationen (UN).

[9] Report of the United Nations Conference on the Human Environment Stockholm, 5-16 june 1972 1972 in https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/CONF.48/14/REV.1 Downloadzeit 07/11/2020.

[10] UN Environment Programme.

[11] UNEP Medium Term Strategy 2018–2021 in https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/7621/-UNEP_medium-term_strategy_2018-2021–2016MTS_2018-2021.pdf.pdf?sequence=3&isAllowed=y Downloadzeit 07/11/2020.

[12] Anikó Bezdán: *A vadászati jog, annak gyakorlása és a vadásztársaságok*. PhD-értekezés. Szegedi Tudományegytem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2012. 73. o.

[13] Mit dem ungarischen offiziellen Namen a nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen mint a vízimadarak tartózkodási helyéről szóló, Ramsarban, 1971. február 2-án elfogadott egyezmény kihirdetéséről, a nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen mint a vízimadarak tartózkodási helyéről szóló, Ramsarban, 1971. február 2-án elfogadott Egyezmény és annak 1982. december 3-án és 1987. május 28.–június 3. között elfogadott módosításai egységes szerkezetben történő kihirdetéséről szóló 1993. évi XLII. törvény.

[14] Anikó Bezdán: A vadászterület kialakításának és a vadászati jog gyakorlásának egyes kérdései. Az európai földszabályozás aktuális kihívásai. In: Csilla Csák (Hrsg.): *Current Challenges of the European Legislation on Agricultural Land*. Novotni Kiadó, Miskolc, 2010. S. 21–25.

[15] Die Statistiken von Ungarn finden Sie auf der offiziellen Website der Ramsar-Konvention unter https://www.ramsar.org/wetland/hungary. Downloadzeit: 07/11/2020.

Feuchtgebieten und zur Erhaltung von Lebensräumen garantieren.

Die Verwaltung von Schutzgebieten ist auch mit vielen Konflikten verbunden, deshalb ist es wünschenswert, staatliche Direktionen in solchen Gebieten jagen zu dürfen[16]. Der Staat, der mit der Sorgfalt wie in eigenen handelt, hat nicht nur eine Pflicht, sondern auch ein Interesse daran, die biologische Vielfalt zu erhalten und ein Gleichgewicht zwischen natürlichen und Umweltfaktoren für zukünftige Generationen aufrechtzuerhalten und zu bewahren. Der Wetland City Prize, den bisher allein Tata in Ungarn gewonnen hat, wird im Rahmen der Ramsar Konvention vergeben.[17]

Die andere internationale Konvention, die sich auf das heimische Wildtiermanagement auswirkt, ist die Konvention zur Erhaltung der afrikanisch-eurasischen wandernden Wasservögel, die durch das Gesetz XXXIII von 2003[18] verkündet wurde. Ziel der Konvention ist es, Wasservögel zu schützen und die Ökologie der Tierarten zu erhalten, für die die Unterzeichner Forschungs- und Bildungszusammenarbeit geleistet haben. Dank dieser Konvention wurde die Verwendung von Bleischrot verboten, die auch durch die ungarischen Regelung übernommen wurden.[19] Das Verbot giftiger Köder findet sich im Jagdgesetz unter den verbotenen Jagdmethoden. Das Übereinkommen forderte die Vertragsstaaten jedoch auf, einen Jagdprüfung einzuführen, der die Identifizierung von Vogelarten umfasst. Die ungarische Jagdprüfung umfasst Fragen zur Vogelerkennung sowohl im theoretischen als auch im praktischen Teil.[20] Das UNEP-Expertenkomitee hat mehrere Handbücher erstellt, zuletzt im Jahre 2015, in denen die Anforderungen für die Einhaltung des Übereinkommens dargelegt sind. Datenerfassung wird auch im Handbuch gefordert, das auf der Erfassung von Populationsdynamikdaten und Daten zur Wachstumsperiode basiert.[21]

Das Bonner Übereinkommen zum Schutz der wandernden Wildtierarten ist ebenfalls 1979 mit Unterstützung des UNEP zustandegekommen. Man wollte durch die Zusammenarbeit in Forschung und Bildung einen Wanderweg für Zugtiere sichern. In den Anhängen wurden sowohl gefährdete als auch benachteiligte Arten identifiziert. Ungarn hat das Übereinkommen durch das Gesetzesdekret Nr. 6 von 1986 verkündet.[22] In dem ungarischen Länderbericht 2019 wurde hervorgehoben, dass Ungarns Stärke im Schutz bestimmter besonders gefährdeter Arten liegt, wie z Trappen oder Kaiseradler. Gleichzeitig machte der Bericht auf die Notwendigkeit einer effektiveren Koordinierung, einer breiteren Wissensbasis und eines besseren öffentlichen Bewusstseins für die biologische Vielfalt aufmerksam, um die Ziele zu erreichen.[23]

Das sogenannte Berner Übereinkommen über Erhaltung der europäischen Wildtiere und natürlichen Lebensräume wurde unter der Schirmherrschaft des Europarates (kurz COE)[24]gegründet. Die Konvention legte den Grundstein für das Wildtiermanagement und den ungarischen Naturschutz, indem sie geschützte und stark geschützte Pflanzen- und Tierarten definierte. Es ist jedoch interessant, dass Ungarn den Konventionstext zwar 1990 im Ungarischen Amtsblatt veröffentlicht und als verbindlich behandelt hat, ihn jedoch noch nicht gesetzlich verkündet oder ein Durchführungsdekret erlassen hat. Das Übereinkommen enthält vier Listen: I. beschäftigt sich mit geschützten Pflanzenarten, II. mit geschützten Tierarten. In diesem befindet sich z.B. der Rotwild (Cervus elaphus) und der Hamster (Cricetus Cricetus) als geschützte Arten, die in Ungarn gejagt werden können beziehungsweise nicht geschützt sind, daher hat unser Land Vorbehalte bezüglich auf mehrere Tierarten.[25] Der Anhang III des Übereinkommens beschäftigt sich mit der Jagd, dem Transport und dem Handel der Wildtieren. Anhang 1V befasst sich mit der Jagd mit verbotenen Jagdmethoden und Ausrüstungen, wie z. mit künstlichen Lichtquellen, elektrischen Betäubungsgeräten (Schockern) oder mit der Jagd von einem Kraftfahrzeug aus. In Anbetracht dessen wurde die Jagd mit Ködertier in Ungarn verboten.[26] Darüber hinaus hat Ungarn besondere Aufgaben zum Schutz der Viper (vipera ursinii rakosiensis).[27] Interessanterweise ist die Europäische Union selbst eine unabhängige Vertragspartei des Berner Übereinkommens und hat den Vorschlag der Schweiz, Vorbehalte gegen die Bestim-

[16] http://www.termeszetvedelem.hu/_user/browser/File/Bizottsagok/RamsariBizottsag/Eml%20REMNB%20160601-02.pdf 2018.04.30.

[17] Wetland City in https://www.ramsar.org/activity/wetland-city-accreditation: Downloadzeit:07/11/2020.

[18] Mit dem ungarischen offiziellen Namen: az afrikai-eurázsiai vándorló vízimadarak védelméről szóló, Hágában, 1995. június 16-án aláírt nemzetközi megállapodás kihirdetéséről szóló 2003. évi XXXIII. törvény.

[19] Siehe Jagdgesetz LV von 1996 zum Schutz von Wildtieren, Wildmanagement und Jagd. 79/2004 über die Regeln für die Umsetzung des Gesetzes (V. 4.) des Ministeriums für Landwirtschaft und ländliche Entwicklung, § 59 (1), mit dem ungarischen offiziellen Namen: a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény végrehajtásának szabályairól szóló 79/2004. (V. 4.) FVM rendelet 59. § (1) bek.

[20] Siehe Einzelheiten 4.1.4 und 4.1.8 Punkte des Übereinkommens.

[21] UNEP AEWA Conservation Guidelines No. 5 Guidelines on Sustainable Harvest of Migratory Waterbirds TECHNICAL SERIES No.62 in https://www.unep- aewa.org/sites/default/files/publication/ts62_cg5_sustainable_harvest_guidelines_0.pdf 2020.11.07.

[22] Mit dem ungarischen offizialen Name: a Bonnban, az 1979. évi június hó 23. napján kelt, a vándorló vadon élő állatfajok védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről szóló 1986. évi 6. törvényerejű rendelet.

[23] Siehe den ungarischen Nationalbericht unter https://www.cms.int/sites/default/files/document/2019_CMS_National_Report_Hungary.pdf Download-Datum: 07/11/2020.

[24] Europarat, d. H. COE.

[25] Siehe Anhang II des Übereinkommens. Anhang in https://rm.coe.int/168078e2ff Download-Datum: 07/11/2020.

[26] Siehe Artikel IV des Übereinkommens. Anhang in https://rm.coe.int/168097eb58 in Übereinstimmung mit Jagdrecht. mit den Bestimmungen über verbotene Jagdausrüstung und verbotene Jagdmethoden.

[27] Siehe Council of Europe Convention on the conservation of European wildlife and natural habits Standing Committee Action Plan for the Conservation of the Meadow Viper (Vipera ursinii) in Europe 25th meeting Strasbourg, 28 November–1 December 2005 unter https: //rm.coe. int / 16807462b0 Download-Zeit: 11/08/2020.

mungen dieses Übereinkommens jederzeit geltend gemacht werden können, nicht unterstützt.[28] Die EU hat auch Schritte unternommen, um die Bestimmungen des Übereinkommens durch die Richtlinie 2009/147 / EG des Europäischen Parlaments und des Rates vom 30. November 2009 zur Erhaltung der natürlichen Lebensräume sowie der wildlebenden Tiere und Pflanzen in nationales Recht umzusetzen Richtlinie 92/43 / EWG des Rates vom 21. Mai 1992. Mit der Vogelschutzrichtlinie wurde die Vogelschutzrichtlinie 79/409 / EWG überarbeitet und aktualisiert,[29] die sich mit dem Schutz von Vogelarten befasst, die natürlicherweise im europäischen Hoheitsgebiet der Mitgliedstaaten vorkommen.

In diesem Zusammenhang ist es das Ziel, die Bestände der Arten neben der biologischen Vielfalt zu erhalten. Für die in Anhang I aufgeführten Tierarten sind besondere Erhaltungsmaßnahmen erforderlich. In diesem Kreis wird diejenigen unterschieden, die vom Aussterben bedrohten sind, die empfindlich auf bestimmte Veränderungen ihres Lebensraums reagieren, die aufgrund ihrer geringen Population oder begrenzten lokalen Verbreitung als selten eingestuft werden und die eine besondere Aufmerksamkeit verdienen, und passt den Bedarf an Schutzmaßnahmen entsprechend an. Zusätzlich zum allgemeinen Schutz verbietet es die absichtliche Zerstörung, Gefangennahme, Zerstörung oder Beschädigung von Nestern und Eiern, die Entfernung von Nestern, das Sammeln ihrer Eier aus der Wildnis und den Besitz solcher Eier, die absichtliche Störung oder Haltung von Vögeln. Es erlaubt Ausnahmen nur in einem extrem engen Kreis, wie z. B. die selektiven Fangmethoden, die Regelung in den Bereichen öffentlicher Gesundheit, öffentlicher Sicherheit und Flugsicherheit, die in den ungarischen Vorschriften vorhanden sind. Ausnahmen von EU-Vorschriften sind nicht möglich, es können jedoch strengere Schutzstandards angewendet werden.[30] Die Habitatrichtlinie befasst sich mit dem Schutz natürlicher Lebensräume, wobei der Schutz von Lebensräumen von gemeinschaftlicher Bedeutung Vorrang hat.[31] Dank dieser Richtlinie wurde das europäische ökologische Netzwerk, das Natura 2000-Programm, geboren. [32]Derzeit werden 784.994 km² terrestrische und 573 131 km² Feuchtgebiete von den EU-Mitgliedstaaten abgedeckt, was 17,9%[33] der Gesamtfläche der EU-Mitgliedstaaten entspricht. In Ungarn erhielten 535 Landflächen mit einer Gesamtfläche von 19.949 km² die Natura 2000-Zertifizierung, was 21,4%[34] des Landgebietes entspricht.

Die Washingtoner Konvention befasst sich mit dem Handel mit gefährdeten Arten wildlebender Tiere und Pflanzen. Die Konvention wurde 1973 verabschiedet, Ungarn hat das Gesetzesdekret 15. von 1986 und 4/1990. (XII.7.) KTM per Dekret verkündet.[35] Ziel des Übereinkommens ist es, durch Handel gefährdete Arten in ihren Lebensräumen durch den Schutz ihrer Lebensräume zu erhalten. Das Übereinkommen ist auch ein unabhängiger Teil der Die Europäische Union ist auch ein unabhängiger Teilnehmer des Übereinkommens, hat es in der Verordnung (EWG) Nr. 338/97[36] verkündet macht es für alle ihre Mitgliedstaaten obligat. Die Konvention hatte große Auswirkungen auf unser Jagdgesetz, ihre Durchführungsverordnung enthielt spezielle Verbotsregeln für den Verkauf, den Transport und die Haltung bestimmter Vogelarten.[37] Darüber hinaus der Regierungserlass 292/2008. (10. XII.), der auf die Washingtoner Konvention basiert, befasst sich mit bestimmten Regeln für die Umsetzung internationaler und europäischer Rechtsakte, die den internationalen Handel mit gefährdeten Arten wildlebender Tiere und Pflanzen regeln.[38] Die Verordnung sagt aus, dass die Verwaltungsbehörde Lizenzen und Zertifikate sowie Ursprungszeugnis ausstellt und Aufzeichnungen führt. Die Aufsichtsbehörde für Umwelt, Naturschutz und Wasser sowie die Landesaufsichtsbehörde für Umwelt, Naturschutz und Wasserwirtschaft führen Aufzeichnungen über Meldungen und stellen Zertifikate und Bescheinigungen aus. Die Verwaltungsbehörde, die Generalinspektion, die Inspektion, die Veterinär- und Pflanzenschutzbehörde, die Behörde für Lebensmittelsicherheit, die Polizei sowie die Zoll- und Verbrauchsteuern machen offiziellen Kontrollen, um das Übereinkommen und die Verordnung um-

[28] Siehe Vorschlag für eine Position der Europäischen Union auf der 32. Sitzung des Ständigen Ausschusses des Übereinkommens zur Erhaltung der europäischen Wildtiere und natürlichen Lebensräume (Berner Übereinkommen) unter https://eur-lex.europa.eu/legal -content / DE / TXT /? uri = CELEX% 3A52012PC0520 Downloadzeit: 30.04.2008.

[29] Richtlinie des Rates zum Schutz wild lebender Vögel (79/409 / EWG) in https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex% 3A31979L0409 Datum des Downloads: 8/11 / 2020.

[30] Richtlinie 2009/147 / EG des Europäischen Parlaments und des Rates in https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32 009L0147&from=DE Datum des Downloads.2020.11.08.

[31] Richtlinie 92/43 / EWG des Rates in in https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A31992L0043 Downloadzeit. 11/08/2020.

[32] Da die endgültigen rechtlichen Voraussetzungen für den Brexit noch nicht geschaffen wurden, einschließlich der Gebiete Großbritanniens.

[33] Barometer-Statistics Natura 2000-Barometer unter https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/natura-2000-barometer Download-Datum: 08/11/2020.

[34] Barometer-Statistics Natura 2000-Barometer unter https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/natura-2000-barometer Download-Datum: 08/11/2020.

[35] Mit dem ungarischen offiziellen Namen: a Washingtonban, 1973. március 3. napján elfogadott, a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény kihirdetéséről szóló 1986. évi 15. törvényerejű rendelet, végrehajtási rendelete a 4/1990. (XII. 7.) KTM rendelet.

[36] Verordnung (EG) Nr. 338/97 des Rates vom 9. Dezember 1996 über den Schutz wildlebender Tier- und Pflanzenarten durch Regulierung des Handels damit https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri= CONSLEG: 1997R0338 : 20100815: HU: Download des PDF: 8/11/2008.

[37] Siehe § 45 Abs. 2 Vhr.

[38] Mit dem ungarischen offiziellen Namen: a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelmét szabályozó nemzetközi és európai közösségi jogi aktusok végrehajtásának egyes szabályairól szóló 292/2008. (XII. 10.) Korm. rendelet.

zusetzen. Dies ist auch der Grund für die Einführung eines Ursprungsnachweises.

Letzte, aber nicht letzte Reihe möchte is ein paar Worte auch über die Rio-Konvention sprechen, der als Konvention über die biologische Vielfalt bekannt ist.[39] Der Begriff der nachhaltigen Entwicklung wurde 1987 von der Entwicklungskonferenz übernommen.[40] Das Übereinkommen wurde 1992 verabschiedet und durch das Gesetz von 1995 LXXXI in Ungarn verkündet.[41] Grundlage des Abkommens ist die Erhaltung der biologischen Vielfalt und zu diesem Zweck die Sicherung des gleichberechtigten Zuganges zu genetischen Ressourcen und dee Technologietransfers.[42] Wie auch die Studie über nachhaltigen Wildtiermanagement festgestellt, enthält das Übereinkommen keine spezifischen Verpflichtungen, sondern allgemeine Ziele und Konzepte, wodurch die Vertragsstaaten ausreichend flexibel sind, um bestimmte Ziele zu erreichen.[43] Diese Konvention manifestiert sich im ungarischen Recht im Geiste und in den ideologischen Zielen des Jagdgesetzes und des Naturschutzgesetzes.

3. Die Rolle der Europäischen Union bei der Jagd

Wie ich bereits erwähnt habe, bemüht sich die EU nicht um eine einheitliche Regulierung der Jagd[44], sondern beteiligt sich, wie wir oben im Zusammenhang mit den Konventionen gesehen haben, aktiv am Schutz der Umwelt und der Natur und beeinflusst damit die Regulierung des Jagdlebens in den Mitgliedstaaten. Für uns sind die Bestimmungen des Agrarrechts auch Richtlinien im Jagdrecht, da Ungarn ein Agrarland ist, und der ungarische Landwirt in vielen Fällen in Konflikt mit der ungarischen Jagd gerät, deren Hauptbereich Wildschäden und Erntetätigkeiten sind.[45] Die EU-Verordnung (EWG) 3254/91 untersagte die Verwendung von Beinfallen. Obwohl die Bestimmung aus 6 Artikeln besteht, ist sie für die Definition verbotener Jagdausrüstung und -methoden umso wichtiger.[46] Erwähnt werden können jedoch Maßnahmen zur Einhaltung der Richtlinie 92/43 / EWG des Rates vom 21. Mai 1992 zur Erhaltung der wildlebenden Tiere und Pflanzen sowie der Richtlinie 79/409 / EWG des Rates vom 2. April 1979 zur Erhaltung der Wildvögel. 269 / 2007 über Landnutzungsregeln für die Pflege von NATURA 2000-Grasland. (X. 18.) Regierungsverordnung, die die Verwendung der Wildschutzkette beim Mähen vorschreibt.[47] Diese Regelung ermöglicht den Schutz von Vögeln, Arthropoden und Säugetieren. Die Notwendigkeit, eine Spielalarmkette zu verwenden, ist ebenfalls im Jagdgesetz enthalten. [48]Die Ketten müssen mindestens so breit wie die Schnittbreite des Mähers montiert und am Boden aufgehängt sein. Der durch die Ketten verursachte Soundeffekt alarmiert die Bestien, damit sie entkommen können. Es schützt auch die Reproduktion. Landwirte nutzen zunehmend die Wildtierwarnkette, nicht nur in Natura 2000-Gebieten. Mit der Entwicklung der Technologie sind Geräte zur Abwehr von Ultraschallspielen verfügbar geworden.

Es ist gut sichtbar, dass diese Konventionen der illegalen Jagdausrüstung und -methoden, den wichtigsten Eckpfeilern des Schutzes von Wildtieren und Lebensräumen sowie der Erhaltung von Wildtieren durch biologische Vielfalt endgültige Form gegeben haben.

Die jüngste EU-Verordnung zur Jagd ist die Verordnung über die Besiedlung nicht heimischer und invasiver Arten von 2014, die sich mit einem wachsenden, aber sehr gefährlichen Phänomen befasst, da diese Arten die lokale Flora und Fauna schädigen können und andere einheimische Arten zum Aussterben führen können . Die Verordnung sieht auch ein Verfahren, strenge Kontrollvorschriften und ein Notfallprotokoll vor.[49] Diese Bestimmung wird nicht nur für Jäger immer relevanter. Denken wir nur an die Invasion des asiatischen Marmorkäfers, der unser tägliches Leben bitter macht und in Ungarn keinen natürlichen Feind hat. Infolgedessen ist es in der Lage, auf unbestimmte Zeit zu reproduzieren und andere Arten zu verdrängen. Oft entnahmen invasive Arten das Lebensraum der einheimischen Organismen und verdrängen sie, wodurch sich ihre Umwelt

[39] Übereinkommen über die biologische Vielfalt (CBD), verabschiedet in Rio de Janeiro, Brasilien.

[40] Scott Brainerd: European Charter on Hunting and Biodiversity CIC Technical Series Publication No. 2 CIC – International Council for Game and Wildlife Conservation on behalf of the Council of Europe Hungary, Budakeszi 2007. 14. p.

[41] Mit dem ungarischen offiziellen Namen: a Biológiai Sokféleség Egyezmény kihirdetéséről szóló 1995. évi LXXXI. törvény.

[42] Anikó Bezdán: A vadászat természetvédelmi vonatkozásai. *Jogelméleti Szemle*. 2007/3.

[43] Elisa Morgera – James Wingard: *Principles for Developing Sustainable Wildlife Management Laws* CIC Technical Series Publication No. 3 the CIC – International Council for Game and Wildlife Conservation and the FAO – Food and Agriculture Organization of the United Nations Hungary, Budakeszi 2009. 17. p.

[44] Anikó Bezdán: *A vadászati jog szabályozása az Európai Unió néhány tagállamában*. Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et poltica 70. Tom. 2007. S. 3-9.

[45] Csányi Sándor: A vadgazdálkodás és vadászat az Európai Unióban. Gödöllő, 2005. S. 10-21.

[46] Verordnung (EWG) Nr. 3254/91 des Rates vom 4. November 1991 zum Verbot der Verwendung von Beinfallen in der Gemeinschaft und der Tötung von Pelz und Pelzprodukten bestimmter Arten von Wildtieren aus Ländern mit Beinhalterfallen oder Methoden, die nicht human sind Fangstandards für das Einfuhrverbot in die Gemeinschaft in https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31991R3254 Download-Datum: 08/11/2020.

[47] Mit dem ungarischen offiellen Namen: a NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X. 18.) Korm. rendelet.

[48] Siehe Vtv. § 79 Abs. 1 Buchst. H.

[49] Verordnung (EU) Nr. 1143/2014 des Europäischen Parlaments und des Rates vom 22. Oktober 2014 über die Verhütung und Bekämpfung der Einführung oder Einführung und Verbreitung invasiver gebietsfremder Arten in https://eur-lex.europa.eu/legal -content / DE / TXT /? Uri = celex: 32014R1143 Downloadzeit: 11/08/2020.

verändert. Ein hervorragendes Beispiel dafür ist der Waschbär oder Mufflon aus dem Jagdleben.[50]

4. Schlussgedanken

Wie wir gesehen haben, ziehen sich extrem alltägliche Natur- und Umweltvorschriften durch den Alltag der Jagd. Diese Bestimmungen, die sich auch auf die Jagd auswirken, betreffen nicht nur das Leben von Jägern, sondern auch das Leben von „alltäglichen" Menschen. Denken wir nur an geschützte Natur- und Umweltwerte, die einzigartigen Auswirkungen von Vorschriften (z. B. geschützte Tiere, geschützte Pflanzenarten).

Aus der Beschreibung der Verbindungspunkte zwischen internationalem Recht, der Bestimmungen der Europäischen Union und der Jagd geht hervor, dass die Jagd der Bereich ist, in dem die meisten Interessenkonflikte gelöst werden müssen, und dass Wildtiermanagement-, Jagdsport-, Landwirtschafts-, Naturschutz- und Umweltschutzaktivitäten erforderlich sind koordiniert werden. zu bringen.

Diese Aufgabe ist sowohl für Gesetzgeber als auch für Fachleute eine größere Herausforderung, aber es ist nicht unmöglich, wie die oben dargestellten gesetzlichen Bestimmungen und praktischen Beispiele gezeigt haben.

[50] Gábor Csorba: Mit csinálnak az emlős özönfajok Magyarországon? *Magyar Tudomány* 2017/4. S. 430–433.

Dr. Steiner Gábor*

A költségvetési csalás bizonyítási kérdései

Napjainkban – és ez változatlanul így van a rendszerváltozás óta – Magyarországon a költségvetési csalás (a 2012. január 1. előtti jogi terminológiával: adócsalás, illetve csalás) bűncselekményi kategóriája körében az általános forgalmi adóra elkövetett költségvetési csalások a leggyakoribb elkövetési forma. Az ilyen módon elkövetett **áfacsalások** leggyakoribb elkövetési módszerei öt fő kategóriába sorolhatóak, amelyek a következőek:

(1) Az adóbevallás benyújtásának elmulasztása (működés eltitkolás).

(2) A bevételek csupán egy részének a bevallása (bevétel eltitkolás).

(3) A fizetendő adó összegének csökkentése fiktív számlákkal (csalárd levonás).

(4) Jogosulatlan adó visszaigénylés (csalárd visszaigénylés).

(5) Az ún. körhintacsalások.

A fentiek közül az első két eset elkövetése nem igényel különösebb szervezettséget, mint ahogy azok bizonyítása sem jelent(het) túl nagy problémát a bűnüldöző hatóságok számára, hiszen ezek esetében mindössze arról van szó – bár nemritkán kombinálódva kerülnek elkövetésre több másik kategóriával –, hogy az adott gazdasági társaság nevében vagy nem nyújtanak be, vagy pedig hiányosan nyújtanak be adóbevallást. Ilyen esetekben „mindössze" annak bizonyítása szükséges, hogy az érintett gazdasági társaságnak az adóbevallás be nem nyújtása ellenére a valóságban volt, vagy valójában több bevétele volt, mint amit ténylegesen bevallott.

Ezzel szemben ugyanakkor az elkövetők oldaláról szervezett bűnelkövetést, míg a bűnüldöző hatóságok részéről speciális – kizárólag ezen bűncselekménytípus felderítéséhez kapcsolódó – nyomozástechnikai ismereteket igényel azon áfacsalások elkövetésének a bizonyítása, amikor az elkövetői kör – soha sem egyetlen személy, gyakran bűnszövetség vagy bűnszervezet – a fizetendő adó összegét fiktív számlákkal kísérli meg csökkenteni **(csalárd levonás),** vagy jogosulatlanul igényli vissza a számlák szerint előzetesen felszámított – ám valós gazdasági tevékenység hiányában valójában soha meg nem fizetett – adót **(csalárd visszaigénylés).**

A legkifinomultabb elkövetési módszer ugyanakkor az ún. **körhintacsalások** esete, ami szinte minden esetben a bűnszervezeti bűnelkövetésre jellemző többletelemeket igényli, azaz a hosszú időn át, sok személy részvételével működő, hierarchikusan szerevezett és konspiráltan működő csoportot, amelyben mindenkinek megvan a saját szerepe és a szervezett bűnözői kör vezetése a háttérből irányítja és összefogja az egyes részfeladatokat ellátó tagok tevékenységét.

A csalárd levonásoknak, illetve a csalárd visszaigényléseknek bizonyításához két szükségszerű elkövetési elem vizsgálata nélkülözhetetlen. Ezek közül az első a számlagyárak működésének, míg a másik az adólevonási jog gyakorlásának a kérdésköre.

A számlagyárak működése

A számlagyárak működésével összefüggésben három fő kérdéskört indokolt tisztázni. Egyrészt a számlagyárak tipikus jellemzőt, másrészt az azokra utaló gyanús körülményeket, harmadrészt pedig az azokra utaló egyértelmű tényeket, melyekhez Újhelyi Bence tipizálását vettem alapul.

A számlagyárak tipikus jellemzői

- az adott társaság nem ad be bevallást, avagy bead ugyan, azonban nagyságrendileg épp vagy megközelítőleg ugyanannyi levonható adót szerepeltet benne, mint felszámítottat (azaz összességében „nullás bevallást" nyújt be, vagy valamennyi minimális adót fizet),
- az adóigazgatási eljárás során a könyvelési iratait az adóhatóság részére nem adja át (azok a közlés szerint „elvesztek" vagy „ellopták", de „kreatívabb" magyarázat esetén feltörték a személygépkocsit, amiben tárolták, csőtörés volt abban a helyiségben és elázott, vagy akár – megtörtént védekezési mód – megrágta a kutya és ezért kidobták),
- a valóságban nem rendelkezett a kibocsátott számlák kiállításakor az ahhoz szükséges, a számlákon szereplő gazdasági tevékenység végzéséhez elengedhetetlen személyi és tárgyi feltételekkel (bejelentett és szakképzett alkalmazottak, a tevékenység végzéséhez szükséges tárgyi eszközök, illetőleg a munkavégzéshez szükséges létesítmény hiánya),

* Fővárosi törvényszéki bíró.

- a székhelye székhelyszolgáltató, vagy – ha önálló ingatlan – azon a valóságban nem található meg, vagy ott gazdasági tevékenységet nem végez (cégtábla sincsen kirakva),
- az ügyvezetője stróman (nem rendelkezik szakirányú végzettséggel, a jogügyleteknek a tartalmáról, de sok esetben még a partnerekről sem tud semmit, sőt gyakran hajléktalan),
- a beérkező utalásokat a bankszámlára érkezést követően készpénzben azonnal felveszik, vagy továbbutalásra kerül egy másik céghez, ahol is azt – szintén nyomban – felveszik (a kedvezményezett céggel ugyanakkor semmilyen valós gazdasági kapcsolatban nem áll, az a részére tevékenységet nem végzett, sok esetben személyi összefonódás is van).[1]

A számlagyárakra utaló gyanús körülmények

- a számlakiállító nem rendelkezett a munkák elvégzéséhez feltétlenül szükséges személyi és tárgyi feltételekkel (a termék értékesítéséhez vagy a szolgáltatás nyújtásához szükséges munkavállalói, tárgyi eszközei, létesítményei nem voltak meg),
- a számlakiállító nem nyújtott be adóbevallást, vagy minimális volt a befizetendő áfája,
- a számlakiállító nem volt elérhető az adóhatóság által az adóigazgatási vizsgálat során, székhelyének és telephelyének az ellenőrzése eredményre nem vezetett,
- a számlakiállító ténylegesen nem vette birtokba azt az árut, amit – a számlák alapján – eladott a számla befogadójának, hanem az iratok (szállítólevelek, levelezések) szerint közvetlenül a befogadóhoz irányította a szállítás során az árut, miután megrendelte azt,
- a számlakiállító könyvelője ténylegesen nem tud semmit a társaság valós működéséről, adott esetben nem is annak a vezető tisztségviselője tartotta fenn vele a kapcsolatot, vagy esetleg őt nem is ismerte,
- a számlakiállító székhelye eleve nem volt és nem is lehetett volna alkalmas arra, hogy ott a kibocsátott számlákon feltüntetett gazdasági tevékenységet végezzenek.[2]

A számlagyárakra utaló egyértelmű tények

- a számlakiállítónak – a kihallgatása során – fogalma sincsen a gazdasági eseményekről és eleve alkalmatlan az adott jellegű munka elvégzésére,
- a számlakiállító valójában nem is végez semmiféle valóságos gazdasági tevékenységet,
- a véletlenen túlmutató személyi összefonódások: a számlabefogadó bármilyen módon részt vett – akár korábban – magának a számlakiállító cégnek vagy akár az értékesítési láncolatban őt megelőzően szereplő bármelyik másik társaságnak a működtetésében (alkalmazott vagy tag volt benne, ő rendelte meg a leszállított árut, hozzáférése volt a bankszámlához, felvett pénzt róla, kapcsolatot tartott a könyvelővel, vitte a számlákat),
- ugyanazon személy hozott vevőt és eladót is a számlabefogadó cégnek, avagy éppen maga az eladó ajánlotta neki a vevőt, vagy fordítva, a vevő az eladót, hogy neki adja el vagy tőle szerezze be az árut (ahelyett, hogy közvetlenül kereskedtek volna egymással),
- a vételről és az eladásról ugyanazzal a kézírással vagy formátumban kiállított számlák,
- az eleve lehetetlenül alacsony – a valós működést önmagában kizáró – értékesítési ár.[3]

A fenti körülmények fennforgása esetén nagy valószínűséggel számlagyárral van dolgunk, melyek közös jellemzőit bár nem lehet taxatíve felsorolni, azonban ha az ismertetett feltételek fennállnak, akkor igencsak megalapozott lehet a gyanú, hogy az adott ügyben ilyenről lehet szó. Mindenesetre ennek vizsgálata végig alapos felderítést igényel, hiszen mindig akadhatnak olyan kivételek, amik formálisan a számlagyár látszatát keltik, ám valójában nem erről van szó.

Az adólevonási jog gyakorlása

A jogosulatlan adó- (áfa) visszaigénylésekkel kapcsolatosan merül fel az adólevonási jog visszaélésszerű gyakorlásának a problematikája, ami a költségvetési csalás – korábban csalás – elkövetésének az egyik leggyakrabban előforduló esetét jelenti régóta (csalárd visszaigénylés).

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal által az áthárított általános forgalmi adóra vonatkozó levonási jog érvényesítéséről és annak adóhatósági ellenőrzése során figyelembe vett szempontokról kiadott 3012/2018. útmutató rögzíti, hogy az adóalanyok alapvető joga, hogy amennyiben az ügylet teljesült, és az ügyletet tanúsító számla megfelel az Áfa tv. előírásainak, az általuk fizetendő áfából levonják az általuk beszerzett árukat és igénybe vett szolgáltatásokat terhelő előzetesen felszámított adót, tehát az adólevonási jog főszabály szerint nem korlátozható.

[1] Dr. Újhelyi Bence: Bizonyítási nehézségek és bizonyítási teher az adóigazgatási eljárásban és a büntetőeljárásban. In.: *A költségvetés büntetőjogi védelme konferencia-előadásainak szerkesztett változata*. Károli Gáspár Református Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017., 82. oldal.

[2] Dr. Újhelyi Bence: Bizonyítási nehézségek és bizonyítási teher az adóigazgatási eljárásban és a büntetőeljárásban. In.: *A költségvetés büntetőjogi védelme konferencia előadásainak szerkesztett változata*. Károli Gáspár Református Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017., 85. oldal.

[3] Dr. Újhelyi Bence: Bizonyítási nehézségek és bizonyítási teher az adóigazgatási eljárásban és a büntetőeljárásban. In.: *A költségvetés büntetőjogi védelme konferencia előadásainak szerkesztett változata*. Károli Gáspár Református Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017., 86–87. oldal.

Az általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény (Áfa tv.) 120. §-ában írtak alapján az adóalany abban a mértékben, amilyen mértékben – adóalanyi minőségében – a terméket, szolgáltatást adóköteles termék értékesítése, szolgáltatás nyújtása érdekében használja, egyéb módon hasznosítja, jogosult arra, hogy az általa fizetendő adóból levonja azt az adót (előzetesen felszámított adó), amelyet a) termék beszerzéséhez, szolgáltatás igénybevételéhez kapcsolódóan egy másik adóalany – ideértve az Eva. tv. (2002. évi XLIII. törvény) hatálya alá tartozó személyt, szervezetet is – rá áthárított; b) termék beszerzéséhez – ideértve a termék Közösségen belüli beszerzését is –, szolgáltatás igénybevételéhez – ideértve az előleget is, ha az adót a szolgáltatás igénybevevője fizeti – kapcsolódóan fizetendő adóként megállapított; c) termék importjához kapcsolódóan maga vagy közvetett vámjogi képviselője megfizetett, illetőleg maga vagy közvetett vámjogi képviselője fizetendő adóként megállapított; d) előleg részeként megfizetett; e) fizetendő adóként megállapított egyrészt a vállalkozási tevékenységén belül végzett saját beruházása eredményeként tárgyi eszköz előállítása miatt, másrészt a vállalkozásában kitermelt, előállított, összeállított, átalakított, megmunkált, illetőleg a vállalkozásához vásárolt vagy importált termék gazdasági tevékenységéhez történő felhasználása esetén, ha a termék ilyen állapotában másik adóalanytól történő beszerzésekor adólevonási jog nem illetné meg.

Az adólevonásra jogosító számla ellenőrzése

Az Áfa tv. előírásai alapján az előzetesen felszámított általános forgalmi adó levonásba helyezésének együttesen megkívánt tartalmi feltételei közé tartozik egyebek mellett, hogy a számlát valós adóalany állítsa ki, a számlát az azon feltüntetett adóalany felek között végbement valós gazdasági eseményről állítsák ki, és a számla minden, az Áfa tv. által előírt kötelező adattartalom körébe tartozó adata helytálló legyen. Az alakilag a jogszabályi előírásoknak megfelelő számla csak abban az esetben jogosítja a számlabefogadó adóalanyt adólevonásra, ha az tartalmilag hiteles, annak minden adata valós és helytálló (lásd NAV útmutató 46. pont).

Bizonyítási kérdések az adólevonási jog gyakorlásával összefüggésben

A gazdasági esemény vonatkozásában a termék értékesítését, szolgáltatás teljesítését igazoló tények, körülmények, bizonylatok alapján állapítható meg, hogy a számlában feltüntetett teljesítés a valóságban megtörtént-e és bizonyítható-e, valamint, hogy a termékértékesítést, szolgáltatásnyújtást a számlán szállítóként szereplő adóalany teljesítette-e. Ezek vizsgálatakor az adott kérdés eldöntésnek az alapja minden esetben az adóbevétel csökkentéséhez felhasznált számlák mögötti gazdasági események meg nem történtének, illetőleg a számlák fiktív voltának a bizonyíthatósága vagy adott esetben épp a bizonyíthatatlansága (lásd NAV útmutató 47. pont).

A számlában feltüntetett gazdasági esemény

Ha a számlabefogadó a számlán feltüntetett terméket nem vásárolta meg, a szolgáltatást nem vette igénybe, azaz a felek között köttetett szerződés színlelt szerződés, a számla nem alkalmas adólevonásra. Abban az esetben, amikor bizonyítást nyer, hogy a számlán feltüntetett gazdasági esemény egyáltalán nem valósult meg, mert az adóalany nem szerzett be terméket, nem vett igénybe szolgáltatást, nem teljesül az adólevonásnak az Áfa tv. 120. § a) pontja szerinti alapfeltétele, miszerint az előzetesen felszámított adó termék beszerzéséhez vagy szolgáltatás igénybevételéhez kapcsolódik. Ezekben az esetekben a számlabefogadót adólevonási jog nem illeti meg, és ha azzal jogellenesen él, bűncselekményt követ el (lásd NAV útmutató 49. pont).

A vizsgálandó kérdések a bizonyítás körében

Vizsgálandó e körben, hogy számla kibocsátója rendelkezik-e egyáltalán a szóban forgó termékekkel, képes-e azok szállítására (honnan szerezte be előtte, hol tárolta korábban). Ugyanígy vizsgálni kell, hogy vannak-e bejelentett munkavállalói, továbbá hogy megtalálható-e a székhelyén. Kérdés továbbá, hogy rendelkeznek-e a felek olyan szükségszerűen meglévő iratokkal, amelyek bizonyítják a köztük fennálló gazdasági kapcsolat tényleges fennállását (üzleti levelezés, szerződés, szállítólevél), vagy hogy vannak-e problémák a különböző partnerektől befogadott számlákkal (pl. feltűnő módon ugyanazon tollal vagy akár azonos kézírással írták meg az összeset, vizsgálandó, hogy a számlatömböt ki és mikor vásárolta meg).

Egy gyakorlati példa a nyilvánvaló ellentmondásokra

A Fővárosi Törvényszék előtt korábban folyamatban volt és jogerősen befejeződött egyik bűnügyben az elkövetői kör a következő „szarvashibákat" követte el akkor, amikor nem figyelt kellőképpen arra, hogy ne keltsen gyanút a levonáshoz használt számláknak a fiktivitása terén:

A vádbeli társaság által kiállított, illetve befogadott, a vádlott által az adóhatóságnál felhasznált **összes gépelt számla** kapcsán egyértelműen megállapítható volt, hogy szemmel láthatóan **ugyanolyan stílusban, tördeléssel és kifejezésekkel írták** az adott büntetőeljárás tárgyát képező valamennyi gépelt számlát, így az egyes eltérő – állítólagos – „eladóktól" származó beszerzési számlákat, és ugyanúgy a vádbeli társaság értékesítési számláit is, tehát azokat is, amiket a vádbeli társaság állítólagos „eladói" állítottak ki, és azokat is, amiket maga a vádbeli társaság állított ki a – nyilvánvalóan kizárólag papíron történt – továbbértékesítések során. Mindez egyértelműen arra utalt, hogy egy kézben összefutó

számlázás folyt valamennyi cégnél, ami így cáfolta a köztük fennálló tényleges gazdasági kapcsolatnak még csak a lehetőségét is.

Ugyanez az azonosság **a kézzel írt számlák** és bizonylatok esetében is fennállt, azonban azok vizsgálatára – mivel kézzel íródtak – módja nyílt a bíróságnak igazságügyi írásszakértőt is kirendelni. A bíróság az írásszakértővel megvizsgáltatta tehát a rendelkezésre álló számlák és bizonylatok közül valamennyi olyat, amelyik kézírással került kiállításra. A kirendelt igazságügyi írásszakértő pedig megállapította, hogy minden kétséget kizáróan **ugyanazon személy írta** az adott ügyben szereplő valamennyi kézzel írt számlát és bizonylatot. Minderre pedig csak abban az esetben kerülhetett sor – figyelemmel arra, hogy a vádbeli társaság a vádlott cége volt, míg az írásszakértői véleménnyel érintett másik három gazdasági társaság a vádbeli társaság számlák szerinti eladói, illetőleg vevői voltak –, ha a számla- és bizonylatkiállításokat az összes érintett társaságnál egyazon személy végezte, ami újfent egyértelművé tette, hogy tényleges gazdasági tevékenység a számlák mögött nem volt, tehát azok mind fiktívek voltak.

Az adott büntetőügy iratai között rendelkezésre állt **több olyan fizetési felszólítás,** amelyeket a fiktív számlázási láncolatban részt vevő egyes gazdasági társaságok írtak egymásnak, átutalás helyett részletekben és készpénzben való kiegyenlítésre felhíva a másik felet. Ránézésre is megállapítható volt, hogy szemmel láthatóan ugyanolyan stílusban, tördeléssel, kifejezésekkel és helyesírási-nyelvhelyességi-stilisztikai hibák – nem túlzás – tömkelegével írták meg valamennyi rendelkezésre álló fizetési felszólítást, teljességgel független attól, hogy éppen melyik cég nevében adták ki, hogy a vádlott cége küldte-e ki, vagy pont fordítva, ő kapta meg az „üzleti partnerétől" azt. A bíróság ezek vizsgálatára igazságügyi nyelvi szakértőt rendelt ki, aki megállapította, hogy a fennálló nagyfokú hasonlóságok döntő száma miatt erősen valószínű, hogy **mindegyik egyazon minta alapján született, és így feltehetőleg ugyanaz a személy írta az adott ügyben fellelt – papíron teljesen eltérő más-más cégektől származó, hol a vádlott cége által kapott, hol általa küldött – valamennyi fizetési felszólítást.** Minderre pedig csak abban az esetben kerülhetett sor – figyelemmel arra, hogy a vádbeli társaság a vádlott cége volt, míg az írásszakértői véleménnyel érintett másik három gazdasági társaság a vádbeli társaság számlák szerinti eladói, illetőleg vevői voltak –, hogy ha a fizetési felszólításoknak a megírását az összes érintett társaságnál egyazon személy végezte, ami ugyancsak egyértelművé tette, hogy tényleges gazdasági tevékenység a számlák mögött nem volt, azok mind fiktívek voltak.

A körhintacsalás alapfogalmai

A körhintacsalások résztvevői a jogirodalomban a következő megnevezések alatt ismeretesek:

- a „missing trader" (hiányzó vagy eltűnő kereskedő) társaság,
- a „puffer" (csatorna vagy átszámlázó) társaság,
- a „conduit" (külföldi csatorna) társaság,
- a „bróker" (haszonhúzó) társaság.

A körhintacsalás lényege

A körhintacsalás lényege, hogy a „bróker" (haszonhúzó) társaság az árut az irányítása alatt álló személyekhez kapcsolódó, az általános forgalmi adó elkerülése céljából működtetett cégláncolattól szerzi be. Az elkövetők által irányított személyek (strómanok) és fiktív cégláncolat nettó áron szerzi be az árut, és azt a belföldi értékesítést terhelő általános forgalmi adó megfizetését elkerülve adja el utána a „bróker" (haszonhúzó) társaságnak, „áfátlanítva" azt.

Az egyik elkövetési mód szerint – ezzel kezdődik az „áfátlanítás" – az árut a közösség területén működő cégektől vásárolják meg a közösségi beszerzés szabályai szerint nettó áron a fiktív cégláncolathoz tartozó külföldi cégek nevében, majd innen adják tovább papíron a belföldi „missing trader" (eltűnő kereskedő) cégeknek, vagy a közösségi eladótól már rögtön a belföldi „missing trader" cégek veszik azt meg. A másik elkövetési mód szerint egy magyarországi cégtől – amely nem tud a csalásról – az ugyancsak a fiktív cégláncolathoz tartozó, de a közösség területén működő társaság nettó áron veszi meg az árut, majd ez a fiktív cégláncolathoz tartozó külföldi cég adja el utána szintén csupán papíron az árut a belföldi „missing trader" cégeknek.[4]

A „missing trader" (hiányzó vagy eltűnő kereskedő) társaságok szerepe

A „missing trader" (eltűnő kereskedő) cégek a számlázási láncolatban a közösségen belüli beszerzések első magyarországi láncszemei, akik ezt követően az árut továbbszámlázzák az ugyancsak belföldi „puffer" (átszámlázó) cégeknek. Ilyen módon a „missing trader" cégek ezen belföldi értékesítést terhelő, fizetendő általános forgalmi adóval szemben nem helyezhetnének levonásba belföldi beszerzést terhelő általános forgalmi adót, hanem éppen ellenkezőleg, meg kellene fizetniük a közösségi beszerzéshez kapcsolódó áfa összegét. A „missing trader" cégek azonban nem fizetik meg az általános forgalmi adót, mivel egyáltalán nem tesznek általános forgalmiadó-bevallást, vagy valótlan tartalmú bevallást nyújtanak be. Fő jellemzőjük tehát az, hogy ők azok a hiányzó vagy eltűnő kereskedők, amelyeknek a nevében az általá-

[4] Lásd az alábbi példákat konkrét büntetőügyek vádiratai alapján

nos forgalmi adóra vonatkozó bevallási – és értelemszerűen a befizetési – kötelezettséget nem teljesítik, hiszen létrehozásuk oka is mindössze annyi, hogy megteremtsék a lehetőségét a bűncselekmény elkövetéséből származó és a láncolat végén a „bróker" cégnél lecsapódó vagyoni előny, azaz a közösségen belüli beszerzés utáni senki által meg nem fizetett áfa későbbi kivételének.

A „missing trader" cégek valótlan tartalmú bevallása adóminimalizáló és adóelkerülő jellegű, abban a nettó áron történő közösségi beszerzést nem szerepeltetik, és a bevallott belföldi értékesítéssel szemben – valótlanul – közel azonos összegű belföldi beszerzést szerepeltetnek, miközben azok mögött valós gazdasági események, illetve számlák értelemszerűen nem állnak (mivel nem belföldről, hanem közösségen belülről szerezte be az elkövetői kör az árut, ami után nem levonási joguk, hanem a nettó árú beszerzésük után befizetési kötelezettségük állna fenn). A „missing trader" társaságokat jellemző módon „stróman" vagy egyéb okból utolérhetetlen személyek nevére jegyzik be a cégnyilvántartásba, miközben a székhelyük valótlan cím vagy székhelyszolgáltató, ahol tevékenységet nem végeznek, vagyonuk nincsen. Az elkövetői kör irányítói ezeket a cégeket a lelepleződés megnehezítése érdekében rendszeres időközönként lecserélik, és ilyenkor az „eldobott" céget általában másik „stróman" személy nevére íratják át. Ennek megfelelően „feláldozhatók", az elkövetői kör maga is számít arra, hogy „lebuknak", ezért a többszörös átszámlázásokkal igyekeznek eltüntetni a „bróker" céghez vezető nyomokat.

A „puffer" (csatorna vagy átszámlázó) társaságok szerepe

Az ügyletben „bróker"-ként (haszonhúzó) szereplő társaság részére közbeiktatott láncszemek, a „puffer" (átszámlázó) cégek számlázzák tovább az árut, amely cégek a látszat megteremtése érdekében szabályosan eleget tesznek az adóbevallási és az adómegfizetési kötelezettségüknek. Látszólag rendezett könyveléssel és bevallásokkal bírnak, mivel – azok valótlan tartalma szerint – belföldről beszerzett árukat értékesítenek tovább belföldi cégeknek, tehát belföldi beszerzést és belföldi értékesítést tüntetnek fel valótlanul, ezért az értékesítést terhelő általános forgalmi adóval szemben levonásba helyezik a „missing trader" cégektől – vagy több „puffer" társaság használata esetén a láncba tetszőleges számban közbeiktatott további „puffer" társaságoktól – történő belföldi beszerzéseikről szóló valótlan számláknak az általános forgalmiadó-tartalmát.

Ügyelnek arra, hogy a feltüntetett belföldi beszerzések és belföldi értékesítések összege közel azonos legyen, hogy minimálisra szorítsák az adófizetési kötelezettségüket, illetve arra is, hogy adóbevallásaiknak – hogy működő cégeknek a látszatát keltsék – határidőben eleget tegyenek. Bizonyos időközönként az elkövetői kör irányítói a „puffer" cégeket is lecserélik a lelepleződés megnehezítése érdekében, amelyeket ugyancsak „strómanok" vagy egyéb nehezen utolérhető személyek vezetnek, ami által elkerülni törekszenek annak kiderülését, hogy e cégek tényleges gazdasági tevékenységet – a „missing trader"-hez hasonlóan – valójában szintén nem végeznek.

A „conduit" (külföldi csatorna) társaságok szerepe

A „conduit" (külföldi csatorna) társaság olyan, másik közösségi tagállamban létrehozott cég, amelyet az elkövetők a fiktív számlázási láncolatba a csalás elősegítése érdekében iktatnak be. Szerepük az áru szabályosan működő belföldi vagy közösségi kereskedőtől való beszerzése, majd annak a „missing trader" cégek részére papíron történő továbbértékesítése, átszámlázása, de ritkább esetben a „missing trader" és a „puffer", illetve a „puffer" cégek közé is beiktathatók.

A „bróker" (haszonhúzó) társaság érdeke

A „bróker" (haszonhúzó) társaság ilyen módon jelentős árelőnnyel szerzi meg az árut, mivel az általános forgalmiadó-fizetési kötelezettséget a fiktív cégláncolat felhasználásával elkerüli, és az áru nettó árán felül csak az általa irányított személyek és cégláncolat nyújtotta jogellenes „adóelkerülő szolgáltatás díját" kell a résztvevőknek megfizetnie. A „bróker" cég tehát az árut nettó áron szerzi be, azonban jogosulatlanul mégis levonásba helyezi a fiktív cégláncolathoz tartozó „puffer" cégek által részére kiállított valótlan tartalmú számlák általános forgalmiadó-tartalmát, és ez az, ami a jogosulatlan versenyelőnyt eredményező nyereséget keletkezteti nála.

A „bróker" cégek tehát azok, amelyek realizálják a profitot, ők a haszonhúzók. A közösségi árubeszerzés a valóságban a „bróker" cégek beszerzési igényét elégíti ki, az egész számlázási láncolat felépítése kizárólag a „bróker" cégek kiszolgálása érdekében és azok vezetői irányítása alatt történik. Amennyiben a fiktív számlázási láncolatot nem hoznák létre, a közösségen belüli eladó gazdasági társaság közvetlenül a „bróker" céggel állna felismerhető üzleti kapcsolatban, azaz az árut a „bróker" cég vásárolná meg a saját neve alatt a közösség területéről, ami részéről utána azzal a kötelezettséggel járna, hogy neki kellene a közösség területéről való áfamentes beszerzés után megfizetnie a magyar állam irányába az általános forgalmi adó teljes összegét.

A körhintacsalásból származó jogosulatlan előny abból adódik, hogy az elkövetői kör irányítása alá tartozó személyek nem fizették meg a közösség területén működő cégektől nettó áron vásárolt áru belföldi értékesítése után az általános forgalmi adót, a láncolathoz tartozó cégek nevében valótlan tartalmú adóbevallásokat nyújtottak be, és a „bróker" cég részére ilyen módon a „puffer" cégek nevében valótlan tartalmú számlákat állítottak ki, így az ezen

számlákon szereplő, a „bróker" cég által végül jogosulatlanul levonásba helyezett általános forgalmi adót korábban senki nem fizette be a költségvetésbe. Tehát nincs olyan előzetesen felszámított adó, amit szabályosan le lehetne vonni – hiszen a belföldi számlázási lánc elején a „missing trader" tarsaságok nem fizették be azt –, mégis levonásba helyezik a senki által meg nem fizetett adót.

A vizsgálandó kérdések a bizonyítás körében

- az áruk szállításához használt járművek útvonala (GPS-adatok),
- a CMR okmányokon (nemzetközi fuvarlevél) szereplő kézírások,
- az internetes banki átutalásokhoz használt eszközök helye (IP-címek),
- az adóbevallások benyújtásához használt eszközök helye (IP-címek),
- a VIES adatok (uniós adószámok),
- a bankszámlaszerződések megkötése során keletkezett iratok,
- az érintett cégeknél foglalkoztatott személyekre vonatkozó adatok,
- a tagok, a vezető tisztségviselők és a könyvelők közötti átfedések.

a) Az áruk szállításához használt járművek útvonala (GPS adatok)

Valós közösségi termékértékesítés esetén teljességgel természetes, hogy az adott áru elhagyja az országhatárt, illetve hogy annak szállítása teherforgalommal történik. Fiktív értékesítés esetén azonban mindez értelemszerűen elmarad, a tehergépkocsik valójában vagy át sem lépik az országhatárt, vagy átlépik ugyan, de minimális időt töltenek azon túl, extrém esetben pedig ugyan elmennek egy létező (bérelt) külföldi telephelyre, de jellemzően – függetlenül a feladó, illetve a címzettek eltérő személyétől – mindig ugyanoda, ahol is várakoznak egy jó darabig, majd hazaindulnak, anélkül, hogy az árut – ha egyáltalán elszállították magukkal – kipakolnák.

Ezek az ellentmondások ugyanakkor a tehergépkocsikba beszerelt GPS nyomkövető rendszerek segítségével visszaellenőrizhetők, és a műholdas nyomkövetés alapján lekövethető a mozgásuk. A műholdas nyomkövető ugyanis optimális esetben lehetővé teszi a jármű, a vezető, a megtett útvonal, a vezetési idő és az üzemanyag visszaellenőrzését, mint ahogyan az útnyilvántartást is.

b) A CMR-okmányokon (nemzetközi fuvarlevél) szereplő kézírások

A CMR lényegében egy árukísérő okmány, amelynek kitöltésével igazolható, hogy szerződés alapján történik az adott fuvar. Mindemellett igazolja a jármű rendszámát, a fuvarozás tartalmát, de ami a körhintacsalások bizonyítása szempontjából a legnagyobb jelentőséggel bír, az az, hogy átvételi elismervényként szolgál arra nézve, hogy a fuvarozó átvette a feladótól az árut, illetve akkor is, amikor a címzetthez kerül a szállítmány, és ezeket névaláírásokkal kell igazolni.

Körhintacsalásnál gyakran elkövetik a terheltek azt a hibát, hogy minden esetben ugyanannak a személynek a neve alatt, illetve kézírásával ugyanaz a személy tölti ki a CMR-okmányt, melyen rögzíteni kell a kiállítás helyét és idejét, a feladó és a fuvarozó adatait, az áruátvétel és az árukiszolgáltalás helyét és idejét, az átvevő nevét, az árudarabok adatait, a fuvarköltségeket, a kísérő okmányok jegyzékét, a jármű rendszámát, illetve a fuvarozó fenntartásait is. Ez alapján az átadó és az átvevő rendszeresen visszatérő névazonosságból, azaz abból, hogy mindig ugyanaz a személy adja át vagy veszi át az árut, függetlenül attól, hogy eltérő cégekről van szó, vagy ha a feltüntetett nevek eltérnek, a névaláírások mégis megállapított közös eredete alapján következtetést lehetséges levonni arra, hogy ha adott esetben csak fiktív árumozgásról van szó.

c) Az internetes banki átutalásokhoz használt eszközök helye (IP-címek)

A körhintacsalás természetes velejárója, hogy a szervezett elkövetői körből azok a személyek, akiknek ez a feladata, a számlázási láncolatban szereplő fiktív termékértékesítések ellenértékét az érintett cég bankszámlájáról átutalják a láncolatban előttük álló társaság bankszámlájára, annak érdekében, hogy ezzel a jogügylet valóságosságának a látszatát keltsék. A pénzösszegek átutalását követően ugyanakkor azokat nyomban felveszik a kedvezményezett számláról, majd a továbbiakban ugyanabból az összegből fedezik a láncolat következő köreinek az utalásait is, így lényegében ugyanazt az összeget „utaztatják" a láncolatban részt vevő cégek számlái között.

Azzal azonban több esetben nem számolnak az elkövetők, hogy az internetes banki átutalásokhoz használt számítástechnikai eszközök helye azok IP-címei alapján beazonosítható, melynek révén igen gyakran megállapítható az, hogy a fiktív számlázási láncolatban szereplő valamennyi cég számlájáról az átutalásokat pontosan ugyanarról az eszközről kezdeményezték.

d) Az adóbevallások benyújtásához használt eszközök helye (IP-címek)

Az előzőekben írtak ugyanúgy igazak az adóbevallások benyújtására is, melyek kapcsán igen sokatmondó adatként jelentkezhet az, hogy ha a számlázási láncolatban részt vevő valamennyi – egymástól papíron független és piaci alapokon nyugvó üzleti kapcsolatban álló – társaság bevallását ugyanarról a számítógépről (melynek fizikai helyzete IP-cím alapján azonosítható), vagy azonos ügyfélkapu felhasználásával töltötték fel az adóhatóság elektronikus rendszerébe.

e) A VIES-adatok (uniós adószámok)

A VIES betűszó a VAT Information Exchange System kifejezés kezdőbetűiből tevődik össze, amely egy olyan elektronikus alkalmazást jelöl, melynek segítségével ellenőrizni lehet az EU-ban bejegyzett társaságok uniós adószámát. Az uniós adószám meglétének jelentősége abban rejlik, hogy az uniós gazdasági szereplők (cégek) kizárólag annak a birtokában végezhetnek termékértékesítést vagy szolgáltatásnyújtást a honosságuktól eltérő más uniós tagországokban.

A fiktív számlázási láncolatban szereplő külföldi gazdasági társaságok kapcsán az elkövetői kör sok esetben nem fordít figyelmet arra, hogy a cég uniós adószámmal rendelkezzen, amely adat – pontosabban adat hiánya – eleve kérdésessé teszi az állítólagos árumozgás megtörténtét.

f) A bankszámlaszerződések megkötése során keletkezett iratok

A körhintacsalások elkövetői gyakran csúsznak el azon a „banánhéjon", hogy a láncolatban részt vevő egyes – egymástól papíron független és pusztán üzleti kapcsolatban álló – gazdasági társaságok bankszámláihoz pontosan ugyanazok a személyek rendelkeznek hozzáféréssel, vagy korábban – akár évekkel előtte – ugyanazon személyek nyitották meg a cégek bankszámláit. Mindez a bankszámlaszerződések és az aláírási címpéldányok segítségével összevethető, ami alapján gyakran derül ki az, hogy pont ugyanaz a személy kezeli az összes cég bankszámláját, mely körülmény a közöttük fennálló üzleti kapcsolat valóságosságát nyomban kétségessé teszi.

g) Az érintett cégeknél foglalkoztatott személyekre vonatkozó adatok

Az egészségbiztosításért és a nyugdíjfolyósításért felelős állami szervek megkeresése útján tisztázható, hogy pontosan hány bejelentett alkalmazottja volt az elkövetési időben a számlázási láncolatban részt vevő egyes gazdasági társaságoknak. Amennyiben ennek alapján az derül ki, hogy az adott szám a számlákon feltüntetett szolgáltatások elvégzéséhez képest aránytalanul alacsony, vagy hogy mindegyik érintett cégnél pontosan ugyanazok az alkalmazottak voltak bejelentve – ami igen gyakran előfordul –, akkor megkérdőjelezhető a valós tevékenységük is.

h) A tagok, a vezető tisztségviselők és a könyvelők közötti átfedés

Egyértelműen fiktív cégláncolatra utal az, ha a láncban szereplő egyes cégekben – amelyek egyúttal vevők és eladók is – ugyanazok a személyek töltenek (vagy korábban töltöttek be) tagi vagy vezető tisztségviselői pozíciót, mint ahogy a könyvelők személyének azonossága is erre utalhat. E körben különös figyelmet kell fordítani annak vizsgálatára, hogy esetükben nem csupán „strómanokról" van-e szó, akiknek a személyes körülményeinek feltárása így nélkülözhetetlen.

Anyagi jogi szempontból vizsgálandó körülmények

Anyagi jogi szempontból a költségvetési csalás tárgyában indult büntetőeljárások elbírálásánál a következő kérdésekkel kapcsolatban merül fel a jogalkalmazási problémák legnagyobb része:

(1) A számlagyáros és a stróman felelőssége.
(2) A tévedés lehetőségének kérdése.
(3) A törvényi egység.
(4) Az üzletszerűség.

A számlagyáros és a stróman felelőssége

A számlagyáros: bűnsegéd.

A költségvetési csalásnak a tettese az adott gazdasági társaság vezető tisztségviselője, akinek jogszabályon alapuló kötelezettsége áll fenn az általános forgalmi adó bevallására és megfizetésére. A költségvetési csalás alanya tettesként kizárólag az adózó lehet. Büntetőjogilag azt a természetes személyt lehet e bűncselekményért tettesként felelősségre vonni, akinek a kötelességét képezte (volna) az, hogy intézkedjék az adókötelezettség teljesítése tárgyában. A számlagyáros pedig, aki ezen bevallási kötelezettség jogellenes megsértéséhez az általa kiállított hamis számlákkal segítséget nyújt, bűnsegédként felelhet az elkövetett cselekményért.

A számlagyárak esetében, az a személy, aki a felhasználásra kerülő számlákat kibocsátja és azokat közvetlenül vagy közvetett módon (közvetítők útján) a felhasználók rendelkezésére bocsátja – tudva azt, hogy a számlák mögött a számlakibocsátó részéről valós teljesítés nincs és a számlabefogadó a számlákat az adófizetési kötelezettségének a csökkentésére fogja felhasználni – („számlagyáros"), a cselekményt bűnsegédként valósítja meg, de az is bűnsegéd, aki számlát közvetlenül ugyan nem állít ki, de tudomásul veszi azt, hogy az általa képviselt társaság nevében arra jogosulatlan személy állít ki nem létező tevékenységről számlákat és az ehhez szükséges bélyegzőt, illetve egyéb okiratokat az illető személy rendelkezésére bocsátja. Aki a számlák kiállításához, illetve azok továbbításához a számlamegrendelés és számlakiállítás, továbbá a számla továbbítása és az ellenérték visszajuttatása révén szándékosan segítséget nyújt, a költségvetési csalásért ugyancsak bűnsegédként vonható felelősségre.[5]

A stróman: tettes vagy felmentés (tévedés esetén), ettől függően pedig *a tényleges irányító:* felbujtó vagy közvetett tettes.

Abban az esetben, hogy ha a társaság tényleges irányítója olyan személyt használ fel bejegyzett – és ezáltal bevallásra kötelezett – vezető tisztségviselőként a bűncselekmény elkövetéséhez, akinek a tu-

[5] PKKB 5.B.80205/2005/455., Fővárosi Törvényszék 23.Bf.12187/2012/36.

data valamilyen mérhető szinten átfogja a vezető tisztségviselői tevékenységgel járó bevallási kötelezettséget, akkor ők felbujtóként és tettesként felelnek, amennyiben pedig olyan személyt használ fel, aki az arra való teljes alkalmatlansága folytán ezen kötelezettsége kapcsán tévedésben van, úgy a tényleges irányító közvetett tettesként felel az elkövetett cselekményért, míg a tévedésben lévő stróman felmentésének van helye.

A költségvetési csalást szoros értelemben vett, azaz közvetlen tettesként az követheti el, aki az adóhatóságnak bevallani köteles az adókötelezettség szempontjából jelentős tényeket (így tehát gondoskodni az adóbevallásnak az elkészítéséről és benyújtásáról). A Kúria korábban, felülvizsgálati eljárásban hozott több határozatában (BH 2010.114., BH 2010.319., BH 2013.200.) is rámutatott, hogy e bűncselekményt azonban más elkövetői minőségben, így közvetett tettesként, bűnsegédként olyan személy is elkövetheti, akinek nincs jogi kötelezettsége a tényekre vonatkozó nyilatkozattételre (azaz nem ügyvezető). Következetes az ítélkezési gyakorlat abban, hogy az ún. közvetett tettesség állapítható meg, ha az elkövető más, a tévedése miatt nem büntethető személyt (strómant) mint eszközt használ fel a bűncselekmény elkövetéséhez.[6]

A gazdasági társaság adóbevallásának benyújtására, az adófizetéssel kapcsolatos jognyilatkozatok megtételére az ügyvezető köteles. A bírói gyakorlat kimunkálta azt az esetet, amikor a gazdasági társaság ügyvezetését névleg egy ún. strómanra átruházzák, de a gazdasági társaságot ténylegesen a mögötte álló személy irányítja, aki így a bírói gyakorlatnak megfelelően a költségvetési csalásnak közvetett tettese lehet, mivel a cég tevékenységében semmilyen szerepet nem vállaló bejegyzett ügyvezető felhasználásával követi el a cselekményt. Abban az esetben azonban, amikor a bejegyzett ügyvezető – amellett, hogy mindenben egy másik személy kérésére és irányítása alapján jár el – a cég tevékenységéről tudomást szerez, és abban az üzleti tárgyalásokon való megjelenésével, okiratok aláírásával szerepet vállal annyira, hogy nem állítható, teljes tudatlanságban (tévedésben) lett volna a cég tevékenységét illetően, őt mint ügyvezetőt fogja terhelni a felelősség a cég adóbevallásának benyújtásáért, és azért, hogy az adóbevallás a valóságnak megfelelő adatokat tartalmazzon. Az, hogy ezt a kötelességét nem teljesíti, és nem ellenőrzi, hogy a cég tevékenységét az ő hozzájárulásával irányító személy ennek eleget tesz-e, nem mentesítheti őt a mint a cég ügyvezetőjét terhelő kötelezettségek alól.[7]

A tévedés lehetőségének kérdése

A ténybeli tévedés (azaz a könyvelő alkalmazása): a BH 2003.397. kimondja, hogy a társaság vezető tisztségviselője az általános forgalmiadó-bevallásának elmulasztásával elkövetett adócsalásért könyvelő alkalmazása ellenére is felel, ha a könyvelőnek nem adja át az adóbevallás elkészítéséhez szükséges iratokat, és nem ellenőrzi, hogy a bevallás megtörtént-e.[8]

Nincs akadálya annak, hogy a gazdasági társaság vezető tisztségviselője akár eseti, akár állandó jelleggel megbízzon, meghatalmazzon egy alkalmazottat, hozzátartozót, könyvelőt vagy jogi képviselőt a társasággal kapcsolatos feladatok ellátásával, azonban ez nem eredményezi a felelősség átszállását, a továbbiakban is a vezető tisztségviselő felel azért, hogy a céggel kapcsolatos gazdasági események megfelelően könyvelve legyenek, a könyvviteli nyilvántartások rendben legyenek, illetőleg az adóbevallások benyújtásra kerüljenek. A feladatok átengedése esetén a vezető tisztségviselő köteles folyamatosan ellenőrizni a megbízott személy tevékenységét, és amennyiben problémákat észlel, azokra azonnal reagálnia kell. Hiába jogosult adott esetben a könyvelő az adóbevallások aláírására, lebélyegzésére és benyújtására, a társaság vezető tisztségviselőjének legalább a bevallási időszak lejártát követően ellenőriznie kell, hogy a könyvelés rendben van-e, az adóbevallások benyújtása megtörtént-e. Ez az ellenőrzés nem állhat meg annál a pontnál, hogy e körben szóban tájékoztatást kér és kap, mivel a cég tevékenysége kapcsán kizárólagos polgári és büntetőjogi felelősséggel tartozik, a vezető tisztségviselő – függetlenül végzettségétől, felkészülésétől – köteles megismerni az adóbevallások tartalmát. Ilyen körülmények között a gondatlanság megállapítására nem kerülhetett sor, a cselekmények szándékosak, figyelemmel arra, hogy a könyvelő igénybevételére – a bírói gyakorlat szerint – csak mint teljesítési segédként van mód.[9]

A társadalomra való veszélyességben (azaz az adójogi norma tartalmában) való tévedés: a Legfelsőbb Bíróságnak a Bfv.13/2009/5. számú ítélete kimondja, hogy a szakirodalomra, a jogtudomány kiemelkedő alakjainak a munkájára, vagy akár büntetőjogi tankönyvére (az azokban megjelent okfejtésekre) történő hivatkozás sem elegendő az ilyen jellegű tévedésnek a megállapításához, azt legfeljebb csak a jogalkalmazó szervek döntései, illetőleg téves jogi tájékoztatásai alapozhatják meg.[10]

A törvényi egység

A költségvetési csalás 2012. január 1. napján hatályba lépett tényállásának törvénybe iktatásával a

[6] Fővárosi Törvényszék 25.B.406/2013/181., Fővárosi Ítélőtábla 5. Bf.11/2016/32.

[7] Fővárosi Törvényszék 1.B.1373/2015/79., Fővárosi Ítélőtábla 1. Bf.127/2017/7.

[8] Lásd részletesen: Molnár Gábor Miklós: *Az adócsalás a költségvetési csalásban.* HVG-ORAC Kft., Budapest, 2011., 154-157. oldal.

[9] PKKB 6.B.80.033/2012/2., Fővárosi Törvényszék 31.Bf.8633/2012/55.

[10] Lásd részletesen: Dr. Fodor Balázs Gábor: Az ÁFA-csalások büntetőjogi megítélésének elméleti és gyakorlati kérdései. In.: *A költségvetés büntetőjogi védelme konferencia előadásainak szerkesztett változata.* Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017., 104–106. oldal.

jogalkotói akarat az volt, hogy valamennyi, költségvetést károsító magatartás – függetlenül attól, hogy azt különböző adó- és járuléknemekre követték-e el – törvényi egységet képezzen. A különböző költségvetésekben és eltérő adónemekben okozott vagyoni hátrány vonatkozásában is törvényi egység keletkezik. Törvényi egységet képeznek a Btk. 396. § (1) bekezdés a), b) és c) pontjába ütköző cselekmények és a magatartásokkal külön-külön okozott vagyoni hátrány összegzett mértékéhez igazodóan minősül a cselekmény a Btk. 396. § (2)–(5) bekezdése szerint. A Btk. 396. § (8) bekezdésében írtakra – amely a korlátlan enyhítés lehetősége szempontjából az okozott vagyoni hátrány vádemelés előtti megtérítését tekinti cezúrának – figyelemmel a költségvetési csalás esetén a vádemelés időpontja zárja le a bűncselekményegységet, így valamennyi, az addig eltelt időszakban megvalósult tényállásszerű cselekmények a törvényi egység körébe tartoznak (BH 2018.162., BH 2015.296., EBH 2019.B.6.), azonban törvényi egységet csak törvényi tényálláson belüli magatartás, azaz tettesi cselekmény teremt (BH 2015.178.).[11]

Van ugyanakkor olyan ettől eltérő jogalkalmazói álláspont is, amely szerint a törvényi egységet nem a vádemelés, hanem az elsőfokú ítélet zárja le a költségvetési csalás esetében. Ennek indokaként a tartási kötelezettség elmulasztása bűncselekményével kapcsolatban kialakult gyakorlat hozható fel (101/2012. BK vélemény), mely szerint – ügyészi vádkiterjesztés esetén – a bíróságoknak nem csupán a vádiratban szereplő, hanem azt meghaladóan, az elsőfokú ítélet meghozatalának időpontjáig történt összes mulasztást el kell bírálnia, azonban ez az álláspont a költségvetési csalás vonatkozásában – bár az elvi lehetősége fennáll – nem nyert elfogadást.[12]

Az üzletszerűség

A költségvetési csalás vonatkozásában az üzletszerűség megállapításának nem akadálya az, hogy a bűncselekmény törvényi tényállásán belül értékelésre kerülő különböző elkövetési magatartások törvényi egységet alkotnak. Tény, hogy a költségvetési csalás tényállása ún. összefoglalt bűncselekmény. Olyan törvényi egység, amely akár egymással össze nem függő cselekményeket olvaszt egyetlen bűncselekmény tényállásába. Ennélfogva nem kizárt a bűncselekményegységként értékelése az egyébként térben is időben is elkülönülten végrehajtott cselekményeknek. Az ilyen, önmagukban is bűncselekmény megállapítását eredményező – valódi anyagi halmazatszerű – részcselekmények alapját képezhetik a több ugyanolyan bűncselekmény megállapításának az üzletszerű elkövetés fogalmában (BH 2015.59.).

A Kúria a fent már hivatkozott BH 2015.59. számú határozatában kimondta tehát, hogy a költségvetési csalás vonatkozásában az üzletszerűség megállapításának nem lehet akadálya az, hogy ha a bűncselekmény törvényi tényállásán belül értékelésre kerülő különböző elkövetési magatartások törvényi egységet alkotnak. E határozatában a Kúria elvi jelentőséggel kifejtette azt is (lásd 71. pont), hogy ha az adóelvonás az elkövető részéről ismétlődik, különösen, hogy ha az ismétlődés többszörös, akkor a rendszeres haszonszerzésre törekvés tetten érhető. Mind az adócsalás folytatólagosan elkövetett bűncselekményegységébe, mind pedig a törvényi egység különös eseteként szabályozott költségvetési csalásba önmagukban bűncselekményt képező és a törvényi egység konstrukció hiányában egyébként valóságos anyagi halmazatban álló bűncselekmények tartoznak. Az a körülmény, hogy a törvény rendelkezése folytán a több, egymással valódi anyagi halmazatban álló bűncselekményt egyrendbeli bűncselekményként kell értékelni, nem vezethet oda, hogy a mesterségesen kialakított egyrendbeli bűncselekményre figyelemmel a – rendszerint több bűncselekmény elkövetését igénylő – üzletszerűség megállapítására nem kerülhet sor (lásd 73. pont). Az üzletszerű elkövetésnek nem feltétele továbbá az sem, hogy a bűnözés legyen az elkövető egyetlen keresetforrása, elegendő, hogy ha a bűncselekményből származó vagyonnal rendszeresen kiegészíti a jövedelmét.[13]

Nyilvánvalóan a felsoroltakon kívül is számos bizonyítási, illetve jogalkalmazói probléma merülhet fel egy költségvetési csalás tárgyában indult büntetőügy elbírálása során, azonban tanulmányomban igyekeztem bemutatni a leggyakrabban előforduló ilyen jellegű dilemmákat.

[11] Fővárosi Törvényszék 25.B.614/2017/82., Fővárosi Ítélőtábla 3.Bf.100/2019/18.

[12] Dr. Schmidt Péter: *A költségvetési csalás jelenlegi minősítési, elhatárolási kérdései és bírói gyakorlata*. https://ujbtk.hu/dr-schmidt-peter-a-koltsegvetesi-csalas-jelenlegi-minositesi-elhatarolasi-kerdesei-es-biroi-gyakorlata

[13] Fővárosi Törvényszék 25.B.1249/2015/118., Fővárosi Ítélőtábla 4.Bf.194/2018/6.

Dr. Szabó Judit[1]

A *ne bis in idem* elvének hazai fejlődéstörténete

Bevezetés

A *ne bis in idem* elve az ugyanazon tény kétszeres értékelésének tilalmát határozza meg, és mint ilyen, a modern büntetőjog – értve ez alatt az anyagi és az eljárásjogi rendelkezéseket egyaránt – egyik sarokköve. A római jogi gyökerekre visszavezethető alapjogi elv ma már valamennyi szuverén állam mérvadó jogrendszerének szerves részét képezi,[2] ugyanakkor hazai megjelenésének, értelmezési fejlődésének ismerete megértésének és alkalmazhatóságának megkönnyítése céljából elengedhetetlen.

Magyarország Alaptörvénye a XXVIII. cikk (6) bekezdésében immár[3] expressis verbis rögzíti a *ne bis in idem* elvét azáltal, hogy tételesen kimondja: „A jogorvoslat törvényben meghatározott rendkívüli esetei kivételével senki nem vonható büntetőeljárás alá, és nem ítélhető el olyan bűncselekményért, amely miatt Magyarországon vagy – nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben – más államban törvénynek megfelelően már jogerősen felmentették vagy elítélték.” Miként azt Ambrus István is megállapította, ezen alkotmányos szintre emelt definíció kizárólag a rendes bírósági eljárások vonatkozásában irányadó, és a rendkívüli jogorvoslati eljárások – így különösen a perújítás, illetve a felülvizsgálat – esetén nem alkalmazható. Mindez pedig egy adott döntés végleges és megváltoztathatatlan voltának jelentős korlátjaként értékelhető.[4]

Az Alaptörvényben rögzített jogalkotói deklaráció kétségtelen újítás a korábbi Alkotmány[5] rendelkezéseihez képest, amelynek normaszövege ilyen rendelkezést nem tartalmazott. E vonatkozásban azonban fontos leszögezni, hogy mindez nem eredményezte azt a helyzetet, hogy „a demokratikus átmenet során létrejött jogállami büntetőjognak ne lett volna szerves része a kétszeres értékelés tilalmának elve, az ugyanis a jogállamisághoz és az emberi méltósághoz fűződő alapjogokból aggálymentesen levezethető volt”[6].

Mint ahogy szinte minden jelentősebb jogintézmény, a *ne bis in idem* elve mint a jogerőre emelkedés egyik következménye is római jogi eredetű: *nemo debet bis vexari pro una et eadem causa*, azaz senkinek nem kell elszenvednie, hogy vele szemben ugyanazon cselekmény miatt kétszer is büntetőeljárás folytassanak le.[7]

Ahogy alapvetően a római jogban, az újkori magyar jogban a jogerő, így a *ne bis in idem* tétele, annak értelmezése elsősorban a polgári (magán)jogban jelent meg.

Kiváló példa erre a Magyar Jogi Lexikon[8] ismertetése, eszerint „a jogerő kérdése a per- és a magánjog mezsgyéjén fekszik, a perjogban kettős jelentőségű. Egyfelől jelenti a folyamatban lévő jogvitában hozott ítélet vagy határozat megtámadhatatlanságát (alaki jogerő), másfelől azt a hatást, amelyet az alakilag jogerős egy későbbi eljárásban gyakorol, amelyben ugyanaz a vitás kérdés újból döntés alá kerül (anyagi jogerő). Az alaki jogerő azt jelenti, hogy bírói határozatot perorvoslattal egyáltalában vagy már megtámadni nem lehet [...] Bírói határozatoknak alaki jogerőre emelkedését megakadályozza tehát, amennyiben perorvoslatnak helye van: a fellebbezés, a felülvizsgálat és a felfolyamodás. Sommás váltóperben a kifogások, a fizetési meghagyásnál pedig az ellentmondás állítja meg a végzés jogerőre emelkedését. A semmisségi keresetek és a perújítás az alaki jogerőre befolyással nincs.”

A *ne bis in idem* elvének büntetőjogi megjelenése

Büntetőjogi területen nagyon sokáig nem volt egységes, részletes írott jog, sporadikusan fordultak elő büntetőjogi tartalmú törvények és hiányoztak a jogköny-

[1] Büntetőkollégium-vezető, Fővárosi Törvényszék

[2] M. Nyitrai Péter: *Nemzetközi és európai büntetőjog* Budapest, Osiris Kiadó 2006. 143. oldal

[3] A ne bis in idem alkotmánytani fejlődéséről lásd bővebben Karsai Krisztina: *A ne bis in idem alkotmányba iktatása – az Alaptörvény XXVIII. cikk (6) bekezdése i*n: Számadás az Alaptörvényről. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2016. 433–452. oldal

[4] Ambrus István: A ne bis in idem elve a legújabb európai joggyakorlatban, kitekintéssel a princípium érvényesülésére különböző jogterületek tekintetében *Európai Tükör* 2019/3. 123. oldal

[5] 1949. évi XX. törvény – a Magyar Köztársaság Alkotmánya.

[6] Elek Balázs: *A jogerő a büntetőeljárásban* Debreceni Egyetem Állam és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszék Debrecen, 2012. 142. o.

[7] Brósz Róbert – Pólay Elemér: *Római Jog*, Budapest, 1974. [282] 117. oldal.

[8] Szerk: dr. Márkus Dezső, IV. kötet, Budapest, 1903. 452–453. oldal.

vek,[9] sőt, a szokásjogon túl egyes törvényszékeken belül is ellentmondásos volt a bűncselekmények elbírálásának gyakorlata. A bíróságokra nézve nem is volt hatályban kötelező érvényű törvény, hanem csak rendeleti szintű jogi normák. Ezen visszásságok vezettek az első modern hazai büntetőeljárási törvénykönyv, a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk (Bp.I.) meghozatalához. A törvénycikk célja azon törekvés előmozdítása volt, amely a számos törvénycikkben elszórt és nagyrészt gyakorlaton alapuló hazai jog összegyűjtésére és feljegyzésére irányult. Éppen ezért a törvénycikk általános indokolása nagyon részletesen elemzi a Szent István óta bekövetkezett bűnvádi perrendtartási változásokat, rendelkezéseket.[10] Megalkotása során tehát vezérszempont („irányeszme") volt, hogy „a javaslat megfeleljen közjogunk szellemének, a nemzeti jogfelfogásnak és jogfejlődésnek, s kellő összhangzásban álljon hazai viszonyainkkal, különösen nemzetünknek művelődési, nemzetiségi és társadalmi viszonyaival. [...] A jelenlegi állapot javításánál a modern kor színvonalán álló tudománynak elismert tételei a legkiválóbb külföldi törvényhozások intézkedései és az ezekre vonatkozó gyakorlati tapasztalatok szolgáltak útmutatókul."[11]

A Bp.I. 257. §-a értelmében a megvádolt személy a bűnvádi eljárás megindítását kizáró okok tekintetében kifogást emelhetett. A kifogás folytán eljáró vádtanács a 264. § 1. pontja alapján kötelezően elutasította a vádiratot és az eljárást végzéssel megszüntette, ha a vád tárgyává tett cselekmény bűncselekmény ugyan, de tárgyában korábban jogerős ítélet volt hozva. A főtárgyaláson a 326. § 1. pont előírása szerint pedig az előbbi okra alapítottan „felmentőítélet" hozandó. Amennyiben pedig az ügyben esküdtszéki főtárgyalás volt folyamatban, a 352. § értelmében, ha a főtárgyalás alatt kiderül, hogy a vád tárgyává tett bűncselekményre vonatkozólag korábban már jogerős ítéletet hoztak, a bíróság a felek meghallgatása után, azonban az esküdtek meghallgatása nélkül felmentő ítéletet hozott.[12]

A II. világháború után jelentősen megváltozott társadalmi-politikai környezet ellenére a bűnvádi perrendtartás fenti rendelkezéseit a népbíráskodás tárgyában kibocsátott kormányrendeletek törvényerőre emeléséről szóló 1945. évi VII. törvénycikk I. számú melléklete, az ideiglenes nemzeti kormány 81/1945. M. E. számú rendelete a népbíráskodásról 64. §-a[13] alapján egészen 1952. január 1. napjáig alkalmazták.

A „szovjet szocialista jogrendszer demokratizmusának"[14] alapjain készült a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény (Bp.II.), amely a többszöri eljárás tilalmát már önálló szakaszban, az alapvető elvek[15] között szabályozta: a 6. § alapján a már jogerősen elbírált bűncselekmény miatt ugyanazon személy ellen újabb büntetőeljárásnak – a perújítás és a törvényesség érdekében használt perorvoslat esetét kivéve – nem lehet helye. E törvényhelyhez fűzött indokolás is kiemeli, miszerint „a javaslat kifejezetten az eljárás alapelvévé teszi a többszöri eljárás tilalmát, tehát a – *ne bis in idem* – elvét". A Bp.II. 180. § c) pontja alapján azon esetkör, hogy a vád tárgyává tett cselekményt már korábban jogerősen elbírálták, felmentési jogcím.

Az újabb eljárási kódex, a büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet a fenti rendelkezést lényegében átvette: a 9. §-a szerint a már jogerősen elbírált bűntett miatt ugyanazon személy ellen újabb büntetőeljárásnak – a perújítás és a törvényességi óvás esetét kivéve – nincs helye. A törvényerejű rendelet előterjesztésekor a módosítás alábbi indokát jelölték meg: „A Javaslat a hatályos jognak »a terhelt cselekménye nem bűncselekmény« kifejezés helyett »a terhelt nem követett el bűntettet« kifejezést használja. A Javaslat szóhasználata azt jelenti, hogy az eljárást nem lehet megindítani, a már megindított büntető eljárást pedig meg kell szüntetni, illetve felmentő ítélettel kell befejezni, ha a terhelt cselekménye nem bűntett, vagy ha a cselekmény bűntett ugyan, de megállapítást nyert, hogy azt nem a terhelt, hanem más követte el. Ezzel a szabályozással a Javaslat megszünteti a hatályos jog rendezéséből eredő azt a visszásságot, hogy a Bp.II. 180. § a) alpontja alapján, bizonyítottság hiányában kell felmenteni azt a terheltet is, akiről bizonyítást nyert, hogy nem ő követte el a vád tárgyává tett bűntet-

[9] Nagy Ferenc: A büntetőjog tudománya in: Jakab András – Menyhárd Attila (szerk.): *A jog tudománya – Tudománytörténeti és tudományelméleti írások, gyakorlati tanácsokkal* Budapest, HVG-ORAC 2015. 268. oldal.

[10] Lásd Általános Indokolás I-II.

[11] Lásd Általános Indokolás IV. 1.

[12] Az 1896. évi XXXIII. törvénycikk releváns rendelkezéseiről lásd még Gellér Balázs – Kis Norbert – Polt Péter: *Hungarian national report on the principle of the ne bis in idem* Revue Internationale de droit penal 2002/ 3–4. 989–1007. oldal https://www.cairn.info/revue-internationale-de-droit-penal-2002-3-page-989.htm 2020. március 4.
A *ne bis in idem* elvének Bp. I-ben való megjelenéséről, különösen megszüntető határozatok e viszonylatban való megítéléséről, illetve az anyagi igazságossággal való összefüggéséről lásd bővebben Heller Erik: *A „ne bis in idem" elve a büntető törvénykezési jogban* Szeged, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt., 1932.

[13] 64. § Amennyiben a jelen rendeletből más nem következik, az 1896. évi XXXIII. tc. és az azt kiegészítő törvények, illetve rendelkezések megfelelően alkalmazandók.

[14] Általános indokolás az 1951. évi III. törvényhez: „Az itt bemutatott törvényjavaslat azokon a perjogi alapelveken épül fel, amelyek a kulturális fejlődéssel a történelem során kialakultak és tartalmazza mindazokat az eljárásjogi biztosítékokat, amelyek a büntető eljárásban szereplő személyek, elsősorban a terhelt jogainak gyakorlati érvényesítését szolgálják. Míg azonban a burzsoá államokban az eljárásjogi biztosítékok csupán formális, a jogszabályokban meghirdetett, de gyakorlatilag legfeljebb az uralkodó osztályok privilégiumaként érvényesülő rendelkezések, a biztosítékok népi demokráciánkban valóságosak, tényleg érvényesülnek, azokat a törvény és igazságszolgáltatási gyakorlatunk mindenki számára biztosítja. A javaslat a régi Bp.-nak és különösen a szabadságjogokat korlátozó, felszabadulás előtti, a mindinkább fasizáló, népellenes Horthy-rendszer által alkotott novelláknak rendszere helyett nemcsak valóban biztosítja a szabadságjogok érvényesülését, de ezek körét – különösen a szovjet szocialista jogrendszer demokratizmusának példája alapján – ki is bővíti."

[15] A szocializmus időszakában a büntetőeljárási jogot kezdetben államhatalmi eljárási eszközként használták, amelynek elsődleges feladata az elkövető bíróság elé állítása és megbüntetése volt. Később azonban enyhülés volt megfigyelhető, amelynek hatására a büntetőeljárásban megjelent az alapvető emberi jogok érvényesítése, elsődlegesen a védelem joga keretein belül – lásd részletesebben Nagy Ferenc i. m. 316–317. oldal.

tet."[16] Ezen eljárási törvény 221. § (2) bekezdés e) pontja alapján a vád tárgyává tett bűntett korábbi jogerős elbírálása az eljárás megszüntetését eredményezte.

A mai, később ismertetendő felfogástól eltérően azonban e két utóbbi jogszabályhoz fűzött jogértelmezés egyaránt leszögezte, hogy minthogy a bűncselekmény elbírálására kizárólag a magyar büntetőbíróságnak van joghatósága, így nem rendelkezik az anyagi jogerő hatályával a külföldi bíróságnak az azonos cselekményt ugyanazon személy vonatkozásában jogerősen elbíráló határozata.[17]

Az 1962. évi 8. törvényerejű rendeletet felváltó, a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény a *ne bis in idem* tilalmát immár nem az alapelvek, hanem az alapvető rendelkezések között helyezte el, mint a büntetőeljárás megindításának egyik akadályát: a 13. § d) pontja alapján a büntetőeljárást nem lehet indítani, és a már megindult eljárást meg kell szüntetni vagy felmentő ítéletet kell hozni, ha a terhelt cselekményét már jogerősen elbírálták, kivéve a perújítás és a törvényességi óvás esetét. A jogalkotó rögzítette, hogy ezen rendelkezés a büntetőeljárás megindításának és lefolytatásának, valamint a büntetőjogi felelősség megállapításának az eljárás valamennyi szakaszában kötelezően figyelembe veendő akadálya.[18] A korábbi jogerős elítélés – az 1962. évi 8. tvr. felfogását megtartva – a 213. § (1) bekezdés c) pontja értelmében, mint eljárást megszüntető ok jelenik meg mind a bűntetti, mind a vétségi eljárásban.

A rendszerváltás utáni megváltozott társadalmi-politikai változásokra reflektáló első eljárási törvény[19], a 2003. július 1. napjával hatályba lépett, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 6. § (3) bekezdés d) pontja akként rendelkezett a hatálybalépéskor, hogy „Büntetőeljárást nem lehet indítani, a már megindult büntetőeljárást meg kell szüntetni, vagy felmentő ítéletet kell hozni, ha a terhelt cselekményét már jogerősen elbírálták, kivéve a Negyedik Részben[20], valamint a XXVIII. Fejezet II. és III. Címében meghatározott eljárások[21] esetét". Ugyanezen jogszabályhely (4) bekezdése alapján a Negyedik Részben meghatározott eljárásokat kivéve, a (3) bekezdés d) pontja az irányadó akkor is, ha az elkövető egy cselekménye több bűncselekményt valósít meg, a bíróság azonban – a vád szerinti minősítésnek megfelelően – nem a vádirati tényállás szerint megállapítható valamennyi bűncselekmény miatt állapítja meg a terhelt bűnösségét. Az (5) bekezdés rögzítette, hogy azzal szemben, akinek a felelősségét a bíróság szabálysértési eljárásban hozott határozatával állapította meg, azonos tényállás mellett büntetőeljárás – a szabálysértésekről szóló törvényben meghatározott perújítási eljárás lefolytatása előtt – nem indítható.

A fentiekből jól látható, hogy a kétszeres eljárás tilalmának rendszertani helye változatlan maradt, de alkalmazási köre kiszélesítésre került.

Az 1998. évi Be. fenti, 13. § d) pontjának rendelkezését a Fővárosi Ítélőtábla az Alkotmánybíróság előtt megtámadta. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény egyes rendelkezései alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló bírói kezdeményezés elutasításáról szóló 33/2013. (XI. 22.) AB határozat azt vizsgálta, hogy – kifejezett törvényi rendelkezés hiányában – lehetséges-e a törvényes vád hiánya okán történő eljárást megszüntető bírói végzés meghozatalát követően ugyanazon történeti cselekmény miatt azonos gyanúsítottal szemben ismételten vádat emelni. Az Alkotmánybíróság az összefüggés feltárásához mindenekelőtt értékelte a kétszeres értékelés büntetőjogi tilalmának célját és értelmét. Az Alkotmánybíróság kiindulópontját e körben az jelentette, hogy az állami büntetőigény érvényesítése a jogállamokban kizárólag akkor nyerhet alkotmányos igazolást, ha azt olyan eljárási garanciák megtartása mellett folytatják, amelyek ellensúlyt képeznek az állami hatalommal szemben és elejét veszik az állami büntetőhatalom önkényes, visszaélésszerű gyakorlásának. Az állam büntetőhatalmának korlátját jelentő ilyen eljárási elvnek számít az Alaptörvény XXVIII. cikkében foglalt alkotmányos garanciarendszer, valamint a büntetőeljárási törvény alapelvei között nevesített kétszeres értékelés tilalma is. Ezen alkotmányos szabály szerint senki nem vonható büntetőeljárás alá, és nem ítélhető el olyan bűncselekményért, amely miatt Magyarországon vagy – nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben – más államban törvénynek megfelelően már jogerősen felmentették vagy elítélték. Az alkotmányos rendelkezés a *res iudicata*, valamint a *ne bis in idem* elvek összekapcsolásán keresztül egy relatív eljárási akadályt fogalmaz meg az elbírált, büntetendő cselekmények tekintetében. Az alkotmányos szabály egyfelől alapjogi rendelkezés az állami büntetőhatalom visszaélésszerű gyakorlásával szemben, másfelől pedig a jogbiztonság érvényesülésének érdekében működő szabály, hiszen garantálja az érdemi bírósági döntések végleges jellegét.[22]

Az Alkotmánybíróság végül arra a következtetésre jutott,[23] miszerint a törvényes vád hiánya miatt történő eljárás megszüntetése a vádról szóló olyan bí-

[16] Indokolás, Részletes Indokolás, 1. Fejezet, Alapelvek.

[17] Kúria Bfv.III.1.158/2017/4., 2018. január 16. (A Büntető Perrendtartás Kommentárja, Budapest, 1957., 53. oldal; A büntető eljárás kommentárja, Budapest, 1967., 759. oldal) .

[18] Indokolás, Részletes Indokolás, 13. §.

[19] Mivel „a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény – bár az elmúlt közel negyed évszázadban számos alkalommal módosították – szerkezetében és megoldásaiban ma is magán viseli annak a korszaknak a jegyeit, amelyben született." – Általános Indokolás az 1998. évi Be.-hez, első mondat.

[20] Rendkívüli jogorvoslatok.

[21] Különleges eljárások.

[22] EJEB, Sergey Zolotukhin kontra Oroszország (14939/03), 2009. február 10., 78. bekezdése.

[23] 33/2013. (XI. 22.) AB határozat [30] 4.

rói döntés, amely az adott büntetőeljárást befejezi. Hasonlóan a büntetőeljárás bírói megszüntetésének többi jogcíméhez, a törvényes vád hiánya okán történő eljárás megszüntetéséről szóló döntés is ügydöntő. Mégis, a törvényes vád hiánya okán történő eljárás megszüntetését az különbözteti meg a többi eljárást megszüntető októl, hogy ez utóbbiak esetében valamely véglegesnek tekinthető körülmény, így például a vádlott halála, a bűncselekmény elévülése vagy anyagi jogi feltétel hiánya miatt válik lehetetlenné az eljárás folytatása. A törvényes vád hiánya ezzel szemben önmagában nem tekinthető olyan oknak, amely véglegesen lehetetlenítené el a büntetőeljárás lefolytatását. A törvényes vádról szóló bírói döntés ugyanis a vádban leírt tényeket, a cselekményt mégsem értékeli, vagyis elbírálatlanul hagyja. A bíróság ilyen esetekben ugyanis a tényeket nem vizsgálja, a bűnügy bizonyítékait nem mérlegeli és a büntetőjogi felelősség kérdése felől sem határoz. A vád törvényességének elbírálásakor a bíróság a tényállás megállapításával összefüggő eljárási cselekmény teljesítésétől tartózkodni köteles, ezért a döntés kialakításakor sem bizonyítást nem vehet fel, sem a tényekből további tényekre nem következtethet. A vád törvényességének vizsgálatakor kizárt a tényállás formálása, vagyis másként fogalmazva a vád megalapozottságának kérdése a vád törvényességének vizsgálatakor érintetlenül marad. Éppen ezért a bíróság ilyen esetekben a védelvből fakadó és a bíróságra háruló vádkimerítési kötelezettségnek sem tesz eleget. Ilyen megfontolások alapján az Alkotmánybíróság arra a következtetésre jutott, hogy a törvényes vád hiánya okán történő eljárást megszüntető bírósági végzést követően, ugyanazon cselekmény miatti ismételt vádemelés nem sérti az Alaptörvény XXVIII. cikk (6) bekezdésében foglalt *ne bis in idem* alkotmányos elvét.

Az eljáró alkotmánybírák közül dr. Lévai Miklós ugyanakkor a különvéleményében kiemelte,[24] hogy álláspontja szerint az 1998. évi Be. nem tesz különbséget az eljárás megszüntetésének okai között, a törvényes vád hiányában hozott megszüntető végzés jogereje tekintetében sem állapít meg speciális szabályokat, így az ilyen végzés is végleg irányadó, *erga omnes* hatásúnak tekinthető. Véleménye szerint a büntető anyagi jogi felelősség tekintetében valóban nincs anyagi jogerőhatása az ilyen megszüntető végzésnek, az anyagi jogerőhatás azonban abban a tekintetben érvényesül, hogy a bíróság az eljárást a törvénynek megfelelően szüntette meg. Az tehát, hogy a törvényes vád hiányában történő eljárás megszüntető végzés nem rendelkezik a büntető anyagi jogi felelősségről, nem zárja ki azt, hogy ez a végzés anyagi jogerőhatással rendelkezzen. Más ügydöntő határozatról is elmondható ugyanez, például a vádelejtésről, amely szintén nem dönt a büntetőjogi felelősségről, mégis anyagi jogerőhatással rendelkezik, és egy újbóli büntetőeljárás megindításának, lefolytatásának akadályát jelenti a kétszeres elbírálás tilalmának elve miatt.

Az 1998. évi Be. releváns 6. § (3) bekezdés d) pontja 2006. július 1. napjával csak technikai módosításon esett át, egészen 2018. július 1. napjáig hatályban volt.[25]

A többszöri eljárás tilalmának fenti rendelkezését ugyanakkor 2018. január 1. napjától kiegészítette az európai uniós és a nemzetközi bűnügyi együttműködést szabályozó törvények, és ehhez kapcsolódóan más törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2017. évi XXXIX. törvény 24. §-a, az alábbiak szerint:

„(1) A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 6. § (3) bekezdése a következő e) ponttal egészül ki:

(Büntetőeljárást nem lehet indítani, a már megindult büntetőeljárást meg kell szüntetni, vagy felmentő ítéletet kell hozni, ha)

»e) a terhelt azonos cselekményét az Európai Unió tagállamában (a továbbiakban: tagállam) jogerősen elbírálták, vagy egy tagállamban a cselekmény érdeméről olyan határozatot hoztak, amely azonos cselekmény vonatkozásában – a határozatot hozó tagállam joga alapján – akadályát képezi újabb büntetőeljárás megindításának, vagy annak, hogy a büntetőeljárást hivatalból vagy rendes jogorvoslat alapján tovább folytassák.«

(2) A Be. 6. §-a a következő (6) és (7) bekezdéssel egészül ki:

»(6) A (3) bekezdés e) pontja nem akadálya a büntetőeljárás megindításának és lefolytatásának, ha

a) a tagállam bírósága által hozott jogerős ítélet (a továbbiakban: tagállami ítélet) nem vehető figyelembe, vagy

b) a cselekményt egészében Magyarország területén követték el, kivéve, ha a terhelt elítélése esetén a tagállami ítélettel kiszabott büntetést végrehajtották, annak végrehajtása folyamatban van, vagy a jogerős ítéletet hozó tagállam joga szerint az nem hajtható végre.

(7) A (6) bekezdésben meghatározott esetben a büntetőeljárás megindításáról a legfőbb ügyész dönt. Az így lefolytatott eljárásban történt elítélés esetén a külföldön végrehajtott büntetést, intézkedést vagy személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedést a magyar bíróság által kiszabott büntetésbe vagy intézkedésbe be kell számítani."

A módosító törvény – a külföldi, illetve a tagállami ítéletek érvényének átalakításával párhuzamosan – az egységes jogalkalmazás kialakítása érdekében rendezte a *ne bis in idem* elvét. A törvényjavaslathoz fűzött indokolás az alábbiakat rögzítette:

A SMVE 54. cikkében megfogalmazott, az Európai Unió Alapjogi Chartájának 50. cikkében és más

[24] 33/2013. (XI. 22.) AB határozat [55]–[56].

[25] A 2003. és 2017. közötti szabályozás hatékonyságáról lásd bővebben Gellér–Kis–Polt i. m. 990–996. oldal.

uniós jogi aktusokban is megjelenő kétszeres eljárás alá vonás és a kétszeres büntetés tilalma, szoros összefüggésben van az Európai Unió szabadságon, biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségének alapelvével, illetve az unión belüli mozgásszabadsággal, amelyet a jogszabályok és a joggyakorlat is ellentmondásosan kezelt. A külföldi ítéletek elismerésének hatályos rendszerében nem volt egyértelmű, hogy a büntetőeljárási akadályként meghatározható *ne bis in idem* elve miként érvényesül, hiszen a 1998. évi Be.-ben, az Nbjt.-ben és más jogszabályokban is tetten érhetők olyan rendelkezések, amelyek a tagállami ítéletek érvényesülését minden tekintetben az ítélet elismerésének lefolytatásához látszottak kötni. További probléma volt, hogy a büntetést kiszabó ítéletek esetén a *ne bis in idem* elv csak a már végrehajtott vagy végrehajthatatlanná vált döntések tekintetében érvényesülhetett. Végezetül az előterjesztéskor hatályos szabályozás kizárólag a tagállami ítéletek tekintetében tartalmazott – az előbb említettek szerint, meglehetősen ellentmondásos és hiányos – szabályozást, ugyanakkor az uniós joggyakorlat a *ne bis in idem* elvét már régóta kiterjesztette az ügy érdemében hozott, nem bírósági (tipikusan a nyomozást megszüntető) határozatokra is. Mindezekre figyelemmel elkerülhetetlen volt, hogy az egységes jogalkalmazás biztosítása végett az uniós jogban egyre fontosabb szerepet betöltő *ne bis in idem* elv a Be. rendelkezései között is egyértelműen megjelenjen. A külföldi (ideértve a tagállami) ítéletek érvényének, elismerésének átalakítása a harmadik országok ítéletei tekintetében egyértelmű helyzetet teremt. A harmadik országok bírósága által hozott ítéletek vonatkozásában az új rendszerben kizárólag a külföldi ítélet elismerését követően kerülhet sor annak bármilyen okból történő figyelembevételére. Az elismerés nélkül tehát a harmadik ország ítélete a magyar jogrendszerre nem lehet hatással. Az elismerést követően ugyanakkor a külföldi ítélet Magyarországon – az elismerésnek megfelelően – teljeskörűen érvényesül, így a harmadik országok vonatkozásában a *ne bis in idem* elv alkalmazása a továbbiakban nem jelenthet gyakorlati problémát. A harmadik országok esetében a nem bírósági határozatok kötő erejének érvényesülésére nincs lehetőség, e körben a *ne bis in idem* elv nem érvényesülhet, egy harmadik országban hozott nyomozást megszüntető határozat nem képezhet eljárási akadályt a magyar büntetőeljárásban. A jogalkotó egyértelművé tette, hogy főszabály szerint, ideértve például a *ne bis in idem* elv kérdését, a tagállami ítéletek – egyes kizáró okok kivételével – minden további külön eljárás nélkül érvényesülnek és figyelembe vehetők. Az EUtv. e szabályozással az eljáró bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság feladatává tette, hogy a tagállami ítéleteteket figyelembe vegyék. Az 1998. évi Be. 6. § (3) bekezdés e) pontja biztosítja az uniós jogban szereplő és az uniós joggyakorlatban kidolgozott *ne bis in idem* elv érvényesülését mind a bírósági ítéletek, mind más, az ügyet érdemben elbíráló – arra alkalmas – más határozatok tekintetében, vagyis a törvény figyelemmel van arra, hogy a kétszeres eljárás tilalma az ügy érdemében hozott nem bírósági határozatokhoz is kapcsolódhat. Ezek a magyar jogi terminológiában a feljelentést elutasító, nyomozást megszüntető (ideértve a megrovást alkalmazó, továbbá a közvetítői eljárást vagy a vádemelés elhalasztását követő megszüntetést is) határozatok lehetnek. A határozatok csak akkor alkalmasak eljárási akadályt képezni, ha azok kizárják az eljárás „egyszerű” – akár hivatalból vagy rendes jogorvoslattal történő – folytatását.

Az 1998. évi Be. 6. §-át kiegészítő (6) és (7) bekezdések a *ne bis in idem* elv alóli kivételeket jelenítik meg. Nyilvánvalóan nem képezhet eljárási akadályt egy olyan tagállami ítélet, amely a magyar jogszabályok alapján nem vehető figyelembe. A (6) bekezdés b) pontjában a territorialitás elve jelenik meg, azonban igen korlátozott formában: a Magyarország területén elkövetett cselekmények esetén egy tagállami ítélet vagy más határozat – akár felmentő vagy megszüntető, akár marasztaló rendelkezést tartalmaz – főszabály szerint nem képez eljárási akadályt, jóllehet az eljárás megindítása az új (7) bekezdés alapján legfőbb ügyészi döntéshez kötött. Amennyiben azonban a (6) bekezdés b) pontjában meghatározott esetben a terhelt elmarasztalására került sor és a kiszabott büntetést már végrehajtották, vagy az végrehajthatatlanná vált, a tagállami ítélet mégis eljárási akadállyá válik, vagyis ez egy kivétel a kivétel alól. Ki kell emelni, hogy a részben Magyarország területén elkövetett – tipikusan a határon átnyúló – cselekmények esetén a b) pontban megjelölt kivétel nem alkalmazható, és a tagállami ítélet eljárási akadályt képez. A 1998. évi Be. 6. § (3) bekezdés e) pontjában használt „terhelt azonos cselekményét” fogalom szigorúan értelmezendő, és a *ne bis in idem* elv kizárólag a tagállami ítélet vagy határozat alapján egyértelműen azonosítható terhelt, illetve az abban megjelölt – a cselekmény jogi minősítésétől és a védett jogtárgytól független – történeti tényállás tekintetében érvényesül. E körben az Európai Unió Bíróságának a Van Esbroeck-ügyben[26] kimondott és többször hivatkozott joggyakorlatát kell irányadónak tekinteni, amely a *ne bis in idem* elvben megjelenő tettazonosság kérdésében úgy foglalt állást, hogy „a történeti tényállásnak, azaz az egymáshoz elválaszthatatlanul kötődő körülmények együttesének az azonossága minősül irányadó szempontnak (SMVE 54. cikk) e cikk alkalmazásakor, függetlenül e tényállás jogi minősítésétől és a védett jogi tárgytól”. A magyar jogi szabályozás sajátossága ellenére ezért nem képez ítélt dolgot az emberölés bűntette miatt indult büntetőeljárásban a más sértettet érintő emberölés bűncselekményében hozott marasztaló tagállami ítélet, akkor sem, ha a két cselekmény a

[26] 2006. március 9. C-436/04. [ECLI:EU:C:2006:165].

magyar jogszabály alapján adott esetben több emberen elkövetett emberölés bűntettének minősülne. Ha az ismertetett tartalommal bíró tettazonosság nem állapítható meg, ugyancsak nem lehet helye az eljárás megszüntetésének a kábítószerrel visszaélés, az embercsempészet vagy a hűtlenkezelés esetén pusztán azon az alapon, hogy a magyar joggyakorlat alapján e cselekmények természetes egységet képeznének. A tettazonosság fennállása kérdésében az eljáró bíróságnak, ügyészségnek vagy nyomozó hatóságnak kell érdemben állást foglalnia.

A legújabb büntetőeljárási kódex, a büntetőjogi reform[27] utolsó lépéseként 2018. július 1. napjával hatályba léptetett 2017. évi Be. az alapvető rendelkezések között kizárólag a kétszeri eljárás tilalmát nevesíti: a 4. § (3) bekezdése a korábbi szabályozással egyezően kizárja a büntetőeljárás megindítását, illetve a már megindult büntetőeljárás folytatását, ha az elkövető cselekményét már jogerősen elbírálták. Ez alól kivételt képeznek a rendkívüli jogorvoslati, valamint egyes – jellegüknél fogva az adott ügyben alkalmazható – különleges eljárások, tekintettel arra, hogy utóbbiak nem jelentenek ismételt elbírálást, így nem sérül a kétszeres elbírálás tilalma.

Az új törvény az 1998. évi Be. szabályozásához hasonlóan kiterjeszti a kétszeres eljárás tilalmát arra az esetre is, ha a terhelt cselekménye több bűncselekményt valósít meg (alaki halmazat), de a korábbi eljárás során nem valamennyi bűncselekmény kapcsán állapították meg a terhelt bűnösségét. Ez lényegében téves – hiányos – minősítést jelent. A törvény ezért ilyen esetben is a (3) bekezdés alkalmazását írja elő, ami azt jelenti, hogy a kétszeres eljárás tilalmán túl a rendkívüli jogorvoslati eljárások és egyes különleges eljárások folytatása nem kizárt.

A törvény ugyancsak kizárja a büntetőeljárás megindítását vagy folytatását, ha a terhelt cselekményét nem bűncselekményként, hanem szabálysértési eljárásban, szabálysértésként bírálták el. E tilalom azonban – a büntetőítélet által keletkeztetett *res iudicata*val szemben – nem abszolút érvényű. A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 127. § (1) bekezdés e) pontja szerint a bíróság jogerős végzésével elbírált cselekmény (alapügy) esetén perújításnak van helye, ha az elkövető által elkövetett bűncselekményt az említett törvény szerinti eljárásban, szabálysértésként bírálták el; amennyiben azonban a (szabálysértési) perújítási eljárást lefolytatták, a büntetőeljárás lefolytatásának ezen akadálya elhárul.[28]

A jogalkotó ismételten eleget tett az európai uniós és a nemzetközi bűnügyi együttműködést szabályozó törvények kapcsán fennálló tagállami jogharmonizációs elvárásoknak:[29] a tagállamok egységes jogalkalmazásának biztosítása érdekében egyre sürgetőbb igényként jelentkezett ugyanis, hogy az uniós jogban fokozódó jelentőséggel bíró *ne bis in idem* elv a honi Be. rendelkezései között is egyértelműen megjelenjen. Erre tekintettel – az EU tagállamaiban folytatott büntetőeljárásokkal összefüggésben is – rendelkezik a Be. a *ne bis in idem* elv érvényre juttatásáról. Megjegyzendő azonban, hogy e rendelkezések – részben a tagállami ítéletek figyelembevételével kapcsolatos új szabályozásra, részben pedig arra a felismerésre tekintettel, hogy a kétszeres eljárás alá vonás és a kétszeres büntetés tilalma a jogszabályokban és az uniós joggyakorlatban is ellentmondásosan érvényesült – már az 1998. évi Be. fentebb részletezett módosításában is helyet kapott.

A Be. 4. § (7) bekezdésében foglalt rendelkezés biztosítja, hogy az uniós jogban szereplő és az uniós joggyakorlatban kidolgozott *ne bis in idem* elv mind a bírósági ítéletekben, mint más, az ügyet érdemben elbíráló – arra alkalmas – más határozatok tekintetében érvényesüljön. Sőt a jogalkotó egyértelművé tette, hogy a tagállami ítéletek – a Be. 4. § (7) bekezdésében foglalt kizáró okok kivételével – további külön eljárás nélkül érvényesülnek és figyelembe vehetők.

A *ne bis in idem* elv alóli kivételekről rendelkezve a Be. megállapítja, hogy

– az olyan tagállami ítélet, amely a honi jogszabályok alapján nem vehető figyelembe, nem lehet a büntetőeljárás megindításának és lefolytatásának az akadálya[30];

– nem képezi a büntetőeljárás megindításának vagy lefolytatásának akadályát, ha a cselekményt egészében Magyarország területén követték el (territorialitás elve).[31] Az eljárás megindítása ez esetben a legfőbb ügyész diszkrecionális jogköre. Figyelembe kell venni azonban azt, hogy amennyiben az e pontba tartozó esetben már sor került a terhelt elítélésére és a kiszabott büntetést már végrehajtották, annak végrehajtása folyamatban van, vagy az a jogerős ítéletet hozó tagállam joga szerint nem hajtható végre, akkor a tagállami ítélet mégiscsak az eljárás akadályává válik.

A Be. rendelkezik arról, amint arra az előzőekben – a *ne bis in idem* elv alóli kivételeknél – már utalás történt, hogy a büntetőeljárás megindításáról a legfőbb ügyész dönt. Az így lefolytatott eljárásban történt elítélés esetén a külföldön végrehajtott büntetést, intézkedést vagy személyi szabadságot érintő kényszerintézkedést a magyar bíróság által kiszabott büntetésbe vagy intézkedésbe be kell számítani.[32]

Ezen, a *ne bis in idem* elve alkalmazásának immár államok közötti újabb kiterjesztése a jogalkotáson

[27] Általános Indokolás a 2017. évi XC. törvényhez, I. Bevezetés, első bekezdés.

[28] E-kódex Be. elektronikus tananyag, 4. §-hoz fűzött kommentár, Somogyi Gábor, lezárva: 2018. február, https://coospace-obh.birosag.hu/Folder/Curriculum-86e32c997bcfe81180fd005056849a0a/View?ctx=HwAAAI0RAACDJgAA 2018.11.20. – korlátozottan hozzáférhető.

[29] Kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez, 4. § főszerkesztő: Polt Péter, https://uj.jogtar.hu 2018.11.22.

[30] Be. 4. § (8) bekezdés a) pont.

[31] Be. 4. § (8) bekezdés b) pont.

[32] Be. 4. § (9) bekezdés.

túl a joggyakorlatban is megjelent: a Kúria elvi éllel rögzítette[33], hogy a kétszeri eljárás tilalmának alapja tagállami ítélet esetében kizárólag a terhelt és a tett azonossága. Ehhez képest az újabb eljárás tilalma kapcsán kizárólag az vizsgálandó, hogy az adott cselekmény miatt a terhelttel szemben külföldi hatóság hozott-e már rendes jogorvoslattal nem támadható ügydöntő határozatot. Nincs jelentősége annak, hogy az ítélet érvényét magyar bíróság elismerte-e, avagy kifejezetten megtagadta, és annak sem, hogy hasonló joghelyzetben a magyar jog alkalmazása más eredményre vezetett volna. A Kúria azt is hangsúlyozta, ugyanilyen anyagi jogerőhatása van annak is, amikor nem tárgyaláson, hanem a tárgyalás előkészítése során hoznak eljárást megszüntető határozatot, mint ahogy annak is, amikor magánindítvány hiányában szünteti meg a bíróság a büntetőeljárást és már nem terjeszthető elő szabályos magánindítvány. Ezekhez a határozatokhoz anyagi jogerőhatás társul és érvényesül a többszöri eljárás tilalma.

Konklúzió

A *ne bis in idem* hazai fejlődéstörténete jól szemlélteti, ahogy a kezdeti magánjogi felfogásból áttevődött a büntetőeljárási jogba, először államon belüli, majd államközi alkalmazhatósági értelemben. Korábbi büntetőjogász elődeink azonban gyakran szembesültek azzal, hogy ezen elv tartalmi ismérveit – tételes jogi rendelkezés hiányában – értelmezzék, nyilvánvalóan az adott társadalmi-politikai viszonyok mellett. Mindez igazolja Király Tibor azon megállapításának igazságát, miszerint a büntetőjogra hatással van az az időben változó társadalmi-politikai közeg, amelyben keletkezik és érvényesül, de ez a kapcsolat nem mindig, minden területen vezet gyors módosításhoz.[34] Király Tibor azt is hangsúlyozta, hogy a büntető jogalkotásban és jogalkalmazásban bekövetkezett változások, legalábbis nem kis részük szoros összefüggésbe hozhatók az általános politika irányváltozásaival, amelyek jogpolitikaként is manifesztálódnak.[35] Kiemelte, hogy ugyan a büntetőjog számos területen ki volt téve a közvetlen politikai befolyásolásnak, 1953-ban – nem számítva az 1956-ot követő rendkívüli állapotot – kezdődött szerinte a máig, néha megtorpanásokkal ható változás, amely több teret enged a hagyományos értékek, a klasszikus jogelvek, a büntetőjog belső logikájának érvényesülése számára.[36] A büntetőeljárási jogot tekintve Nagy Ferenc azonos álláspontra jutott: meglátása szerint a büntetőeljárás egyik meghatározója a politikai berendezkedés és annak változásai.[37]

Emellett a büntetőjog szférájának a kialakításában nem kis szerep jut a kulturális-jogi hagyományokat és értékeket tovább építő nemzetközi jogi forrásoknak.[38, 39] Ugyan Király Tibor a fentieket a bűncselekmény általános fogalmán, a társadalomra veszélyesség kategóriája fejlődésén keresztül mutatta be, megállapításai érvényesek a büntetőeljárási jogra is.

Király Tibor idézett megállapításával a több mint 15 éves bírói gyakorlatom tapasztalatai alapján alapvetően egyetértek, de véleményem szerint a *ne bis in idem* elvének fejlődéstörténete éppen azt igazolja, hogy a jog – nemcsak a jogalkotás, hanem a jogalkalmazás is – időnként képes gyorsan reagálni a változó társadalmi-politikai környezetre, kihívásokra. Sőt e körben a jogalkotó kifejezetten figyelemmel volt a tágabb társadalmi változásokra, a megváltozott viszonyokra, és a jogegység biztosítását végző legfőbb szerv, a Kúria álláspontját végezetül tételes jogként is rögzítette, ezáltal egyértelmű, kiszámítható helyzetet teremtve.

[33] Kúria Bfv.III.1.158/2017/4., 2018. január 16.

[34] Király Tibor: A büntetőhatalom korlátai In: Király Tibor: *Szemelvények ötven év büntetőjogi és más tárgyú tanulmányaiból,* Budapest, 2005. 209. oldal.

[35] Király i. m. 212. oldal.

[36] Király i. m. 212–213. oldal.

[37] Nagy Ferenc i. m.316. oldal.

[38] Király i. m. 216. oldal.

[39] A tételes, írott jog mellett párhuzamosan fejlődött a magyar büntetőjog tudománya is, amely fejlődési ívéről, állomásairól lásd részletesebben Nagy Ferenc i. m.